ISBN 978-615-6044-35-8

9 786156 044358

MÚZEUMI OKTATÁSI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

NMI Művelődési Intézet

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Esélyegyenlőségi kalendárium Kulturális intézmények esélyegyenlőségi jó gyakorlatai a világban

Cselekvő közösségek

Esélyegyenlőségi kalendárium

Kulturális intézmények esélyegyenlőségi jó gyakorlatai a világban

szerkesztette
Szu Annamária

Cselekvő közösségek

Gyakorlati útmutató

Esélyegyenlőségi kalendárium

Kulturális intézmények esélyegyenlőségi jó gyakorlatai a világban

CSELEKVŐ
közösségek -
aktív közösségi szerepvállalás

EFOP-1.3.1-15-2016-00001

Esélyegyenlőségi kalendárium

Kulturális intézmények esélyegyenlőségi jó gyakorlatai a világban

Kiadó:

Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ
NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.
Országos Széchényi Könyvtár

Szentendre, 2019

Készült a

CSELEKVŐ
közösségek –
aktív közösségi szerepvállalás

EFOP-1.3.1-15-2016-00001
projekt *Esélyegyenlőségi* módszertani fejlesztés keretében

A jó gyakorlatokat összegyűjtötték és a szövegeket megírták:
Bódog András
(Bevezető: Könyvtári terület, Könyvtári példák)

Kerezsiné Kovács Erika Rozália
(Közművelődési példák)

Szu Annamária
(Előszó, Bevezető: Kulturális terület és Múzeumi terület, Múzeumi példák, Összegzés)

Szerkesztette: Szu Annamária

Lektorálta: Rácz Andrea

Segédszerkesztő: Czigler Éva

Olvasószerkesztő: Hulley Orsolya

Borító és grafika: Marafkó Bence tervei alapján
Tördelés: VÁLTÓPONT Nonprofit Kft.
Nyomdai munka: Gelbert Eco Print Kft., Budapest
Felelős vezető: Gellér Róbert ügyvezető

A projekt kedvezményezettje
A Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, konzorciumvezető, valamint konzorciumi partnerei:
az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft.,
és az Országos Széchényi Könyvtár

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg 2016.09.16. és 2019.09.15. között.

nyomdai változat: ISBN 978-615-6044-35-8
online változat: ISBN 978-615-6044-36-5

Tartalom

Előszó 6

1. Bevezető: nemzetközi irányelvek **9**
1.1. Háttér 9
1.2. Kulturális terület 10
1.3. Könyvtári terület 12
1.4. Múzeumi terület 14

2. Kalendárium **19**
2.1. Február 11. – A betegek világnapja 19
2.2. Március 6. – Munkanélküliek nemzetközi napja 27
2.3. Március 8. – Nemzetközi nőnap 32
2.4. Április 8. – Nemzetközi roma nap és december 18. – A kisebbségi jogok világnapja 38
2.5. Május 15. – Családok nemzetközi napja 48
2.6. Június 26. – Kábítószer-ellenes világnap 55
2.7. Június 28. – A meleg büszkeség napja 62
2.8. Október 1. – Az idősek világnapja 69
2.9. Október 10. – Hajléktalan világnap 78
2.10. Október 17. – A szegénység elleni küzdelem világnapja 89
2.11. December 3. – Fogyatékos emberek világnapja 96
2.12. December 18. – Bevándorlók és menekültek világnapja 104

3. Összegzés **111**
4. Irodalom **113**

Előszó

A *Cselekvő közösségek – aktív közösségi szerepvállalás* című, EFOP-1.3.1-15-2016-00001 azonosító számú kiemelt projekt keretében 2016 októberétől hat módszertani fejlesztés indult el több tucat szakértő bevonásával. A fejlesztések témái:

- esélyegyenlőség, kiemelten a mélyszegénység közösség általi enyhítése,[1]
- kulturális intézményi önkéntesség,[2]
- kulturális közösségfejlesztés,[3]
- közösségfejlesztés mérése és értékelése,[4]
- kulturális intézmények közösségi alapú működése, társadalmiasítása,[5]
- kulturális közösségfejlesztő mentorhálózat minőségbiztosítási rendszere (munkamódszertan).

Az első öt téma a közművelődési, könyvtári és múzeumi terület szakmai-módszertani fejlesztését célozta; az ezekből készült útmutatók a kulturális szakemberek társadalmi felelősségvállalási munkáját segítik. A témák egy egységet alkotnak, és nem csak összefüggnek, de egymás nélkül elképzelhetetlen az alkalmazásuk. A hatodik téma a belső szakmai anyagnak számító rendszerterv, amely a *Cselekvő közösségek* keretében működő országos mentorhálózat tagjainak feladatait és a hálózat működésének biztosítékait tartalmazza.

---

1 Csongor Anna 2019

2 Csordás Izabella 2017

3 Arapovics Mária – Vercseg Ilona 2017

4 Dóri Éva 2019

5 Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté 2019

A projekt keretében 2017 nyarán végzett *Magyarországi múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények reprezentatív felmérése* című kutatás megállapította, hogy a hazai intézményekben bizonyos mértékben jelen van az esélyegyenlőség szemlélete, számos programot kínálnak különböző hátrányos helyzetű célcsoportoknak a szabadidő eltöltésére és személyes fejlesztésre, támogatásra. Azonban egyértelmű, hogy ez nem egységes jelenség: az együttműködések, a stratégiai látásmód, az (erő) forrás hiányának megszüntetése mellett fontos a szemléletváltozás is a szakmában.[6]

Az *Esélyegyenlőségi módszertani útmutató*[7] tartalmazza a hazai fejlesztési lehetőségeket. Mindhárom szakterületi fejezet más, egyedi szemlélettel közelíti meg az esélyegyenlőség témáját, és a másik két szakterület számára is értékes ismeretekkel szolgál. Betekintést nyújt a jogszabályi előírásokban megfogalmazott kötelezettségekbe, kifejti a kulturális intézmény, mint harmadik hely és alacsonyküszöbű helyszín elméletét, releváns szakmai kérdéseket vet fel és irányokat javasol. A mélyszegénység elemzését követően közösségfejlesztési módszereket ajánl adaptálásra. A fejezeteket hazai jó gyakorlatok széles tárháza egészíti ki.

Jelen kötet nemzetközi jó gyakorlatokat ismertet a három kulturális szakterületről. Célcsoport-specifikus példák összegyűjtése volt a vezérfonalunk, olyan hátrányos helyzetű csoportoké, amelyek hazánkban is megtalálhatók. Ezért a *Magyarországi múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények reprezentatív felmérése* című kutatás kérdőívében felsorolt hátrányos helyzetű célcsoportok mindegyikét értintettük a gyűjtésben, és a kötet felépítését is ez az elv adta – míg a szakterületiség csak második sorban. Lényegesnek tartjuk ezt a struktúrát abból a szempontból is, hogy az egyes közművelődési, könyvtári és muzeális intézmények a gyakorlatban is rendszeresen adaptálnak ötleteket, témákat, módszereket egymástól. Emiatt is javasoljuk mindhárom szakterület jó gyakorlatainak megismerését.

Kötetünk kalendárium formátuma több elképzelést is takar. Egyrészt nem lehet fontossági rangsort felállítani a bemutatott jó gyakorlatok célközönségei között, mégis szükséges volt az egységeknek értelmes sorrendet adni. Másrészt minden egyes csoporthoz kapcsolódik egy országos vagy világnap, amelynek dátuma rendszerint egy eseményhez fűződik. Ezek rövid ismertetését adjuk minden fejezet elején – azzal az elképzeléssel is, hogy ignorálásuk, lenézésük, hátrányos megkülönböztetésük helyett inkább ünnepeljük meg ezeket a csoportokat,

---

6 Ponyi László – Arapovics Mária – Bódog András 2019, 15-16.

7 Csongor Anna 2019

ünnepeljünk velük együtt. A formátum utal mind a népi kalendáriumra, mind pedig a közösségfejlesztés módszerei között használt települési kalendáriumra[8] is.

Egyes jó gyakorlatokat már személyesen is ismertünk: intézményi kapcsolatainkon keresztül vagy a *Cselekvő közösségek* projekt nemzetközi tanulmányútjai során találkoztunk velük. Másokat gyakorlati gyűjteményekből és az interneten fellelhető nagyszámú példából választottuk ki. A bemutatott programok néha szélsőségesnek vagy meghökkentőnek tűnhetnek a hazai viszonyokat tekintve és a saját gyakorlati munkánkhoz viszonyítva, így nem minden esetben adaptálhatók teljes mértékben. Azonban ötletet adhatnak, inspirálhatnak, eredményeikkel lelkesíthetnek és megmutatják azt is, milyen határokat képes feszegetni a kultúra a társadalmi felelősségvállalás területén. A jó gyakorlatok nem csupán a hátrányos helyzetűek hozzáférésének[9] megkönnyítéséről szólnak, hanem részvételük[10] és bevonásuk[11] lehetőségeiről, sőt, – az intézményi oldalt tekintve – néha szervezeti átalakításról is.

Gyűjteményünket ajánljuk nem csupán a három szakterület kulturális szakemberei számára, hanem azoknak is, akik szakmájukban vagy közösségükben emberekkel foglalkoznak.

8 Arapovics Mária–Vercseg Ilona 2017, 48-50.

9 Angolul: access

10 Angolul: participation

11 Angolul: involve

1. Bevezető: nemzetközi irányelvek

Február 20. – A társadalmi igazságosság napja

Az Egyesült Nemzetek Szövetségének Közgyűlése 2007-ben döntött arról, hogy 2009-től kezdődően február 20-a társadalmi igazságosság napja legyen. A nap arra emlékeztet, hogy szükséges támogatni a szegénység, a kirekesztés és a munkanélküliség világméretű problémáit, és mindenkit megillet a foglalkoztatás, a szociális védelem, a társadalmi párbeszéd lehetősége, valamint az alapvető jogok.[12]

1.1. Háttér

Az *Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete - UNESCO*[13] alapelve szerint a kultúra segít abban, hogy az emberek könnyebben megértsék egymást. Egymás megértése pedig elősegíti a béke megteremtését és a társadalmak befogadó szemléletváltozását. Mindezt a kulturális sokszínűségről szóló nyilatkozatában fogalmazza meg:

„Egyre változatosabb társadalmunkban elengedhetetlen a sokszínű, változatos és dinamikus kulturális identitással rendelkező emberek és csoportok közötti harmonikus kölcsönhatás biztosítása, ahogy együttélésre való hajlandóságuké is. Az összes polgár bevonását és részvételét célzó irányelvek és szakpolitikák garantálhatják a társadalmi kohéziót, a civil társadalom vitalitását és a békét. Eképpen meghatározva, a kulturális pluralizmus politikailag fejezi ki a kulturális sokszínűség valóságát. A kulturális pluralizmus a demokratikus keretrendszertől elválaszthatatlanul elősegíti a kulturális cserét és a kreatív képességek virágzását, amelyek fenntartják a közéletet.”[14]

---

12 World Day of Social Justice. United Nations https://www.un.org/en/events/socialjusticeday/

13 United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

14 UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity 2001 (2. cikk)

1.2. Kulturális terület

Az Európai Unió kulturális munkaterveiben meghatározott tematikus célokat elérő feladatok kutatások, tanulmányok, ajánlások formájában valósulnak meg. 2011-ben egy 24 szakértőből álló munkacsoport kezdte el munkáját *A művészetek és kulturális intézmények politikáiról és bevált gyakorlatairól a kultúrához való könnyebb hozzáférés és a kultúrában történő szélesebb körű részvétel elősegítése érdekében* címmel. A 2012-ben közzétett jelentésük[15] megvizsgálja a hozzáférés jelentőségét, lehetséges célcsoportjait, valamint a megvalósítás módját az akadályok elhárításával és a közönségfejlesztéssel. A közönségfejlesztés terén a jelentés kitér a kulturális nevelés fontosságára, amelynek központi tevékenységgé kell válnia. Ehhez pedig át kell vizsgálni a tagállamok közoktatási rendszereit, hogy beépítsék gyakorlatukba a kulturális nevelést. A felnőttek kulturális nevelésének nehézségét a közreműködő-együttműködő szervezet hiányában (nem úgy, mint fiataloknál az oktatási intézmények) lehet megfogalmazni. Ezért a kulcsfigurák szerepe nagyon fontos a kulturális szervezetek és a felnőtt közönség egymásra találásában.

„Európa-szerte számos régióban, városban és faluban a könyvtárak, közművelődési intézmények vagy a helyi gyűjteményeket őrző múzeumok adják a kultúrához való hozzáférés legfontosabb vagy egyetlen helyszínét”[16] Ott, ahol az oktatás és a társadalmi befogadás támogatásában központi szerepet játszottak a könyvtárak, közművelődési intézmények és a helyi gyűjtemények, figyelemre méltó eredmények születtek. Ezért ezek az intézmények a társadalmi kohézió és a gazdasági fejlődés támogatásának főszereplői. Ennek a szerepnek a megerősítéséhez, általánossá tételéhez a finanszírozók szemléletváltása mellett a kulturális szakemberek szemléletváltására is szükség van.

Az ajánlások közül két szempontot érdemes kiemelni.[17] Az egyik, hogy a hozzáférés és a részvétel sokkal inkább függ a közönségtől, mint az intézményektől, ezért a keresleti, azaz a közönségi oldalt kell ösztönözni. A másik pedig az együttműködések, partnerségek kialakítása és megerősítése, mivel azok meghatározó jelentőségűek minden tevékenységi területen, főképp akkor, ha a közönség még szélesebb rétegeit kívánjuk bevonni.

---

15 2012 A Report on Policies and good practices in the public arts and in cultural institutions to promote better access to and wider participation in culture.

16 2012 A Report on Policies and good practices in the public arts ... 76.

17 2012 A Report on Policies and good practices in the public arts ... 107.

Fontos a közönség oldalát is vizsgálni, hiszen a kapott ismeretekkel kezdhetünk hozzá keresletük megváltoztatásához. *A Kulturális tudatosság és kifejezőkészség* témájában 2014-ben alakult meg a szakértői csoport, amelyben mind a 25 tagállam képviseltette magát. Az elkészült jelentésben[18] megfogalmazott definíció szerint a kulturális tudatosság a kultúra és a művészetek ismerete, valamint az élvezetükhöz, érdekességük felismeréséhez szükséges képesség fejlesztése. A fogalom tehát az észleléshez kapcsolódik, mint a zenehallgatás, könyvolvasás vagy múzeumi műalkotás megtekintése. A kulturális kifejezőkészség pedig az érzések és ötletek kommunikálása a művészeteken vagy önmagukon keresztül. Olyan dolgokra utal, amelyet az emberek elmondanak, leírnak, elénekelnek, lefestenek, eltáncolnak, azaz cselekednek vagy tesznek, hogy megmutassák érzéseiket, véleményüket és ötleteiket. Ez a fogalom pedig főként az alkotásra vonatkozik. Mind a kulturális tudatosság, mind pedig a kifejezőkészség tanulás, azaz kulturális tanulás útján elsajátítható, folyamatosan fejleszthető – akár egy erre hivatott kulturális intézményben is. A kulturális tanulásnak három megközelítési módja lehet:

- multikulturális tanulás: különféle és különböző életmódok vagy kulturális hátterek együttélésének hangsúlyozásával,
- interkulturális tanulás: a párbeszéd, interakció és a csoportok, illetve életmódok közötti kapcsolatok hangsúlyozása: az én és a másik meghatározása tekintetében,
- transzkulturális tanulás: a folyamatok összevonására, és az új hibrid formák megjelenésére koncentrál, több és változó beállításban.

E logika mentén a munkacsoport javaslatokat fogalmazott meg a kulturális intézmények számára. A kulturális élményt és az intézményeket a lehető legjobban hozzáférhetővé kell tenni minden polgár számára. A polgárok kulturális részvételét ösztönözni kell a korai életkortól kezdve, különös figyelmet fordítva a hátrányos helyzetű társadalmi-gazdasági háttérrel rendelkezőkre. Lényeges a polgárok számára a kulturális intézmények és alkotások tudatosítása, a társadalmi kihívásokkal való kapcsolat hangsúlyozásával. Különös figyelmet kell fordítani az egész életen át tartó, a generációk közötti és interkulturális tanulásra, valamint a kulturális tudatosság és kifejezőkészség fejlesztésére a társadalmi kohézió ösztönzése céljából.

18 2015 Cultural awareness and expression handbook.

1.3. Könyvtári terület

Az Amerikai Egyesült Államokban a legjelentősebb könyvtárszakmai szervezet, az *American Library Association* – ALA[19] kiterjedt esélyegyenlőségi módszertant dolgozott ki egyenlőség, sokszínűség és méltányosság[20] kulcsszavak mentén, mint az ALA egyik kulcsfontosságú cselekvési területe.[21] E célnak megfelelően, a szervezet esélyegyenlőségi szekciója folyamatosan népszerűsíti a sokszínűséggel foglalkozó rendezvényeket, hangsúlyt helyezve az olvasási és tanulási nehézségekre, a szegénységre, munkanélküliségre és hajléktalanságra, a kulturális és szociális elkülönülésre, a testi fogyatékból vagy attitűdből eredő korlátokra, a rasszizmusra és diszkriminációra, a bevándorlók jelentette kihívásokra, a vallásszabadságra, szexuális orientációra és nemi identitásra.

Az amerikai könyvtárak számára számos kezdeményezést indítanak a fenti témákban, rendezvényeket és ünnepségeket tartanak. Az esélyegyenlőség jegyében az *ALA Book Award* díjátadón külön díjazzák az egyes hátrányos helyzetű csoportokat: a Coretta Scott King-díjjal az afroamerikai, a Pura Belpré-díjjal a spanyolajkú, a Stonewall-díjjal LMBTQ szerzők, illusztrátorok, míg a Schneider Családi Díjjal a fogyatékkal élő gyermekekről alkotók munkásságát ismerik el. A hátrányos helyzetűek könyvtári kiszolgálásában az egyesület szaktanácsadással segíti a könyvtárakat az Egyesült Államokban, különös tekintettel a felnőttek nem-olvasó táborának növelésére, valamint az LMBTQ, a szabadságvesztésből szabadultak, idősek, etnikai kisebbségek, mélyszegénységben élők és hajléktanok, illetve a mozgókönyvtárak olvasóközönségére.[22]

Az ALA tízlépéses útmutatóval segíti a könyvtárak és könyvtárosok működését, önfejlődését az esélyegyenlőség terén. Az első három lépés a könyvtárosok önképzéséhez ad tippeket önfejlesztéshez, a szakmai fejlődéshez szükséges források és szervezeti elérhetőségek bemutatásával. A 4-6. lépés a könyvtárakkal foglalkozik: útmutatást ad az intézmény politikájának és folyamatainak újraértékeléséhez, biztosítva, hogy a könyvtár barátságos és befogadó közeg legyen, külön hangsúlyt fektetve a kölcsönös kommunikációra a könyvtár és közössége között. A 7-8. lépés a használói réteg azonosításához, az információforrások megosztásához és a rendezvényszervezéshez kínál útmutatást. A 9-10. lépés közösségfejlesztési tippeket ad arra, hogyan tervezzünk tanácsadási tervet, miként azonosítsuk és szólítsuk meg közösségi partnereinket.[23]

---

19 Amerikai Könyvtárak Egyesülete

20 Angolul: equity, diversity and inclusion

21 Equity, Diversity and Inclusion. ALA http://www.ala.org/advocacy/diversity

22 Programming to Promote Diversity. ALA http://www.ala.org/advocacy/diversity/culturalprogrammingtopromotediversity

Az *International Federation of Library Associations and Institutions* – IFLA[24] is kiemelt figyelmet szentel az esélyegyenlőség könyvtári eszközökkel történő biztosításának szakmai támogatására. Kiemelt projekt a 2015-ben indult *ENSZ 2030 Agenda és a fenntartható fejlődés könyvtári vetülete*, amely során az Egyesült Nemzetek Szervezete és az UNESCO tevékenységéhez a partnerországok könyvtárszakmai szervezetei járulnak hozzá – a könyvtárak aktív részvételével, a 17 kapcsolódó érdekérvényesítési terület mentén – annak érdekében, hogy a 2030-ra vízionált fenntarthatóbb világkép kialakulhasson. A programban résztvevő országok könyvtárszakmai szervezetei számára egy útmutatóval járultak hozzá a részvétel elősegítéséhez, az ENSZ-program helyi közösségben történő népszerűsítésére fókuszálva, amelynek számos célterülete érinti az esélyegyenlőség elősegítését is. Az útmutatóban nemzetközi jó gyakorlatokat sorolnak fel olyan szolgáltatásokkal, amelyekre a partnerországok könyvtáraiban bőven lehet hasonló példát találni.

Az első célterület az esélyegyenlőség terén a szegénység felszámolása. Ehhez az útmutató példaként a Ljubljanai Városi Könyvtár álláskereső információs szolgálatát hozza fel jó gyakorlatnak, amely nem csupán az álláskeresőknek nyújt segítséget, hanem a drogfüggőségben szenvedő hajléktalanoknak is a városi drogprevenciós központ segítségével. A nemi esélyegyenlőségre könyvtári információs szolgáltatásokat hoz példának – konkrétan Nepálból – amely előadások, műhelygyakorlatok mentén ismerteti használóival a téma tudnivalóit. A fogyatékkal élők könyvtári ellátásáról szólva pedig Mongóliából mutat be példát az útmutató. A 2013-as Marrákesi Egyezmény lehetővé teszi a látássérültek számára – az információhoz való szabad hozzáférés biztosításának megfelelően –, hogy az egyes országokban megjelent könyveket az erre szakosodott szervezetek hangoskönyvvé alakítsák át. Mongóliában mintegy 15 ezer látássérült munkanélküli, ezért 2010-ben az Ulánbátori Közkönyvtár és a Vakok Mongol Nemzeti Szövetsége két stúdiót alapított a fenti munka elvégzésére.[25]

1994-ben az UNESCO kiáltványt fogalmazott meg közkönyvtárak számára, együttműködésben az IFLA-val. A kiáltvány szerint a közkönyvtáraknak, mint a tudás helyi bázisainak biztosítani kell az élethosszig tartó tanulás, önálló döntéshozatal, illetve az egyéni és

---

23 Libraries Respond: 10 Things Your Library Can Do for 2017 and Beyond. ALA http://www.ala.org/advocacy/libraries-respond-10-things-your-library-can-do-2017-and-beyond

24 Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége

25 Toolkit: Libraries, Development and the United Nations 2030 Agenda. IFLA https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/libraries-un-2030-agenda-toolkit-2017.pdf

szociális csoportok közösségfejlesztésének alapfeltételeit. Az egyenlő bánásmód elvének megfelelően a közkönyvtáraknak azon használóknak is szolgáltatást kell nyújtaniuk, akik valamiért nem tudják igénybe venni hagyományos módon a könyvtári szolgáltatásokat. Ebbe beletartoznak például a nyelvi kisebbségek, a fogyatékkal élők, a tartós betegek, de a szabadságvesztésüket töltők is. Jelen esetben a fogyatékkal élők számára mutatunk könyvtári példákat.

Vakok és gyengénlátók számára az IFLA kidolgozta a könyvtárszolgáltatási alapelveket a Braille-írásos dokumentumok esetében. Az egyik legfőbb szolgáltatási alapelv a hozzáférés biztosítása ezekhez a gyűjteményrészekhez, akár könyvtárközi kölcsönzés útján is megoldva. A teljességre törekedve a Braille-írásos állományt fel kell tüntetni a helyi és/vagy országos katalógusokban, létezésüket promotálni kell az olvasásnépszerűsítő programokban, illetve az érintett közösségekben. Célszerű a könyvtárosok továbbképzése is a témában. A könyvtáraknak javasolt Braille-írásos táblákkal információkat közölniük a vak és gyengénlátó használókkal.[26]

1.4. Múzeumi terület

Az *International Council of Museums – ICOM*[27] nemzetközi szakmai szervezet az 1990-es években egy szakmai munkacsoportot bízott meg az irányelvek lefektetésére a múzeumok kulturális és sokszínűségi témájához.[28] A többéves munka hét alapelv mentén folyt, amelyek a következők: 1) kulturális sokszínűség, 2) részvételi demokrácia, 3) együttműködés és koordináció, 4) béke, 5) innováció és inspiráció, 6) kapacitásfejlesztés, 7) erőforrások. Az alapelvek mentén kidolgozott hat eredményterület egyikének az inkluzív / befogadó muzeológia fejlesztését jelölték meg. Ennek eléréséhez a már meglévő jó gyakorlatok feltérképezése mellett kutatási projektek indítását és a befogadó múzeum témájának széles körű szakmai és politikai disszeminációját határozta meg a javaslat. Rövid távú eredményként a múzeumi stáb sokszínűségének fokozását, míg hosszú távú célként a múzeumi közönség sokszínűségének növelését várták. Mindkettőnek jobban kell tükröznie a helyi társadalom

26 Guidelines for Library Service to Braille Users. IFLA https://www.ifla.org/publications/guidelines-for-library-service-to-braille-users?og=8708

27 Múzeumok Nemzetközi Tanácsa

28 1997 Museums and Cultural Diversity: Policy Statement. Report of the Working Group on Cross Cultural Issues of the International Council of Museums (ICOM). Presented at the 89th session of the Executive Council of ICOM on December 1997 http://archives.icom.museum/diversity.html

összetételét.

A *Network of European Museum Organisations – NEMO*[29] célja a múzeumok gyűjteményi, oktatási, társadalmi, gazdasági értékeinek fejlesztése és népszerűsítése, továbbá a digitalizálás előlendítése a szakterületen és a szakmai fejlesztés.

A múzeumok szociális értéke tekintetében jövőképnek vázolta fel: *„A múzeumok egy jó élet részét képezik. Minden generációval kommunikálnak és széleskörűen szolgálják a társadalmat. Megerősítik a társadalmi struktúrát és helyet biztosítanak a különböző kultúrák találkozásának és párbeszédének, továbbá lehetőséget nyújtanak az egyéni fejlődésre."*[30] A múzeumokat azonban rendszerint nem ismerik el társadalmi szereplőként és nem támogatják teljes mértékben. Ezért a NEMO küldetése többek között, hogy kiemelje ezt az értéket, és támogassa a múzeumok társadalmi szerepvállalását azzal, hogy előmozdítja a társadalmi menetrendekhez (mint például egészségügy, tolerancia, oktatás, demokrácia, aktív polgárság, a társadalmi igazságosság és az egészség témáihoz) való hozzájárulásukat. Ehhez egyrészt uniós szintű lobbitevékenységet folytat, szakmai fejlesztést végez, konferenciáin, rendezvényein és képzésein elősegíti a hálózat tagjainak egymástól tanulását, továbbá recens szakirodalmat javasol a honlapján található olvasósarokban.[31] Gyűjti és népszerűsíti a tematikus jó gyakorlatokat.

A múzeumok társadalmi szerepvállalását érintő nemzetközi célokra és feladatokra számos ország reagált. Tevékenységük középpontjában – az egyedi nemzeti adottságot figyelembe véve – számos átfogó kutatás, módszertani fejlesztés és útmutató készült. A teljesség igénye nélkül következik néhány kiváló gyakorlat.

Az Egyesült Királyságban, az ICOM fent ismertetett javaslatára a múzeumi szakemberek képzésére és sokszínűségük fejlesztésére helyezték a hangsúlyt.

Az angol *Museums Association – MA*[32] 2015-2016-ban végzett kutatást az Arts Council England megbízásából. A cél az volt, hogy felmérjék a különböző származású és hátterű múzeumi szakemberek tapasztalatait és véleményét, továbbá javaslatokat adjanak a változtatáshoz, fejlesztéshez. Több mint nyolcvan, kulturális területen dolgozó szakembert vontak be a kutatásba.[33] Az interjúk kérdései négy nagy témakör köré csoportosultak. Érintették az erősebb kapcsolatot a közönségfejlesztés

29 Európai Múzeumi Szervezek Hálózata

30 Social Value. NEMO https://www.ne-mo.org/our-aims/social-value.html

31 Reading Corner: Museum sas Social Agents. NEMO http://www.ne-mo.org/reading-corner/museums-as-social-agents.html

32 Múzeumi Szövetség

33 Turtle, Jessica 2017

és a munkaerőfejlesztés között, a sokszínűség eszméjének kibővítését, viselkedések és értékek megállapítását, valamint a belépési utak és karrierirányok megnyitását. A kutatási jelentés megállapítja, hogy a négy nemzet különbözőképp értelmezi a sokszínűség fogalmát, és igaz ez a helyi szinten is, feltárásuk minden múzeumban egyedi lehet. A tudatalatti elfogultság élő kérdés az egész szakterületen, befolyásolja az intézményi döntéseket a programokról, interpretációról és reprezentációról. A tudatos előítélet viszont ritka, azonban előfordulnak extrém példák a rasszizmusra mind a látogatók, mind pedig a munkatársak körében.

A munkahely megszerzése tekintetében a jelentés megállapítja, hogy a múzeumi szakterület munkakörei túlprofesszionalizáltak, a szakemberek túlképzettek, ezért nehezebb megoldani a sokszínűsítést. Az eltérő hátterű szakemberek számára pedig nehezebb és kimerítőbb karrierjük építése, és így sokkal lassabb az előrelépés. Hiányzik a gyűjtemények holisztikus hozzáférése és értelmezése, azaz nem értelmezhetők különböző szempontokból. A különböző hátterű csoportokkal vagy egyénekkel inkább projektalapon működnek együtt a múzeumok, amelyek eredményei hosszú távon nem mindenképp kerülnek felhasználásra vagy megjelenítésre, ezért épp azok számára nem érhetők el, akik ebben érdekeltek lennének. Nem tisztázott a sokszínűség láthatatlan dimenziója. A felsővezetés sokszínűségének témája szintén nem megoldott. A sokszínűséget számos múzeum csak üzleti okokból tekinti fontosnak, azonban ez nem vezet hosszan ható változáshoz, az értékeken alapuló változás ugyanis valós elkötelezettséget igényel.

A kutatási jelentés javaslatként fogalmazza meg az intézmények számára, hogy a saját intézményi adottságaikat figyelembe véve határozzák meg a múzeumfejlesztés során a sokszínűség elérésének irányát a sok lehetséges közül. Horizontális intézményi döntéshozatalt kell bevezetni, hogy a tevékenységek sokféle szempontot képviseljenek. Fejleszteni kell az őszinteséget és a másoktól való tanulás kultúráját. Képzéseket, tréningeket kell tartani a munkatársaknak az egyenlőség, a sokszínűség és a befogadás témájában. A múzeumi szakembereknek azt javasolja a jelentés, hogy a jó gyakorlatok megismerése érdekében csatlakozzanak tematikus szakmai hálózatokhoz. Meg kell ismerniük, mi motiválja a közönséget, ha hatásosan akarják őket elérni. Nem kell mindig a nagy változásokra törekedni, a kis változások fokozatos bevezetése a kollektívában ugyanúgy jelentőséggel bír.

Az MA arról is kiadott egy útmutatót,[34] hogyan tudnak a múzeumok minél sokszínűbb stábot kialakítani. A több mint egy évtizede tartó stratégiai változtatás következtében a sokszínűség témája széleskörűen elfogadott az angol, walesi és skóciai múzeumokon belül, a kormányban

34 Arthur, Jane é.n.

és a helyi önkormányzatoknál. Az útmutató szerint azonban koránt sincs vége a változásnak. A korlátozott költségvetések miatt a múzeumok nem tudják szabadon végezni ezt a munkát. A kormányzati szinten és az MA által kezdeményezett mintaprojektek igaz, segítenek a témák meghonosításában, azonban azok a múzeumok, amelyek nem vettek részt, szintén igénylik a szakmai támogatást. Az útmutatót tehát nem egy hivatalos nyilatkozatnak szánták, inkább információs forrásnak. Abban segít, hogy a múzeumok elköteleződjenek munkavállalóik sokszínűsége mellett, és mindezt stratégiai szinten is megjelenítsék. Lépésről lépésre nyújt irányt minden méretű múzeum számára, hogy a legtöbb formában átfogja a munkaerő sokféleségének témáját.

Az Arts Council England 2018. évi jelentése[35] szerint a művészet és a kultúra egészségügyben, szociális ellátásban, valamint a büntetésvégrehajtásban betöltött szerepét ígéretes példaként szolgálják a múzeumok. Az Egyesült Királyság múzeumainak már közel negyede – azaz több mint hatszáz intézmény – szervez egészséget és jólétet célzó programokat. A legtöbb ilyen program célcsoportját az idősek és a demensek adják, pozitív hatásukat pedig egy kutatás eredményei is alátámasztják, amely szerint azon ötven évesnél idősebbek körében, akik rendszeresen járnak múzeumba, alacsonyabb a demencia aránya. A Norvégiában ötvenezer fővel végzett lakossági vizsgálatra is hivatkozik a jelentés, amely szerint a kreatív és kulturális tevékenységekben való részvétel jelentősen összefügg a jó egészséggel, az élettel való elégedettséggel, valamint az alacsonyabb szorongással és depresszióval. A büntetésvégrehajtási rendszer vonatkozásában a jelentés szintén egy tudományos kutatásra támaszkodik, amely szerint a művészeti és kulturális programok pozitív hatással vannak a fogvatartottakra. Új kutatási témaként merült fel a művészet és kultúra szerepe a börtönviseltek reintegrációjában: elhelyezkedésében és társadalmi beilleszkedésében.

A *Deutscher Museumsbund – DMB*[36] egyik kiemelt témájaként kezeli a befogadást és a sokszínűséget. Feladatának tekinti, hogy a hálózatában végzett munkájával, konferenciáival és különböző kiadványaival erősítse a német múzeumok ezirányú fejlesztését. Online is letölthető útmutatói praktikus, lépésről lépésre vezető módszertanokat fogalmaznak meg. A fogyatékkal élőket képviselő szervezetekkel közösen kidolgozott *A befogadó múzeum* című útmutató[37] a múzeumok komplex akadálymentesítésére ad részletes javaslatokat. Ennek kiegészítésére készült el a *Múzeumok, migráció és kulturális sokszínűség* című útmutató.[38] A kiadvány kitér a

35 Kendall Adams, Geraldine 2018.12.05.

36 Német Múzeumi Szövetség

37 Höschler, Mira et al. 2013

38 Brehm, Thomas et al. 2015

gyűjtemények új szempontú megközelítésének lehetőségeire, a kulturális sokszínűség kiállításban való megjelenítésére és az ismeretátadás új módjaira. Összegző javaslatként a sűrűbb látogatókutatást, újszerű kommunikációs módok bevezetését, aktív kapcsolatfelvételt- és megtartást javasol. Ajánlja a külső szakértők bevonását, továbbá szükségesnek látja a célcsoportok kulturális hátterének részletes megismerését. Az együttműködések fenntartásához pedig egy állandó kapcsolattartó kinevezését javasolja. A javaslatok között említett látogatókutatást a *Fő a közönség!* című útmutatójuk részletes tevékenységjavaslata alapján tudják elvégezni a német múzeumok.[39]

Az *American Alliance of Museums – AAM*[40] szintén számos témában dolgozott ki gyakorlati módszertani ajánlásokat a sokféleség, egyenlőség, hozzáférhetőség és befogadás témájában. Ezért a témáknak a múzeumok életképessége, relevanciája és fenntarthatósága érdekében a múzeumi tevékenységek minden területét érintenie kell. Honlapján részletes, tematizált és strukturált ajánláscsomagban számos útmutatót és javaslatot gyűjtött össze, amely segíti a múzeumi szakembereket megérteni, megtervezni és támogatni a fejlesztéseket.[41] A szövetség tematikus bizottsága forrásokat és jó gyakorlatokat gyűjt, hogy ösztönözze a szakembereket a szemlélet alkalmazására.

39 Metzler, Sarah – Vuillaume, David 2019

40 Amerikai Múzeumok Szövetsége

41 Diversity, Equity, Accessibility, and Inclusion Resources. AAM https://www.aam-us.org/programs/resource-library/diversity-equity-accessibility-and-inclusion-resources/

2. Kalendárium

Jó gyakorlatok

2.1. Február 11. – A betegek világnapja

TARTÓS BETEGSÉGGEL KÜZDŐK

II. János Pál pápa 1992. május 13-i levelével hozta létre a betegek világnapját, február 11-i dátummal, amely egybeesik a csodás gyógyításairól híres lourdes-i Szűz Mária ünnepével.[42]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A tartós betegséggel élők számára a különböző művészeti ágak kipróbálása, a művészeti tevékenységek végzése segíthet nemcsak a betegség elfogadásában, a személyiség fejlesztésében és az önismeretben, hanem hozzájárulhat mások számára ahhoz is, hogy megérthessék az adott betegséget, valamint a hasonló helyzetben lévőknek és családtagjaiknak erőt és támogatást is nyújthat. A művészetterápiát ma már különböző kórházakban és a betegeket segítő civil szervezetek körében is alkalmazzák. A terápiás módszereket a századforduló derekán, a pszichiátria területén kezdték el először alkalmazni, és ma is még leginkább a mentális betegségek kezelésének részeként találunk jó gyakorlatokat, de előfordul példa a gyermek onkohaematológia területén is.[43]

Az Egyesült Királyságban működő *Brighton Health & Wellbeing Centre* a 2013-as megnyitásakor fizikai és mentális betegségben szenvedő

42 Pontifical Council For Health Pastoral Care. Vatican http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/hlthwork/documents/rc_pc_hlthwork_pro_20051996_en.html

43 Buda Béla é.n.

emberek számára elindította a *HERA*[44] projektet. A projekt indításának alapötletét a New York Bronx városrészében működő Montefiore Kórház kifutó projektje, a *Healing Arts*[45] adta. Dr. Laura Marshall-Andrews és egy írókból, filmesekből, táncosokból és énekesekből álló csapat öt alapvető programot dolgozott ki az előadó-, a vizuális, és az irodalmi művészetek területén. A programban a mentális betegséggel küzdő betegeknek lehetőségük van az előadóművészeti területen a tánc és a rajzolás kipróbálására. A kettő ötvözésével egy rövid művészeti alkotást is összeállítanak, amelyet filmre vesznek, az elkészült rajzokból pedig kiállítást nyitnak. A vizuális művészetek területén például rendszeresen szerveznek kreatív alkotó műhelyfoglalkozásokat, ahol az elkészült rajzokat, festményeket a Wellbeing Galériában is kiállítják. Az irodalomhoz kapcsolódóan pedig a résztvevők narratív műhelyekhez csatlakozhatnak, ahol az alapos olvasás[46] és a reflektív írás mellett olyan technikákat sajátítanak el, amelyek segítenek az önkifejezésben, a saját történetük megírásában.[47]

2015-ben az amerikai Egészségügyi Minisztérium tanulmánya szerint minden ötödik amerikai szenvedett valamilyen mentális betegségben, és ezen betegek nyolc vagy több százaléka még a depresszióban is érintett volt. A tanulmány azt is kimutatta, hogy ezeknek a depressziós betegeknek csak körülbelül 40%-a részesült kezelésben. A mentális betegségek okozta megbélyegzés csökkentésére az amerikai Egészségügyi Minisztérium és a Közegészségügyi Alap 2017-ben indította el a *NYC Mural Art* projektet. A projekt ötletét a *Philadephia Mural Projekt* adta, amely több mint 30 éven át segítette falfestmények alkotását a közösség és a művészek közötti kommunikáció által. A *NYC Mural Art* projekt során különböző nyitott műhelyfoglalkozásokat indítanak mentális betegségekkel küzdő emberek számára, ahol legfőképpen rajzolhatnak és festhetnek, miközben egymással és a műhelyvezetővel az őket érintő témákról beszélgetnek. Az elnevezéséhez hűen pedig a murális művészet eszközeivel hívják fel a figyelmet arra, hogy a mentális betegségek bárkit érinthetnek. A projektben a falfestmények megalkotásában hivatásos művészek segítenek. A műalkotás kitalálásában lehetőség van arra is, hogy a mentális betegséggel küzdők közösen ötleteljenek és alkossanak az egészséges társaikkal is. A falfestmények helyének kiválasztásába bevonják a lakosságot, az érdeklődők a festés során is csatlakozhatnak a csoporthoz. Több intézmény és szervezet csatlakozott már partnerként

44 Healing Expressive and Recovery Arts Project

45 Gyógyító Művészetek

46 Angolul: close reading

47 Brighton Health & Wellbeing Centre – HERA Project
https://www.brightonhealthandwellbeingcentre.co.uk/healing-arts/hera

a megvalósításhoz. A projekt keretében eddig összesen hat falfestményt készítettek, amelyek között például az *Úgy szeretlek, ahogy vagy – A mentális egészségnek több arca van*[48] alkotáson híres emberek portréja szerepel, ezzel is érzékeltetve, hogy nagyon sok ember él mentális betegségekkel, köztük hírességek is.[49]

Az Egyesült Államokban a Broadway színésznője, koreográfusa Stephanie Klemons 2010-ben alapította meg a *Katie's Art Project* nevű civil szervezetet. A szervezet elindításának nagyon személyes története van, ugyanis a nevét Stephanie legjobb barátnőjéről kapta, Katie Andryca-ról. Katie mindig is arról álmodott, hogy művész lesz, és Stephanie-val már gyermekként azt tervezgették, hogy saját ruhamárkát alapítanak, ahol Katie lesz a tervező, az üzleti résszel pedig Stephanie fog foglalkozni. Eredetileg ennek a vállalkozásnak tervezték a *Katie's Art Project* nevet adni. A középiskolás Katie-nél 1999 decemberében akut myeloid leukémiát diagnosztizáltak, és kórházba került. A hosszú kórházi tartózkodása alatt Katie fekvőbeteggé vált. Mivel művész volt, az édesapja segítségével neki téli és karácsonyi dekorációkkal díszítette fel a kórtermet. Katie 2001 végén, hosszú küzdelem után elhunyt, de Stephanie a civil szervezet megalapításával a kórházak gyermek onkológiai-hematológiai osztályain lehetővé teszi, hogy a kis betegek a különböző művészek és zenészek vezetésével közösen alkothassanak, ezáltal is örömet okozva nekik a kórházi kezelés során.

A *Katies's Art Project* egyik kiemelkedő programja *Music is Medicine*[50] nevet viseli. A program eredetileg 2008 nyarán született, amikor Baltimorban egy testvérpár, Leora és Ariela Friedman kórházban kezelt gyermekek egy csoportjával saját dalokat vett fel. 2017-ben a *Music is Medicine* és a *Katie's Art Project* együttműködésének köszönhetően amerikai zenészek dolgoztak együtt a súlyos betegségekkel küzdő gyerekekkel és családjukkal. A zenészek a gyerekek segítségével olyan dalokat írtak, amik elmesélik a betegséggel való küzdelem során átélt mindennapjaikat, érzéseiket. A családtagok engedélyével a találkozások alkalmairól filmet is készítettek, amely később videoklipként is szolgált a zenéhez. Az így megírt és eljátszott dalokat közösen rögzítették, és később elérhetővé tették minden nagyobb zenestreamelő szolgáltatáson és a YouTube videómegosztón. 2018 augusztusától a Music is Medicine hivatalosan is a Katie's Art Project része lett, amelynek köszönhetően még több kórházba juttatják el a programot.[51,]

---

48 Angolul: I Like The Way You Are. The Mental Health Has Many Faces.

49 Gordon, Eden 2017.05.30. és NYC Mural Arts Project https://www.muralartsproject.cityofnewyork.us/

50 A zene gyógyszer

51 Gordin, Sarah 2019.07.02. és Katie's Art Project https://www.katiesartproject.org/

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Az egészségügyi írástudás[52] azt a képességet jelenti, amikor a használó képes alapvető egészségügyi információkról és szolgáltatásokról tájékozódni annak érdekében, hogy egészségi állapotát megismerje. Ez magában foglalja az internetes információforrásokat, adatbázisokat, megbízható fogyasztói egészségügyi információ (CHI) forrásokat. Több országban – köztük az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban – a könyvtárak felismerték az igényt CHI forrásokra, ezért ezen igények kielégítése érdekében tanfolyamokat szerveztek szakkönyvtárak, felsőoktatási könyvtárak és közkönyvtárak közreműködésével. A *National Network of Libaries of Medicine – NNLM*[53] oktatási segédleteket és tájékoztató szolgáltatásokat indított a hatékonyabb CHI-információkeresés terjesztése érdekében, bevonva a programba a témába vágó használóképzésben érintett könyvtárosok célirányos továbbképzését. A *Texas Woman's University* és a *Dallasi Közkönyvtár* például közös projektben közvetítettek webalapú CHI-forrásokat és oktatási anyagokat közkönyvtárakba. Az NNLM weboldala egyúttal széleskörű információs bázisként is szolgál a témában. Több nagyszabású CHI-írástudásfejlesztő projekt is létezik, ezek egyike a *Kaleida Health* egészségügyi szolgáltató könyvtárainak együttműködése Buffalo és Erie megye közkönyvtáraival és a helyi közösségekkel.

A *Seniors Connect: A Health Information Project* nevet kapó kezdeményezés célja, hogy elsősorban nyugdíjasoknak, azon belül is afroamerikaiaknak és spanyolajkúaknak adjon át ismereteket arról, hogyan keressenek pontos és megbízható egészségügyi információkat az interneten. A kurzus folyamán a résztvevők megtanulhatják megkülönböztetni a jó minőségű forrásanyagot a silány, sőt csalás céljával létrehozott forrásoktól.[54] A New Hampshire-i Northfield és Tilton közösségeit kiszolgáló *Hall Memorial Library*[55] arra buzdítja az olvasóit, hogy tüneteikre ne a Google felületén keressenek rá, hanem inkább támaszkodjanak a Nemzeti Gyógyszerészeti Könyvtár által üzemeltetett térítésmentes *MedlinePlus* egészségügyi adatbázisra. Mivel maguknak a könyvtárosoknak is többnyire korlátozottak az egészségügyi szakismeretei, a lehető legjobb módszer az adatbázis használata és ajánlása, amelynek érdekében rendszeres továbbképzéseket is tart az országos szakkönyvtár.

---

52 Angolul: health literacy

53 Gyógyszerészeti Könyvtárak Nemzeti Hálózata

54 Noh, Younghee 2013

55 Hall Emlékkönyvtár

New Yorkban például a Brooklyni Közkönyvtár könyvtárosai részesültek olyan képzésben, amely következtében hatékonyabb egészségügyi tájékoztatást tudnak biztosítani, különös tekintettel olyan célcsoportokra, mint a spanyolul beszélők és a tinédzserek. 2010-ben a témához kapcsolódóan egy regionális egészségügyi konferencián is részt vettek.[56]

Az Egyesült Államokban jelentős hátrányos helyzetű populációt képviselnek a családi gondozók és a rájuk bízott betegek, akik többnyire látens felhasználói réteget jelentek az egészségügyi szakkönyvtárak számára, holott befogadó közönségét képezhetnék az egészségügyi írástudás fejlesztését elősegítő könyvtári rendezvényeknek. Egyre növekvő számú az Alzheimer-kórban szenvedő beteg része ezen közönségnek.[57] 2016-ban Illinois államban néhány könyvtáros elhatározta, hogy szolgáltatást indít demenciában és Alzheimer-kórban szenvedők könyvtári ellátására. Az általuk létrehozott *Reaching Across Illinois Library System's Serving Patrons with Dementia Group*[58] az első ilyen célt maga elé kitűző könyvtárosszervezet az Egyesült Államokban. A csoport könyvtárosai évente négy alkalommal találkoznak. Találkozóikon bemutathatják innovatív gyakorlataikat ezen a területen, amelyek továbbadására egy blogot is létrehoztak.[59]

Az általuk kínált rendezvények középpontjában a beteg olvasók emlékeinek előidézése szerepel. Az egyik foglalkozás során képzeletbeli utazásra invitálják az időseket, amelyek előidézhetik saját hasonló emlékeiket is. A *BiFolkal* vállalat egy adott korszak kultúrájára koncentráló, tematikus multimédia készleteinek alkalmazása is hasonló eredményekkel kecsegtet. Hasonló segédeszközöket a könyvtárak is fejleszthetnek maguknak. A *St. Charles-i Közkönyvtár* készített ilyeneket különböző témák (például mozisztárok, főzés, ünnepek, komikusok) köré csoportosítva. Minden készlet egy információs kiadványt tartalmaz háttérinformációkkal az adott témáról, apró kis tárgyakkal egyetemben, valamint a közös foglalkozásokhoz használható kiegészítőkkel (például a komikusokról szóló készletben bohócorrok, bicikliduda, hasbeszélő baba).

A demens és alzheimeres betegeket gondozókat külön tájékoztató kiadványokkal segítik. Az emlékek előhívásában a gyógyközpontokba vitt kitömött vagy terápiás állatok is segíthetnek, mert saját egykori kedvenceikre emlékeztethetik őket. A könyvtárak zenés programokkal, ritmusjátékokkal is segíthetik a betegeket, fejlesztve, karban tartva finommotoros készségeiket. A felolvasások is hatékony módnak bizonyultak a társalgás és az aktív életmód iránti vágy növelésére.

---

56 Radick, Lea 2015

57 Howrey, Mary M. 2018

58 Illinois könyvtári rendszerének demens olvasóit kiszolgáló csoport.

59 Librarians: Serving Patrons With Dementia https://librariansdementia.wordpress.com/

A St. Charles-i Közkönyvtár sokszor küld ezért könyvtárost ilyen eseményekre az egészségügyi intézményekbe. A *TimeSlips* nevet kapott foglalkozásokon egy történet elmesélésével a résztvevők képzeletét igyekeznek megragadni és emlékeket felidézni. Minden apró történet alapja egy-egy hétköznapi eseményt (például esőt, természetet) megörökítő fotó, amelyekből a betegek alkotnak mesét. Az erre külön tanfolyamon felkészített könyvtárosok ezeket leírják, majd elmesélve visszamondják nekik. Az emlékek felidézésében fontos szerepet játszhatnak továbbá régi használati eszközök is. A St. Charles-i Közkönyvtár havonta tart ilyen jellegű foglalkozást együttműködésben civil és közösségi szervezetekkel, jellemzően divat, háztartás és utazás tematikájában.[60]

MÚZEUMI PÉLDÁK

Autista látogatók számára sok múzeum hirdet már meg ún. csendes órákat, ilyen például a holland *Amsterdam Museum* is. Ezeket a csoportok által kevésbé látogatott időszakokra teszik, ekkor az erős ingerek és hanghatások, valamint a tömeg nem zavarják a befogadást. A kaliforniai *San Diego Natural History Museum* minden hónap második vasárnapján hirdeti meg az ADS-reggeleket, amikor a múzeum egy órával korábban kinyit az autista felnőttek és gyermekek, valamint hozzátartozóik számára. Ezeken a reggeleken egy csendes szobát is kinyitnak a múzeumban egész délelőttre, arra az esetre, ha a vendégeknek egy nyugodt helyre lenne szüksége.[61]

Németországban több mint egy évtizede folyik a frankfurti *Städel Museum* daganatos betegek számára nyújtott programja *Kreativ ist positiv* címmel. A programokat a *Stiftung Leben mit Krebs* szervezettel szoros együttműködésben valósítják meg. A művészetpedagógusok által néhány hetente vezetett program a betegek számára aktív művészeti vitát és saját kreatív alkotási lehetőséget kínál. Ez azt jelenti, hogy egy-egy kiválasztott nagy művészeti korszak témájának teoretikus vitáját tárgyalják, és ezt követően történik a saját alkotás. A kínálatban szerepel festőtanfolyam, egyéni kreatív munkát ösztönző workshop és az alkotások kiállítása és bemutatása. A résztvevők számára így lehetőséget kívánnak nyújtani arra, hogy legalább egy időre elfelejthessék betegségüket, részesüljenek a művészetből és visszataláljanak az életbe. Ezzel a „gazdagítással" a daganatos betegek életminőségét javítják és talán az esélyeiket is növelik.

---

60 Kelsey, David J. 2018

61 ASD Mornings. San Diego Natural History Museum
https://www.sdnhm.org/calendar/asd-mornings/

A beteg néhány óráig új témára koncentrál, teljesen új oldalát fedezheti fel és megismerheti, hogy másképp is kifejezheti magát, mint szavakkal.[62]

A kanadai *Montreal Museum of Fine Arts (MMFA)* példát mutat a szektorok közötti együttműködésben. Elismert oktatási, egészségügyi, tudományos, szociális, egyetemi és közösségi szakemberekkel kooperál, üzleti és jótékonysági szervezetek támogatásával. 2017-ben hozta létre a múzeum a művészeti és egészségügyi tanácsadó bizottságát, amelynek tagjai az egészségügy, a művészetterápia, a kutatás és a művészet szakértői, továbbá a jótékonysági közösség tagjai és a múzeum képviselői. A bizottság eddig több tucat kutatási projektet vizsgált meg, közülük számos művészetterápiával és wellnessel kapcsolatosat, hogy a múzeum folyamatosan tudja fejleszteni egészségügyi és jólléti kínálatát.

A Concordia Universityvel együttműködve szintén 2017-ben nyitotta meg a Michel de la Cheneliére International Atelier for Education and Art Therapy-ban az *Art Hive* hálózat 105. multidiszciplináris, kreatív projekteket ösztönző egységét – múzeumi helyszínen az elsőt. A mindenki számára nyitva álló művészeti stúdiót egy művészetteraupeuta felügyeli és segíti. A múzeum Art Hive egységét az egyetem Kreatív Művészeti Terápiás Tanszékével együttműködve fejlesztették. A kreatív művészeti stúdió célja, hogy előmozdítsa a közösségi szellemet és a művészeti alapú társadalmi integrációt. Számos lehetőséget használ a párbeszédre, a tapasztalatok és szakértelem, valamint a művészeti alkotások megosztására.

Egészségügyi partnereivel kutatási és kísérleti projekteket is megvalósít a múzeum, hogy a múzeumi látogatás és a kreatív művészeti tevékenységek hatását nyomon kövesse és érvényesítse a munkaerőpiaci reintegráció, kezelés vagy rehabilitáció során. Ehhez együttműködnek olyan intézményekkel és szervezetekkel, amelyek Alzheimer-betegekkel, veteránokkal, öngyilkossági hajlamúakkal, szívbetegekkel, autistákkal, étkezési zavaros személyekkel és pszichológiai problémákkal foglalkoznak. A múzeumnak számos orvosi központban és egészségügyi intézményben vannak kihelyezett vándorkiállításai.[63]

Az MMFA a Kanadai Francia Anyanyelvű Orvosok Szövetségének együttműködésében egy, a világon eddig egyedülálló kezdeményezést indított el: az orvosok receptre írhatnak fel ingyenes múzeumi látogatásokat, hogy a betegek pihentető, revitalizáló élményt szerezzenek a múzeumban. A 2018 novemberében indult projekt kezdeti szakaszában a regisztrált orvosok a hagyományos kezeléseket kiegészítve legfeljebb ötven receptet adhatnak ki az MMFA gyűjteményeinek és kiállításainak

62 Kunst zum Leben. Städel Museum
https://www.staedelmuseum.de/de/angebote/kunst-zum-leben

63 Montreal Museum of Fine Arts
https://www.mbam.qc.ca/en/news/first-art-hive-in-a-museum-at-the-mmfa/

megtekintésére. A múzeum semleges, szép, inspiráló helyszíne ugyanis javítja a hangulatot, erősíti a jóllét érzését, és lehetőséget ad a betegek számára, hogy a betegségükön túlpillantva új tapasztalatokat szerezzenek.[64]

64 Montreal museum partners with doctors to ‚prescribe' art. 2018.10.26.

2.2. Március 6. – Munkanélküliek nemzetközi napja

MUNKANÉLKÜLIEK

Nem hivatalos világnap. 1930. március 6-án világméretű megmozdulások zajlottak felvonulásokkal és demonstrációkkal a gazdasági válság okozta tömeges munkanélküliség miatt, ennek állít emléket a nap.

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

Angliában a munkanélküliek között magas arányban vannak fiatalok, ezért az *A New Direction* nevű nonprofit szervezet 2011-ben létrehozta a londoni fiatalok foglalkoztatottságát növelő *CREATE Jobs* elnevezésű programot. A program célja nagyon egyszerű: célzott tanácsadást és segítségnyújtást biztosítanak a fiatalok számára annak érdekében, hogy valós tapasztalatokat szerezzenek és el tudjanak helyezkedni a kreatív iparban és a kulturális szektorban. London vezető művészeti és kreatív szervezeteivel együttműködve a résztvevők számára különböző lehetőségeket kínálnak a programban: kéthetes szakmai gyakorlatot, nyolchetes gyakornoki programot, valamint tizenkét hetes mentorálásban és egyéves szakmai képzésben is részt vehetnek a fiatalok. A program 2012-ben együttműködött az *Angol Nemzeti Operával (ENO),* amelynek során 11 fiatalnak lehetősége volt munkatapasztalatot szerezni a színház háttértechnikai részlegén. Az együttműködés során a kormány támogatásának köszönhetően a fiatalok ez idő alatt is részesültek álláskeresési járadékban. A program sikerét mutatja, hogy 2017 és 2018 között 1726 fiatal londoni vett részt egyéni tanácsadáson vagy coachingon, 570 fiatal teljesítette valamelyik képzési programot és 350 fiatalt támogattak a hosszútávú foglalkoztatásban.[65,]

A Los Angeles (LA) térségében megvalósított *Urban Voices Project* a zene gyógyító erejét közvetíti a hajléktalan, mentális problémákkal küzdő és munkanélküli emberek számára. A projekt a Skid Row városnegyedben 2014-ben indult el, amikor a *Wesley Egészségügyi Klinika* felkereste a *Colburn Zeneiskolát,* hogy közösen utcai kórust szervezzenek Skid Row lakosai számára. A kórusban résztvevők létszáma ötről hamarosan húszra nőtt, és mára már olyan neves együttműködő partnerei vannak a projektnek, mint az *LA Opera*. A projekt többféle elemből épül fel: a résztvevők ingyenes zeneterápiás foglalkozásokon különböző meditációs és

65 Woodward, Steve 2011.12.13. és CREATE Jobs https://www.createjobslondon.org/

tudatos jelenlét[66] gyakorlatokat sajátíthatnak el, részt vehetnek ingyenes zeneórákon, amelyeket többek között az *LA Opera* és a *LA Filharmonikusok* szakemberei tartanak. Hetente közösségi kóruspróbát tartanak, amelyen bárki részt vehet és énekelhet, de rendelkeznek egy „hivatásos" kórussal is, melynek tagjai az éneklés mellett a saját történeteiket is megosztják a közösséggel, így adva reményt a hajléktalan emberek számára. A projekt egyik legnagyobb eseménye, amikor minden évben az *LA Master Choral*, a *LA Filharmonikusok* és Skid Row lakosai közösen előadják Georg Friedrich Händel fő művét, a *Messiás* oratóriumot.[67]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Az IFLA ENSZ 2030 Agenda útmutatójában is szereplő *Ljubljanai Városi Könyvtár* álláskereső információs szolgálata munkahelyváltásban, álláskeresésben érintettek, tanulók és egyetemi hallgatók számára egyaránt rendelkezésre áll. A munkaerőpiaci, oktatási, gazdasági jellegű információszolgáltatás és szociális szolgáltatások mellett térítésmentes számítógéphasználatra is van lehetőség, valamint nyomtatásra és ingyenes jogi tanácsadásra is alkalom kínálkozik. Az ott dolgozó szakemberek segítenek megtalálni a használók számára releváns ismereteket, valamint elsajátítani a pályázat- és önéletrajzírási praktikákat. Alapfokú digitális írástudást biztosító tréningre is van lehetőség, amelyet aztán önállóan alkalmazhatnak a könyvtár szolgáltatásait igénybe véve. Ezen felül informális oktatást is biztosít a könyvtár ingyenes műhelygyakorlatok, előadások és motivációs találkozók tartásával. Személyes karriercoaching is elérhető a könyvtár szolgáltatásaként. A városi könyvtár álláskereső információs szolgálata minden beiratkozott olvasó számára térítésmentes.[68]

A *New York-i Közkönyvtár* több munkahelykereső szolgáltatással is rendelkezik, különös tekintettel egyik szakkönyvtár tagintézményére, a *Science, Industry and Business Libraryre – SIBL,*[69] ahol térítésmentes karriercoaching érhető el azon használók számára, akik meglévő álláskeresési stratégiájukat szeretnék bővíteni, vagy ötleteket nyerni egy hatékony önmarketing-terv megalkotására. Minden ilyen foglalkozás egy 50 perces találkozót foglal magában az SIBL Madison Avenue-i épületében. A részvételhez előzetes munkahelykeresési tapasztalat szükséges, már összegyűjtött marketinganyagokkal, releváns információkkal, álláskereső

66 Angolul: mindfulness

67 Urban Voices Project https://urbanvoicesproject.org/

68 The Employment Information Service. Mestna Knjižnica Ljubljana https://eng.mklj.si/index.php/special-services/item/1140-the-employment-information-service

69 Tudományos, Ipari és Üzleti Könyvtár

tervekkel, saját kompetenciák kilistázásával. A Tudományos, Ipari és Üzleti Könyvtár évente több mint kilencvenháromezer rendezvényt szervez használóinak, kiskorúak és idősek korcsoportját is magába foglalva. A hatalmas mennyiségű rendezvény a weboldalon keresztül szűrhető az álláskeresők által is, így eljuthatnak a számukra hasznos és aktuális foglalkozások hirdetéseihez. Számukra még álláskereső blogot is üzemeltet a könyvtár, valamint releváns anyagokat szétsugárzó forrásgyűjteménnyel áll rendelkezésükre.[70]

Houstonban négy középiskolásból három megbukik érettségi előtt, a 25 évnél idősebb felnőttek 30%-a kevesebb, mint kilencosztályos végzettséggel bír, nincs diplomája, sem technológiai készségei. Ezen okok miatt a *Houston Public Library – HPL*[71] szolgáltatásainak prioritásaként szervez munkaerőfejlesztő programot, hogy a közösségnek kommunikációs készségeket, információs forrásokat és eszközöket biztosítson a munkaerőpiacra való be- vagy visszakerülés érdekében. A központi könyvtár *Compass Center* nevű szolgáltatásával, informatikai képzések és számítógépes munkaállomások biztosításával, továbbá műhelymunkák tartásával és egyéni tanácsadással nyújt segítséget az álláskeresőknek, együttműködésben a *Workforce Solutions* és *Gale Company* karriertanácsadó vállalatokkal. A HPL *Open Job Skills Lab* szolgáltatás keretében számítógépes tanfolyamokat is biztosít, ahol a használók megtanulhatják az álláskeresés és jelentkezés alapjait, illetve az önéletrajzírást, valamint gyakorolhatják a felvételi beszélgetések technikáit. Személyes tanácsadás itt is elérhető kérés esetén. A könyvtár *WeCan Works* programja Houston hátrányos helyzetű, képzetlen, munkanélküli lakóit célozza meg felkészítési programokkal, lehetőséget kínálva számukra egy biztosabb karrier elindításában. A program fő célcsoportjai középiskolások, akiknek jól fizető munkaterületeken szerveznek cégekkel partneri együttműködésben szakmai gyakorlatot, elősegítve első lépésként a sikeres érettségizést és a szakmai végzettség megszerzését. Emellett az iskolából kimaradtaknak képzéseket biztosítanak az érettségi utólagos megszerzésének reményében, valamint fejlesztik a digitális írástudásukat és munkavállalási ismereteiket.[72] A fentiek mellett hagyományosabb könyvtári szolgáltatások is elérhetőek.[73]

---

70 Career Services at SIBL. New York Public Library
https://www.nypéldáulorg/education/adults/career-employment/sibl

71 Houstoni Közkönyvtár

72 2013 Libraries & Workforce Development.

73 Career Resources. Houston Public Library
http://houstonlibrary.org/learn-explore/career-resources

Los Angeles megyében is hasonló álláskereső szolgáltatások érhetőek el. Az *LA County Public Library*[74] álláskereső szolgáltatásainak alapját egy jól megszerkesztett, könnyen átlátható weboldal jelenti, amely összesíti a könyvtár álláskeresőket támogató eszköztárát, az online információs forrásokat, valamint tájékoztatást ad az álláskeresőket segítő könyvekről is. A számítógépes munkaállomásokat személyenként két órára lehet igénybe venni, vagy akár saját notebookot is lehet használni a könyvtár WiFi szolgáltatásának igénybe vételével. Az LA megyei könyvtárakban is a *Gale Company* online karriertanácsadó központ indít tanfolyamokat álláskeresők számára. A cég az álláskeresés teljes folyamatában segít, interaktív, online tanfolyamaik révén. A beiratkozott olvasók évente hat térítésmentes kurzuson vehetnek részt. Mindegyik tanfolyam hat hétig tart, és minden hónap elején indul egy. A *Gale* kurzusai mellett az *Ebsco LearningExpress* online tanfolyamai és elérhetőek a könyvtárakban, hasonlóan a *LinkedIn Lynda.com*, a *tutor.com* és a *Universal Class* online tanulási lehetőségeihez.[75]

MÚZEUMI PÉLDÁK

Az Egyesült Királyságban a múzeumi tevékenységek és programok egészségre és jóllétre gyakorolt hatását vizsgálta egy kutatás. Az eredmények szerint a múzeumokban töltött idő többek között pozitív érzelmeket, optimizmust, a foglalkoztatás reményét, az önbizalom növekedését, identitást és közösségi érzetet eredményez a résztvevőkben. Mindez a jóllét érzését növeli. Ezért a múzeumi tevékenységek különösen eredményesek lehetnek a hagyományosan marginalizált, elszigetelődött embereknél, mint amilyenek a munkanélküliek is.[76]

A múzeumlátogatást Görögországban és Franciaországban ingyenessé tették a bejelentett munkanélküliek számára. A fenti kutatás eredményeit megerősíti azonban az a számos nemzetközi jó gyakorlat, amelyek mutatják, hogy a múzeumok többre képesek, mint ingyen beengedni a hátrányos helyzetű látogatót. A munkanélkülieket készségfejlesztéssel segíthetik, amelynek kitűnő formája lehet az önkéntesség. Az önkéntes feladatok ellátása során az emberek ráadásul nem csupán új készségeket sajátíthatnak el, de önbizalmat nyernek, szocializálódnak, azaz közösségben, emberek között vannak, így csökken elszigeteltségük és a magányuk is.[77]

---

74 LA Megyei Közkönyvtár

75 Tools for Job Seekeres. LA County Library https://lacountylibrary.org/jobhelp/

76 Chatterjee, Helen J. 2013.10.17.

77 Watson, Sheila 2007, 98.

Ausztráliában, a melbourne-i *Living Museum of the West* számos fejlesztő programot nyújtott tartósan munkanélküliek számára. Ezek egyike a *Koorie Garden Project*, amely aboriginal munkanélkülieknek kínált kulturálisan releváns fejlesztést. A programban résztvevők kertészeti képzést kaptak, hogy olyan készségeket fejlesszenek, amellyel munkába állhatnak a projekt zárását követően. Ez meg is történt, hiszen a *Koorie Garden Project* tagjai egy önálló és közös kertészeti céget alapítottak, amelyben minden tag egyben részvényes is.[78]

Támogató foglalkoztatásként definiálható az Egyesült Királyságban is az *East Sussex Archaeology and Museums Project* programja. Tartósan munkanélküliek számára szerveztek először képzéseket régészet, környezetmenedzsment és múzeumi témában. Ezt követően óvatosan bevezették a résztvevőket a múzeumi és közösségi örökségi munkába. A projekt Délkelet-Anglia legsikeresebb államilag támogatott képzési programjává vált, mivel a résztvevők körében duplájára nőtt az állást betöltők aránya.[79]

Az alacsony iskolázottság leküzdésére és a fiatalok magas arányú munkanélküliségének megelőzésére indított 2010-ben gyakornoki programot az Amerikai Egyesült Államokban a massachusettsi *New Bedford Whaling Museum*. A város hátrányos helyzetű fiataljai számára olyan lehetőséget biztosítottak, amellyel a mindennapok során is alkalmazható tudást és professzionális készségeket sajátíthattak el. Így nagyobb eséllyel juthattak a felsőoktatásba, mely növelte munkaerőpiaci lehetőségeiket. Ehhez a helyi középiskolával is együttműködött a múzeum és évente 18 diákot fogadott docensprogramjában. Minden, a programban résztvevő diák sikeresen leérettségizett. Ezt követően a múzeum azt tapasztalta, hogy az érettségizetteknek főiskolai elhelyezkedéséhez további folyamatos támogatásra van szükségük, ezért folytatták az első évesekkel is a munkát.[80]

---

78 Watson, Sheila 2007, 98.

79 Silverman, Lois H. 2010, 53.

80 Norton, Michael H. – Dowdall, Emily 2017, 26-27.

2.3. Március 8. – Nemzetközi nőnap

NŐK

A Szovjetunióban 1917. március 8-án a nők szavazati jogot kaptak, amely, nemzeti ünnep lett. A napot később a szocialista mozgalom és a kommunista országok is ünnepelték. Az ENSZ 1975-től tartja számon világnapként, elismerve a nők társadalmi, gazdasági, kulturális és politikai eredményeit.[81]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

Bár az Észak-Írországban, Belfastban működő *Homeplus* jótékonysági szervezet célcsoportjai a hajléktalanok, mégis a nők, mint célcsoport kapcsán fontos megemlíteni az egyik művészeti projektjüket. *Women's Art Project*[82] néven évek óta szerveznek heti művészeti szakköröket. A szakköröket az ArtsEkta szervezet művészei vezetik, akik lehetővé teszik, hogy a foglalkozásokon résztvevő nők új készségeket tanuljanak, minőségi időt töltsenek el és barátkozzanak egymással, miközben akril vagy más kézműves technikák segítségével alkotnak. A projekt segít az elszigeteltség és a magányosság elleni küzdelemben is. A *Homeplus* különösen hasznosnak találta a projektet azoknál a nőknél és egyedülálló anyáknál, akik kevés angol nyelvtudással érkeztek Belfastba és ezáltal elszigetelten és magányosan élnek.[83]

A torontói *Working Women Community Centre*[84] 1974 óta segíti a bevándorló nőket és családjaikat a különböző szolgáltatásokhoz és programokhoz való hozzáférésben. Közösségi alapú művészeti projektjeik révén segítik a résztvevőket, hogy a meglévő tudásukra, ötleteikre építve a művészet eszközrendszerén keresztül részt vegyenek a közösségi életben. A szervezet ennek érdekében hivatásos és feltörekvő művészekkel együttműködve valósítja meg a projektjeit. A *Taller Sol y Luna* elnevezésű program keretében például különböző művészeti ágakat is kipróbálhattak a résztvevők: a vizuális művészetet, a fotózást, a színházat, a költészetet

81 International Women's Day. United Nations
https://www.un.org/en/events/womensday/history.shtml

82 Nők Művészete Projekt

83 Women's Art Project. Homeplus homelessness service.
http://homeplusni.com/womens-art-projects/

84 Dolgozó Nők Közösségi Központja

vagy a mesemondást, de hetente ingyenes festőszakkört is indítottak a számukra. Egy másik nagysikerű projekt a mexikói Estela Martinez által vezetett négyalkalmas hímző szakkör volt.[85] A foglalkozásokat a résztvevő nők lelkesen fogadták, hiszen sokak kultúrájában jelen volt korábban a hímzés, de Kanadában már elhalványult ez a mesterség. Ennek a programnak a során Lucero Milchonera dokumentumfilm rendezővel is együttműködött a Központ és részt vettek a *The Silent Thread* című[86] dokumentumfilm elkészítésében is, amelynek témája a hagyományos kézművesek, mint például a mexikói hímző nők önértékelése.[87]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Nagy-Britanniában, a londoni *Feminist Library* 1975 óta működik a *Women's Liberation Movement – WLM* fenntartásában, eredetileg női kutatási és forráscentrumként hozták létre. A könyvtár a feminista irodalom nagy gyűjteménye, az ország legjelentősebb tematikus anyagának őrzője, amely külön foglalkozik a fenntartó szervezet mozgalmi tevékenységének 1960 és 1990 évek közötti dokumentumaival. Megalapítása óta olyan helyet nyújtott a nők számára, ahol kapcsolatba léphetnek egymással és képezhetik magukat. Ezért a *Feminist Library* a nők helyi, országos és nemzetközi kapcsolattartó pontjává is vált. Az intézmény maga is egy feminista közösség, önkéntesek kollektívája vezeti, és a vezetői struktúra elkötelezett a konszenzussal, demokratikusan meghozott döntések mellett. Számos rendezvényt szerveznek, amelyek a nők recens problémáinak témáit érintik, könyvklubok, feminista találkozók, továbbá művészeti és jólléti tevékenységek megvalósításával.[88]

Németországban szintén civil fenntartásban működik a lipcsei *MONAliesA* könyvtár és levéltár, amelynek dokumentumai a „nő" témájához kapcsolódnak. Az intézmény találkozási helyként, olvasási és böngészési helyszínként várja a különböző generációk lányait és asszonyait, hogy ötleteket, inspirációt szerezzenek és kapcsolatokat építhessenek. Emellett rendszeresen szerveznek rendezvényeket női témákban.[89]

---

85 Grupo Estelar

86 Csendes szál

87 Community Based-Art Projects. Working Women Community Center https://www.workingwomencc.org/location/gladstone/programs-services/gladstone-art/

88 The Feminist Library http://feministlibrary.co.uk/

89 MONAliesA https://monaliesa.wordpress.com/

MÚZEUMI PÉLDÁK

A 2005 és 2011 közötti időszak változást hozott a múzeumi világban abban a tekintetben, hogy a nagy múzeumokban megjelentek a feminista művészetre és/vagy a nők művészeti alkotásaira összpontosító kiállítások.[90] 2018-ban pedig az Egyesült Királyság a női szavazati jog megadásának 100 éves évfordulóját ünnepelte, amelyre számos múzeum készült kiállításokkal. Ilyen például a *Museum of London Votes for Women* kiállítása, amely szüfrazsett-gyűjteményt mutatott be. Ehhez számos program is kapcsolódott, ilyenek például a női egyenjogúsági mozgalom eseményeinek helyszíneire vezető séták és buszos kirándulások Londonban, ahol számos történetet ismerhetett meg a résztvevő.[91]

Ausztriában a 20. század elején élt bécsi képzőművésznők alkotásait mutatta be 2019 tavaszán a *Belvedere Museum Stadt der Frauen* című kiállítása. Abban az időben a művészi karriert dédelgető nők csak nehezen jutottak be mind a képzésbe, mind pedig a művészeti egyesületekbe. Egyéni képzési lehetőségeket és sajátos eladási módokat találtak ki, majd hálózati formában terjeszkedtek tovább, s hoztak létre női művészekből álló egyesületeket. Igaz, az elmúlt években ezeknek a művésznőknek az életét és műveit feldolgozták, szerepüket még manapság is alábecsülik, alig veszik számításba. A tárlat újra felfedezett és először kiállított alkotásokat mutatott be.[92]

Belize-ben a *Museum of Belize Future is Female* címmel nyitott tárlatot 2019-ben harminchat helyi kortárs képzőművésznő ötvenhat alkotásából. A kiállítás második üteméhez pedig már az első kiállítás nyitva tartása alatt felhívást tettek közzé, amely alapján várták az új kiállítható alkotásokat.[93]

Hollandiában az *Amsterdam Museum* mutatta be 2018 októbere és 2019 márciusa között a *1001 vrouwen in the 20ste eeuw*[94] című kiállítását. A háttéranyagot Els Kloek azonos című könyve adta, a kiállításon ebből kétszáz kiválasztott nő inspiráló életrajza látható öt generációra osztva. Vannak köztük politikusok, feministák, tudósok, nővérek, tanárok,

90 Robinson, Hilary 2016, 29.

91 Votes for Women. Museum of London https://www.museumoflondon.org.uk/museum-london/whats-on/votes-women-museum-london?series=Votes%20for%20Women

92 Stadt der Frauen. Künstlerinnen in Wien von 1900 bis 1938. Belvedere Museum https://www.belvedere.at/stadt_der_frauen

93 Museum of Belize and Houses of Culture. National Institute of Culture and History https://nichbelize.org/museum-of-belize-and-houses-of-culture/

94 1001 nő a 20. században

sportolók, rendezők és szabadságharcosok is. A női portrék mellett rengeteg személyes vagy a korszakot reprezentáló tárgy volt látható. A kiállítás részben ismert, részben eddig ismeretlen nőalakjai már ebben a formában is különleges bepillantást nyújtanak Hollandia 20. századi történelmébe. A múzeum a kiállítást követően is foglalkozik a témával, a női egyenlőség gondolatvilágába a bevándorló nőket is bevonta, és velük együttműködve indítottak új projektet.[95]

1. ábra: A *Cselekvő közösségek* tanulmányútjának résztvevői az 1001 nő a 20. században című kiállításon az Amsterdam Museumban, Amsterdam, Hollandia. Fotó: Zsoldos Marianna

A bevándorló nők jelentős szerepet játszottak a svéd jóléti állam megteremtésében is. Míg a svéd nők még évtizedekig inkább háztartásbeliek voltak, ők már gyárakban és cégeknél dolgoztak. Manapság Malmö lakosságának harmada külföldi születésű, akik durván fele nő. És annak ellenére, hogy Malmö a bevándorlás városa, ezeknek a nőknek

95 1001 vrouwen in the 20ste eeuw. Amsterdam Museum https://www.amsterdammuseum.nl/tentoonstellingen/1001-vrouwen-de-20ste-eeuw

a tapasztalatait eddig nem egyesítették a város hivatalos történelmével. A *Malmö Museum* ezért a Feminist Dialog civil szervezettel, a Malmöi Egyetemmel és a város kulturális osztályával együttműködve valósította meg a *Women making history*, avagy *Woman 100 – 100 years of immigrant women's life and work in Malmö* című projektet, amely 2013-2015 között folyt. Célja az volt, hogy láthatóvá tegye a bevándorló nők történetét, és bevonja a lakosságot a történelem megújításába. Az előadások, workshopok, hírlevelek, a digitális platform és az eredményekről beszámoló könyv mellett a Malmö Museumban kiállítás nyílt a témában. A levéltárakban és a múzeumi gyűjteményekben alig volt ebben a témában anyag, és ha igen, az is interpretáció nélkül. A projekt egyik vezérszála tehát az volt, hogy a bevándorló nők fogalmazzák meg és alakítsák ki a gyűjtés és kiállítás irányát. Ezeket számos workshop keretében végezték, az alábbiak szerint:

- a történet áttekintése, amelyet a résztvevők meg akartak osztani,
- tartalomötletek gyűjtése a kiállításhoz,
- női munka és élet időszalagja,
- vendégelőadók bevándorlásról szóló történetei,
- a bevándorlás történetei képregény formájában,
- roma élet Malmöben,
- interjúzás és levéltári kutatás.

Az összegyűjtött anyagot a kiállítás mellett egy Tumblr oldalon is bemutatták.[96]

A nők múzeumi munkatársként betöltött aránya és szerepe is változóban van. Érdemes említést tenni a világ eddigi legkorábbi, rendszerezett tárgyi gyűjteményeként azonosított együttes tulajdonosának személyéről. A mai Irak területén találhatók a babilóniai Ur városának romjai. A város zikkuratjához közel egy palota állt, melyben Kr.e. 530 körül különböző korokból és helyekről származó tárgyakat tartottak. Ráadásul a tárgyakhoz olyan agyaghengerek tartoztak, amelyek háromnyelvű felirata a tárgy leírását tartalmazta. Ezt a gyűjteményegyüttest 1925-ben tárta fel Leonard Wooley, a palotát és a gyűjteményt pedig Ennigalli-Nanna hercegnő és holdpapnő személyéhez köti a tudomány.[97] 2018-ba ugorva, az első női vezetőt nevezték ki a *Smithonian Institute – National Air Space Museum* élére Ellen Stofan személyében, aki korábban a NASA

96 Women Making History. Living Archives. http://livingarchives.mah.se/women-100-years/

97 Pryke, Louise 2019.06.03.

vezető kutatója volt.[98] Igaz, az elmúlt 50 évben jelentősen emelkedett a múzeumban dolgozók között a nők aránya, azonban az újabb diskurzus szerint ez szintén nem tükrözi teljesen a társadalmi összetételt, hiszen nagyobb arányban dolgoznak fehér nők például az Egyesült Államok múzeumaiban is.[99]

98 Hall, Shannon 2018.05.24.

99 Callihan, Elisabeth – Feldman, Kaywin 2018

2.4. Április 8. – Nemzetközi roma nap és december 18. – A kisebbségi jogok világnapja

KISEBBSÉGEK

1971. április 7-12. között rendezték meg a roma képviselők első nagy nemzetközi találkozóját az Egyesült Királyságban, Chelsfieldben. A találkozó emlékére április 8-át Nemzetközi roma nappá nyilvánították.[100]

1995-ben Magyarország Kormánya december 18-át, azaz az ENSZ Nemzeti vagy Etnikai, Vallási és Nyelvi Kisebbséghez tartozó Személyek Jogairól szóló Nyilatkozata elfogadásának napját a kisebbségek napjává nyilvánította.

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A nemzetközi kitekintés során nem szabad megfeledkeznünk a szórványban élő határon túli magyarokról, mint kisebbségről. A Kárpát-medencében számos jó példa mutatja, hogy a diaszpórában élő magyarság számára mennyire fontos kérdés a magyar kultúra és a hagyományok megőrzése.

Az erdélyi Nagybányán közel 25 éve működik a középkori hagyományokat idéző, és a magyar nemzeti ügyeket felvállaló *Turul-Sas Lovagrend.*[101] A szervezet azzal a céllal jött létre, hogy a nagybányai fiatalságot kicsit másként szólítsa meg, a sokak által felkarolt népi kultúrán túl mutasson utat a hagyományőrzés és a nemzetben megmaradás, nemzetben gondolkodás irányában. Mindezt szórványban, ahol az asszimiláció hatványozottan képez fenyegető tényezőt a helyi magyar osztályok, iskolák, kis közösségek körében.

Az egyesület elődje 1994-ben alakult, akkor csak azzal a céllal, hogy a középkor és magyar történelem iránt érdeklődő fiatalokat összegyűjtse, valamint, hogy teret adjon a keresztény erkölcsi tanítások megismerésére a templomi és egyházi csoportosulásokon túl. Emellett a magyar nemzeti ünnepnapokra készült emlékműsorok is fontos szerepet kaptak a csoport életében, ezért az egyik legkorábbi kezdeményezésük

100 International Roma Day. European Parliament http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20150324STO37305/international-roma-day-celebrating-europe-s-largest-ethnic-minority

101 2010-től bejegyzett hagyományőrző egyesületként működik.

a város első március 15-i zászlósmenetei és koszorúzásai voltak, de megemlékeznek augusztus 20-án az államalapításról és október 6-án az aradi vértanúkról is. Továbbá 2011-ben újabb nemzeti emlékünnepre hívták meg a nagybányai magyarságot a Nemzeti Összetartozás Napján.

A nemzeti ünnepeken való megemlékezés mellett rendszeresen szerveznek történelmi vetélkedőket és 2011-ben útjára indították a *Diákmisszió* programot is, melynek keretén belül a felsős osztályok tanulói minden iskolaévben többször is vendégeskedtek a helyi kisiskolásoknál, játékos magyar történelem órákat tartva számukra, ugyanis a román tanterv szerint erre hivatalos formában nincsen lehetőség.

Az egyesület odafigyel a jótékonykodásra is: jelenlétükkel, adományaikkal, karácsonyi énekekkel, játékkal és magyar szóval ajándékozzák meg a nehéz sorsú, magyar gyökerekkel rendelkező gyermekeket.

2018-ban több új programot is kínáltak a nagybányai és máramarosi magyar gyermekek és diákok számára, amelyek a nemzeti öntudat erősítését szolgálták. *Identitásműhelyek* címen tartottak körutas előadást a megyében, pályaválasztási tanácsadó, helyi magyar vállalkozók, hazakerült tanárok és néprajzos előadók segítségével, valamint a *Máramarosi magyarként Európában* című program során olyan fiatalokat mutattak be, akik külföldön dolgoznak. Kisfilmet készítettek a honvágyról, és kifejezték hazatérési szándékukat is. A nyári *Kece* Táborban 5-10 éves gyerekek számára kreatív kézműveskedést, hasznos időtöltést biztosítottak, bibliai történetek mesefeldolgozását, valamint magyar népmeséket és történelmi meséket nézhettek, hallhattak a felnőtt táborvezetők által.[102]

*

Az ifjúsági nevelés mellett a kisebbségek kultúrája a művészetekben is megjelenik.

Európa legnagyobb etnikai kisebbségét a romák alkotják; a hagyományaik a színházművészetben is megjelennek. Az orosz állam által támogatott *Tyatr Romen*-t[103] 1931-ben alapították, és máig világhírű. A színház különlegességét az adja, hogy az orosz és romani nyelven előadott, autentikus cigány táncokkal és énekekkel fűszerezett darabok mellett a repertoárjában híres irodalmi művek is megtalálhatóak, ezáltal közelebb hozva egymáshoz az orosz és roma kultúrát.[104] Államilag

102 Balogh Brigitta: „Nem azért küzdünk, hogy címeket szerezzünk, azért szerzünk címeket, hogy küzdjünk." – Esélyegyenlőség a szórványban.

103 Moszkvai Roma Színház

104 Romen Gipsy Theatre. Moscovery https://www.moscovery.com/romen-gipsy-theatre/

támogatott roma színház Európában is található, amely Szlovákiában, Kassán működik Romathan néven és 1992-ben alapították.[105]

Az államilag támogatott roma színházak mellett Európa-szerte működnek profi és amatőr roma társulatok is. A Nagy-Britanniában működő *The Gipsy Caravan Theatre*[106] a közösségépítést és az ifjúsági nevelést a régi roma hagyományokra alapozva valósítja meg. A roma csoportok a vándorló életmódjuknak köszönhetően lakókocsikban éltek és utaztak. A James család egy 1892-ben H. Jones által készített lakókocsit kapott ajándékba 1994-ben Margret Warriertől, aki korábban az egyik barátnőjével szintén a közösség szolgálatában használta a kocsit. Margret 28 éves korában, 1955-ben a Twyfor-i szeméttelepen 100 fontért vásárolta a lakókocsit barátnőjével, Pamela Chadwickkel közösen. A kocsit az eredeti gesztenyebarna színéről pirosra, kékre, zöldre és sárgára festették, majd teát és süteményt árultak Anglia nyugati részén a kis városokban és falvakban.

A kocsi 1994-től a James gyerekek játszóháza volt, majd 15 éven keresztül Skippness-ben a Seafood Cabin nevű, tenger gyümölcseivel készült helyi ételeket árusító helyen szórakoztatta a gyerekeket és a családokat. 2008-ban Clemmie James *a Cigány Élet Kulturális és Oktatási Központjába*,[107] Kentbe vitte a lakókocsit. A Központot egy roma házaspár, Henry és Paula Stanford vezette, akiknek hatalmas gyűjteményük volt a hagyományos cigány életmódhoz tartozó lakókocsikból és tárgyakból. A házaspárt a térségben arról is ismerték, hogy együtt dolgoznak a helyi iskolákkal és olyan foglalkozásokat tartanak gyerekeknek, amelyeknek témája a roma kultúra, történelem és a hagyományos kézműves mesterségek. Az egyik délutánon, amikor az iskolás gyerekek hagyományos roma ételek főzésén vehettek részt, Clemmie a karavánt festette, egy barátja, Theo pedig a kocsi párkányán ülve egy dalt gitározott. A gyerekek körülvették a kocsit,és csodálkozva hallgatták a dalt. Ez volt az a pillanat, amikor elvetették a vándorszínház ötletének a magjait. Az ötlet megvalósítása még évekig váratott magára, mert először a rossz állapotban lévő kocsit kellett restaurálniuk, amihez pénzt kellett gyűjteni. A gyűjtés és felújítás után a Cigány Karaván Színházat 2013. január 6-án Kent vidéki részén varázslatos mesékkel és zenékkel nyitották meg. Azóta céljuk, hogy a workshopokon résztvevő fiatal és idősebb generáció tagjaiból egy színházi társulatot kovácsoljanak. A programjaik során együttműködnek hivatásos művészekkel, bábosokkal, szerzőkkel és rendezőkkel is. A fiatalok és idősek előadóként, tervezőként és rendezőként is részt vehetnek a színházi darab megalkotásában és

105 Romathan https://www.romathan.sk/

106 Cigány Karaván Színház

107 Angolul: Romany Life Centre for Culture and Education

lehetőségük van arra, hogy a világ legkisebb színházában, egy régi cigánykaravánon mutathassák be az előadásukat.[108]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

A korunkban tapasztalt népességváltozások idején is a könyvtárak szerepe változatlan: minden ember számára biztosítani kell a hozzáférést a könyvtár nyújtotta információkhoz és szolgáltatásokhoz. Különös tekintettel igaz ez más etnikumú egyének esetén, ahol fokozottabb mértékben előfordulhatnak nyelvi akadályok, kulturális elszigeteltség, rasszizmus és diszkrimináció, munkavállalási és lakhatási nehézségek, valamint hátrány az oktatási lehetőségek hozzáférhetőségében. Az ALA útmutatója az alábbi lehetőségeket emeli ki az Egyesült Államokban a színesbőrű közösségek könyvtári ellátásának minőségjavítására: egyrészt érdemes olyan különgyűjteményeket építeni és rendezvényeket szervezni, amelyek pontos és hiteles képet nyújtanak e közösségek kulturális perspektíváiról, másrészt a lehető leghatékonyabb módon mindezeket az alap könyvtári szolgáltatásokkal egyetemben a közösségek megszokott, saját kommunikációs csatornáin és közösségi eseményein érdemes promotálni. Pontos igényfelmérést követően olyan szolgáltatásokat kell fejleszteni és alkalmazni, amely ezeknek az embereknek a sajátos igényeit elégíti ki leginkább. A lehető legjobb kapcsolatot egy kisebbséggel hasonló származású könyvtáros tarthat, így törekedni lehet olyan toborzási stratégiák megalkotására, melyek lehetővé teszik vegyes etnikumú könyvtáros személyzet létrehozását.[109]

Az Egyesült Államokban a spanyolajkúak teszik ki a legnagyobb lélekszámú kisebbséget, különösen a Mexikóhoz közeli déli államokban. A Texas állambeli *Pharr Memorial Library*[110] a Rio Grande völgyében található, az USA legszegényebb térségében, ahol közel 50%-os az írástudatlanság. A hátrányos helyzetű emberek tájékozatlanságukból fakadóan gyakran nincsenek tisztában a könyvtár nyújtotta információs lehetőségekkel, így sokan el se jutnak az intézményig. Akik igen, azok viszont a régió demográfiai körülményeiből fakadóan spanyolajkú könyvtárosokkal találkoznak, így a máshol komoly akadályként jelentkező nyelvi különbségek kevésbé mutatkoznak, ráadásul a kollektíva nem csupán a nyelvet ismeri, hanem a latin-amerikai kultúrát is, és a munkatársak gyakran meg is osztják tapasztalataikat az e téren laikus kollégáikkal. Az azonos nyelvet beszélő könyvtárosok jelenléte a tapasztalatok szerint

108 The Gipsy Caravan Theatre https://www.gypsycaravantheatre.com/projects

109 Outreach Resources for Services to People of Color. ALA http://www.ala.org/advocacy/diversity/outreachtounderservedpopulations/servicespeople

110 Pharr Emlékkönyvtár

növeli a diákok tanulási kedvét is, reményt és irányt mutatva a nehéz helyzetbe született fiatalok számára. A könyvtárosok gyakran kijárnak a helyi közösségekhez, ahol megismertetik a könyvtári szolgáltatások palettáját. Ez a közösségi kapcsolattartás most már integrált része a gyűjteményfejlesztésnek. Mint a közösségfejlesztő programok többségénél, itt is a leghatásosabb módszer, ha azokat a közösségi vezetőket célozzák meg a könyvárak, akiknek szavuk van az adott populációban. További fontos partnerek a helyi média kulcsemberei. A könyvtár spanyol felületei bizalmat ébresztenek a hispán közösség tagjaiban. Abban az esetben, ha valamelyik fél nem beszél közös nyelvet, a *Google Fordító* segíthet az akadályok leküzdésében. Mivel a legtöbb spanyolajkú használó a honosítási folyamatról kér tájékoztatást, igen hasznosak a hivatalos űrlapok spanyol nyelvű változatai.[111]

Az angol nyelv hiányos ismerete, valamint egyéb közgazdasági és kulturális tényezők miatt a spanyolajkúaknál sajnos jellemző az alacsony szintű egészségügyi írástudás. Ez utóbbi olyan készségeket foglal magába, amely az egyén egészségét érintő legmegfelelőbb döntés meghozatalához szükséges információk összegyűjtéséhez és megértéséhez szükséges. Az okostelefonok széleskörű elterjedése növeli az online elérhető egészségügyi információforrások fontosságát. A *National Library of Medicine – NLM*[112] feltérképezte a közkönyvtárak szerepét az egészségügyi tájékoztatás területén és megállapították, hogy a könyvtáraknál ez a mindennapi rutin része, sőt közösségi beágyazottságuk révén meg is növelhetik az országosan is kiemelt témák szétsugárzását eljuttatva azokhoz a közösségekhez is, amelyek kívül esnek az országos hatókörű intézmény látókörén.[113]

Az amerikai közkönyvtárak közel fele nem a nagyvárosokban található. A jelentős történelmi kisebbséget képező őslakosokat kiszolgáló könyvtári rendszer két-háromezer fős közösségek számára létesült. Ezek a könyvtárak közösségi központokként is működnek, mellette a kisebbségek kulturális értékeinek megőrzésének legfőbb eszközei, információs bázisai. A vidéki körülmények miatt azonban a legnagyobb igény a térítésmentes internet-szolgáltatásra van.[114]

A *San Francisco Public Library*[115] szolgáltatásrendszere kiválóan tükrözi a tengerparti város kulturális sokszínűségét. A faji egyenlőtlenség témájában rendezvényeket, workshopokat szerveznek szülők és

111 Rosales, Romeo Jr. 2016.04.15.

112 Nemzeti Gyógyszerészeti Könyvtár

113 Yoo-Lee et al. 2016

114 Outreach Resources for services to Rural, Native, and Tribal Libraries of all Kinds. ALA http://www.ala.org/advocacy/diversity/outreachtounderservedpopulations/servicesrntloak

115 San Francisco-i Közkönyvtár

tanárok számára, külön hangsúlyt fektetve a gyermekek helyes nevelésére. A fiatalokkal szociális munkások beszélgetnek és tartanak helyzetgyakorlatokat számukra. A sztereotípiák elleni fellépés részeként szervezik meg a *We Love Diverse Books*[116] elnevezésű kampányt, amely során könyvekkel mutatnak be különböző kultúrákat. Rendeznek még fekete képregényművészeti fesztivált,[117] afroamerikai képregényalkotók műveinek bemutatására, kulturális főzőtanfolyamokat, könyvkészítő és költészeti műhelygyakorlatokat jeles írók és művészek közreműködésével. Évente a könyvtár egy-egy egyedi kultúrkör témájában jelentkezik programokkal. Rendezvényként szerveztek már például közel-keleti, spanyolajkú, fekete kultúra, valamint a *Pride! SF* témájú eseményeket is.[118]

MÚZEUMI PÉLDÁK

A következő három jó gyakorlat a kisebbségben élő romák történetének és életmódjának különböző meg- és elismertetési módját mutatja be.

Norvégiában a romák a 16. század eleje óta vannak jelen vándorló népként, akiket csak 1997-ben nyilvánították nemzeti kisebbséggé. Központi kezdeményezés keretében, az elverumi *Glomdalmuseet* szabadtéri néprajzi múzeumban 2006-ban nyílt kiállítás a romák kultúrájának, nemzeti kisebbségi történetének és hányatott sorsának széles körű bemutatására. Az elkészítésbe a romákat is bevonták, akik azt a nézetet képviselték, hogy a tárlat olyan jó hangulatot nyújtson, mint amivel ők is rendelkeztek napi küzdelmük során. A *Latjo drom* kiállítás tematikájában ezért a kézműves hagyományokra, zenére, a kohézióra és a jó történetekre koncentrál. A múzeum állandó kiállításainak kínálatában továbbra is szerepel ez a bemutató is.[119]

Svédország fővárosában szintén kirekesztésben élnek a romák. A *Göteborgs Stadtmuseum* 2012-2014 között indította a város nyitottságot és elfogadást irányelvül szabó kulturális stratégiáját követő *Roma san* című, közösségi párbeszédet fejlesztő projektjét. A projekt célja az volt, hogy a közönség találkozzon ezzel az előítélettel kezelt közösséggel. Másrészt fontos volt, hogy felhatalmazza a romákat, önállóságot adjon nekik és a lehetőséget saját párbeszédük irányítására, fejlesztésére és módosítására. Időszaki fotó- és dokumentumkiállítást készítettek *We are roma* címmel, egy helyi aktivista, egy újságíró és egy fotós bevonásával.

116 Szeretjük a sokszínű könyveket!

117 Angolul: Black Comics Arts Festival

118 Berry, John N. 2018

119 Romanifolket/taterne. Glomdalsmuseet https://glomdalsmuseet.no/Romanifolket/taterne

A romák nem csupán a kiállítást rendezték meg, de közülük kerültek ki a tárlatvezetők és a múzeumpedagógusok is, és szintén roma származású mesélők, művészek és zenészek vettek részt a kiállításhoz kapcsolódó ismeretátadási programokon. Emellett speciális szakmai programokat szervezetek a múzeumi szakemberek számára is, érzékenyítés céljával, a svédországi romákat érintő diszkrimináció és előítéletek témájában. A projekt további eredménye az lett, hogy a kiállítás különböző roma csoportok találkozási helyévé vált, ezen túl elősegítette a roma közösség önbizalmának erősítését is.[120]

2. ábra: A *Cselekvő közösségek* projekt tanulmányútjának részvevői a Muzeum Romské Kulturyban, Brno (Fotó: Kustár Rozália)

Még érdekesebb példát mutat Csehországban a roma értelmiségiek által Brno külvárosában 1991-ben alapított *Muzeum Romské Kultury*[121]. Több tízezres tárgyi anyagával a világ egyik legnagyobb roma gyűjteményével rendelkezik. Állandó kiállítása a romák életét és életmódtörténetét

120 500 years of exclusion. Roma san – Are you Roma? Göteborgs Stadsmuseum http://goteborgsstadsmuseum.se/en/node/348

121 Roma Kultúra Múzeuma https://www.rommuz.cz/language/en/home-2/

mutatja be. A kiállítást olyan múzeumpedagógiai program kíséri, amelyet nem csupán a környék többségében romákat oktató iskolái számára kínálnak, hanem minden brnói oktatási intézménynek. Ebben hangsúlyt fektetnek a diákok ismeretbővítésére a kulturális sokszínűség témájában, és ez által az elfogadás és a befogadás szemléletének kialakításában, fejlesztésében. A múzeum időszaki kiállításai pedig elsősorban a kortárs roma művészek, kiemelten pedig a képzőművészek alkotásait mutatják be. Alaptevékenységei mellett komoly helyi közösségi és felzárkóztató programot is működtet a múzeum. Az iskolákkal és a szülőkkel együttműködve szociálisan hátrányos helyzetű diákok számára egyéni és csoportos felzárkóztatási foglalkozásokat szerveznek, elsősorban a tanulási motiváció fejlesztésére. De szabadidős tevékenységként kínálnak nyári tábort és múzeumi klubot is. A roma fiatalok közreműködnek a múzeum üzemeltetésében, hiszen ők fogadják a látogatókat, ők szolgálják ki a vendégeket boltban és a kávézóban – de velük találkozhatunk a múzeum előterében is közösségi helyként használva a múzeumot.[122]

A múzeumi világban komoly diskurzus zajlik a múzeumok, gyűjtemények és interpretációjuk dekolonizációjáról: a részben fehérek (európaiak) által gyarmatosított országokban, részben pedig a „gyarmatosítók" nagy múzeumaiban.[123] A dekolonizáció azt jelenti, hogy az ország, a terület és az őslakosok vagy első népek szellemi és tárgyi örökségét, valamint történetét nem az elit fehér társadalom szemszögéből kell és szabad bemutatni, hanem hangot kell adni benne minden – kisebbséggé vált – őslakosnak is.

Új-Zéland nemzeti múzeuma, a *Te Papa Tongarewa* alapításától fogva bikulturálisnak számít, azaz a maori és az angol kultúrát egyszerre mutatja be. Együttműködik maori tudósokkal, írókkal, kutatókkal, művészekkel és szakértőkkel. Dr. Moana Jackson neves maori tudós beszélgetett a múzeum munkatársaival 2018-ban, amelyet a múzeum blogján tettek közzé.[124] A tudós úgy véli, hogy a múzeumok veszélyes helyek, mivel ők irányítják a történetek elmondását. A beszélgetés arra összpontosított, hogy a múzeum munkatársai miképp tudják még jobban végezni a munkájukat, hogy az tükrözze a maori tapasztalatok végtelenül széles tárházát és az embereket a múlt-jelen-jövő kultúrájában. A tudós szerint a múzeumok a *„nevek névadói"*, hatalmuk van a tudást nemcsak megfogalmazni, de korlátozni is, ami az őslakosok számára a saját narratívájuk történelmi kitörlését jelentheti vagy épp annak elhallgatását. Az őslakosok vagy a színesbőrűek alul- vagy félrereprezentálva érzik saját kultúrájukat a múzeumokban. Csak a dekolonizáció, és ezzel az intézményi – emiatt igen erőteljes –

122 Czigler Éva – Margitta Nóra 2019

123 Shoenberger, Elisa 2019.02.07.

124 Cairns, Puawai 2018.10.19.

hang decentralizálása engedi meg másoknak is, hogy elmondják a saját történetüket a saját fogalmaikkal.

A múzeum egyik kiállításában például az a törzs, amellyel James Cook kapitány először találkozott 1769-ben, a saját narratívájában mutathatta be ezt a mindenki által – a fehér szemszögből – ismert történetet. 2019-ben pedig története egyik legnagyobb kiállítása nyílt meg a Te Papában *Te Taiao / Nature* címmel. Új-Zéland természeti környezetét mutatja be az első maori partra lépésétől, a veszélyes ragadozókon át, korunk klímaváltozással és szennyezéssel teli világáig. A kétnyelvű kiállítás érdekessége, hogy az őslakos tudás egyenrangúan jelenik meg a nyugati tudományos felfedezésekkel. A múzeum ezzel is Új-Zéland őslakos népeivel meglévő szimbiotikus kapcsolatát mutatja meg.[125]

Szenegálban 2018-ban nyílt meg[126] a *Museum of Black Civilisations*, amely a teljes afrikai kontinens természeti és kulturális örökségét felöleli. Bemutatja a világ összes fekete emberének múltbeli és jelen tapasztalatát: kortárs afrikai művészetet, az emberkereskedelem történetét, vagy épp Afrika, mint az emberiség bölcsőjének történetét. Az elképzelések szerint a múzeum dekolonizációt érintő viták középpontja lesz.

Az Amerikai Egyesült Államokban a kaliforniai *Oakland Museum of California*-ban a fehér elit által kialakított történelem-emlékezetet kívánták pontosítani több kiállítással is. Az *All Power to the People: Black Panthers at 50* című kiállítás 2016-2017-ben tartott nyitva, a Fekete Párduc Pártot új narratívában mutatta be, amelyből a látogatók új perspektívát nyertek a pártról.[127] A Kalifornia történetét bemutató galériájukban a *Coming for Land (1850-1915)* szekciót kiegészítették a *Taking Native Lands and Lives* alszekcióval, amelyet a múzeummal rendszeresen együttműködő őslakos tanácsadó testület partnerségében terveztek meg és alakítottak ki. A múzeum fontosnak tartotta ugyanis bevonásukat, mivel róluk szól a kiállítás – ők saját maguk legjobb szakértői. A hét fős tanácsadó testület Kalifornia törzseit képviselte. Kétszer szerveztek találkozót és megbízták az egyik tanácsadót a kiállítási szövegek megújítására. Az első találkozón a koncepciót ismertették és a visszajelzéseket összegyűjtötték, míg a másodikon a vázlatos dizájnt ismertették a tanácsnak. Azaz a rajzok csak annyiban készültek el, hogy a tanácsadók visszajelzést tudjanak adni rá. Így véleményüket be tudták építeni a végleges látványtervbe. A 2018 szeptemberében megnyílt tárlat a kaliforniai indiánok aranyláz utáni, 1848 és 1870 között zajló népirtását mutatja be. Az indián populáció ekkor százötvenezerről harmincezerre zsugorodott, amely a rasszista politika és akciók következménye. A témával hosszú ideje nem foglalkozott

125 Ainge Roy, Eleanor 2019.05.10.

126 Thomas-Johnson, Amandla 2018.12.05.

127 Jones, Johanna 2019.01.23.

sem az általános tudomány, sem az oktatási tantervek, és addig maga a múzeum sem.[128]

Szintén az Amerikai Egyesült Államokban indította el az *Association of Art Museum Directors* fizetett gyakornoki projektjét. Egy 2015-ös kutatás szerint az USA múzeumaiban a stábnak csak 28%-a kisebbségi származású, továbbá a nem latin, fehér munkatársak a magasabb posztok (kurátor, restaurátor, múzeumpedagógus) 85%-át töltik be. Ezért a gyakornoki ösztöndíj kisebbségi egyetemi hallgatók művészeti gyakorlatát támogatja. Az ötvenöt, helyszínnek jelentkező múzeumból tízet választottak a 2018-as kísérleti évben. Minden résztvevő múzeumnak 12 hétig kell foglalkoztatnia a gyakornokokat, akiket múzeumi mentorok segítenek. Így a szokásos fénymásolás és egyéb irodai munka helyett valós múzeumi projekteket ismerhetnek meg, a múzeumpedagógiai programok összeállításától a kiállítások megvalósításáig. A lebonyolítók a résztvevő hallgatók és múzeumok visszajelzését is vizsgálják, hogy a tapasztalatoknak és az igényeknek megfelelően tudják módosítani a programot.[129]

128 Lashaw, Christine 2019.05.29.

129 Angeleti, Gabriella 2018.10.31.

2.5. Május 15. – Családok nemzetközi napja

GYERMEKES CSALÁDOK

Az Egyesült Nemzetek Szövetségének Közgyűlése 1993-ban hirdette ki a családok nemzetközi napját a családokkal kapcsolatos kérdések tudatosítására és a családokat érintő társadalmi, gazdasági és demográfiai folyamatok ismeretének növelésére.[130]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

Az Egyesült Államokban a kaliforniai Simi Valley településen működő *MOMS Club*[131] olyan támogató csoport, amelyek tagjai az otthon lévő édesanyák és gyermekeik számára szerveznek programokat. Természetesen vannak játszócsoportok és a gyermekek számára szóló foglalkozások, de szerveznek olyan tevékenységeket is, amelyek kifejezetten az édesanyák számára szólnak: közös főzést, kirándulást, kézműveskedést, testmozgást. Havonta pedig az édesanyák meghallgathatnak egy-egy előadást és utána beszélgethetnek is az előadóval az adott témáról. Ilyen előadás keretében hívtak meg korábban például gyermekkönyvtárost, aki a gyermekek számára való korai olvasás fontosságáról beszélt, vagy egy pszichológus beszélt a gyermekek fejlesztéséről, de olyan általános témákban is hallhatnak előadásokat, mint a kertészkedés.[132]

A Berlinben működő *Nachbarschafts- und Selbsthilfezentrum in der UFA-Fabrik e.V. – NUSZ*[133] szervezetet 1978-ban alapították az „UFA"-filmről elnevezett kulturális központ részeként. Az UFA gyárban működő NUSZ társadalmi felelősségvállalási stratégiájának kiemelt része az oktatásban való részvétel ösztönzése, a hátrányos helyzetű emberek támogatása, valamint a szociális területen végzett szomszédsági munka az életminőség fejlesztése és fenntartása érdekében. Mindezek mellett kiemelt hangsúlyt fektetnek a családok igényeire. Ezekre az igényekre reagálva különböző nevelési, oktatási programokat kínálnak, ahol a várandósság időszakától a gyermek újszülött és kisgyermek korán át foglalkoznak a korai segítés és fejlesztés témakörével. Így például szülés után gyakorlati segítséget kínálnak az anyukáknak. Később a *PEKiP* program olyan játékokat és mozgásformákat kínál a hat hetes

130 International Day of Families. United Nations https://www.un.org/en/events/familyday/

131 Anyukák Klubja

132 MOMS Club https://momsclub.org/

133 Szomszédsági Önsegítő Központ

kor alatti gyermekek számára, amely segíti mentális és fizikai fejlődésüket, valamint a kurzus alatt a szülők megtanulhatják észlelni a csecsemők igényeit, jelzéseit is. Ezen kívül a központ babamasszázst és elsősegély tanfolyamot is indít, amelyen a szülők a 0-5 éves korosztály esetében megtanulhatják a balesetek utáni teendőket, továbbá a NUSZ a gyerekek zene által történő korai fejlesztésére is nagy hangsúlyt fektet. A központban nem csak a gyermekek számára szóló programokon vehetnek részt a szülők, hanem szerveznek kifejezetten olyan programokat is, amelyek keretében más családokkal is találkozhatnak és megoszthatják tapasztalataikat, megbeszélhetik egymással a családdal és a gyermekneveléssel kapcsolatos kérdéseket.[134]

3. ábra: Programok hirdetőoszlopa az UFA-Fabrik udvarán. Nachbarschafts- und Selbsthilfezentrum in der UFA-Fabrik e.V., Berlin. Fotó: Jánosik Erika

A Cambridge-i *Harvard Graduate School of Education Project Zero* elnevezésű, Nelson Goodman filozófus által 1967-ben alapított programjának *The Family Dinner*[135] projektje segítségével a programban résztvevő családok a közös vacsora eltöltésén túl minőségi időt is

134 Nachbarschafts- und Selbsthilfezentrum in der UFA-Fabrik e.V. https://nusz.de/

135 A családi vacsora

tölthetnek családtagjaikkal. Az erre irányuló kutatások alátámasztották, amit a szülők már régóta tudnak: egy közösen eltöltött családi vacsora jó hatással van a családtagok lelkiállapotára, agyi működésére és egészségi állapotára is. Újabb kutatások szerint a rendszeres családi étkezések pozitívan hatnak a különböző viselkedési formák kialakulására is. A közösen elfogyasztott ételek mellett a családtagokban erősödik az egymás iránti bizalom, a gyermekek egészséges önbizalmának és önbecsülésének kialakulásához is hozzájárul a közös idő ilyen formában való eltöltése.

A kutatások szerint azokban a családokban, ahol közösen étkeznek, csökken a kábítószer-fogyasztó gyermekek aránya, kevesebben esnek teherbe tinédzserkorban és csökken az étkezési zavarokban és a depresszióban szenvedők aránya is. A családi vacsora megszervezése a mai modern, rohanó világunkban sok család számára erőfeszítést igényel, de sokkal többről szól, mint a közösen elkészített és elfogyasztott ételekről. A projektben résztvevő családok szervezhetik a vacsorát egyénileg, saját otthonukban is, amelyhez a projekt honlapján minden segédanyag és leírás a rendelkezésükre áll: megtalálhatóak ételekhez kapcsolódó játékok leírásai, vagy az étkezés közbeni beszélgetéshez az életkor szerint összeállított témakártyákat is le tudják tölteni a részvevők. Ezen kívül lehetőség van facilitátor által vezetett közösségi vacsorákon is részt venni, ahol a családok nem csak önállóan, hanem más családokkal együtt nyerhetnek betekintést a családi közösséget és az egyéni fejlődést is szolgáló programba.[136]

Az ohióí Steubenville városban él Mike és Alicia Hernon, akik tíz gyermeket nevelnek keresztény szellemiségben. 2015-ben testvéreik és barátaik javaslatára podcastet indítottak, amelyben megosztották gondolataikat a nagycsaládról és a szülői létről. A kezdeményezés olyan sikeres volt, hogy mára már minden vasárnap reggel rendszeresen jelentkeznek különböző témákkal, melyekkel kapcsolatban megosztják a saját családjuk tapasztalatait és észrevételeit. A podcast indításával az volt a céljuk, hogy bátorítsák a házaspárokat az egymással és más szülőkkel való kommunikációra. Mike és Alicia szerint szülőnek lenni nem könnyű, sokszor együtt jár vele a rendetlenség és a dolgok kiszámíthatatlansága, de ez a világ legnagyobb kalandja. Ezért is adták projektjüknek a *The Messy Family Project*[137] elnevezést. A projekt sikerét mutatja az is, hogy mára már a podcast havi hallgatottsága eléri a több mint tízezer családot

136 The Family Dinner. Harvard Graduate School of Education Project Zero http://www.pz.harvard.edu/projects/the-family-dinner-project és The Family Dinner Project https://thefamilydinnerproject.org/

137 Rendetlen család

és emellett különböző videók és ingyenes kiadványok is elérhetőek a honlapjukon.[138]

A *European Large Families Confederation – ELFAC*[139] egyik legújabb projektje az *Európai Nagycsaládos Kártya*[140], melynek célja, hogy a nagycsaládosok az Európai Unió különböző országaiban való ideiglenes tartózkodásuk, nyaralásuk alatt is különböző kedvezményekhez jussanak, hozzáférve az ELFAC tagországok kínálatához. Az egy évig érvényes kártya nyújtotta kedvezményeket a jövőben azok tudják majd igénybe venni, akik három vagy több gyermeket nevelnek, és akik közül a legfiatalabb még nem töltött be a 26 évet. A kártya éves díja 10 euró azok számára, akik nagycsaládos egyesület tagjai, nem tagok részére pedig 25 euróért érhető el. Az európai nagycsaládos kártya számos kedvezmény mellett akár ingyenes belépést is biztosíthat a családok számára a különböző kulturális intézmények programjaira.[141]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Az Amerikai Könyvtárak Egyesületén belül működő *Közkönyvtárosok Egyesülete* és a *Gyermekkönyvtári Szolgáltatások Egyesülete* nevelési és karrier workshop-sorozatot szervezett szülőknek, annak érdekében, hogy a közkönyvtárak ezzel segítsék az új szülőket, akik gyermekeik első tanárai is. A korai írástudást és agyi fejlődést vizsgáló kutatásokra alapozva indult az *Every Child Ready to Read @ Your Library*[142] kezdeményezés, amely célja, hogy a közkönyvtárak partnerré váljanak az oktatásban. Sok közösség számára a közkönyvtár egyike azon kevés intézménynek, ahol ingyenes rendezvényekkel, játékokkal és kölcsönözhető dokumentumokkal segítik a gyermeknevelést, helyet biztosítva a kicsiknek már csecsemőkoruk óta.

A zágrábi *Medvescak* Közkönyvtár széleskörű napi rendezvényekkel várja 1993 óta a helyi közösségeket, beleértve a kisgyermekeket és szüleiket is. Például hetente öt alkalommal játszóházat szerveznek mesemondással, és napi játékszerkölcsönző szolgáltatás is létezik. A gyűjteményben elérhetőek három éven aluliaknak szánt képeskönyvek, népszerű oktatási kiadványok. A szülőket magazinok, műhelymunka

138 The Messy Family Project https://www.messyfamilyproject.org/

139 Európai Nagycsaládosok Szövetsége

140 Angolul: European Large Family Card

141 European Large Family Card. European Large Families Confederation. https://www.elfac.org/large-family-card/what-is-it/

142 Minden gyermek kész olvasni a könyvtáradban!

alkalmak, pszichológusok, orvosok és pedagógusok által tartott előadások várják. Olyan foglalkozások is gyakoriak, melyeken szülő és gyermeke együtt vehet részt.

A horvát könyvtárosegyesület gyermekkönyvtárosi szekciója három éven keresztül készítette elő az *Olvass nekik a lehető legkorábban* című projektet. Ennek keretében a helyi könyvtárak gyermekkönyvtárosai meglátogatják a napköziket, beszélnek a nevelőkkel és a szülőkkel a korai írástudás fejlesztéséről, a születéstől történő olvasás fontosságáról, a hangos olvasás módszereiről. A gyerekeknek jó minőségű képeskönyveket is ajándékoznak a projekt keretében. A tanárok és szülők számára online oktatási anyagot állítottak össze.

Az *Orosz Állami Gyermekkönyvtár* több orosz városban is végez olvasóvá nevelő programot. A rendezvények keretében a kisgyermekeket hetente várják a könyvtárakba, ahol játékos keretek között megszülethetnek a gyermekek első olvasáspedagógiai élményei. Verseket és meséket olvasnak, majd közösen megbeszélik azokat. A találkozók témái változatosak: például az ősz, a testvéri kapcsolat, a játékokról szóló versek. Orosz sajtótermékekben rendszeresen jelennek meg témába vágó publikációk, a programban részt vevő könyvtárosok is így osztják meg tapasztalataikat kollégáikkal. Az állami gyermekkönyvtár másik kezdeményezése a fél és kétéves kor közötti gyermekeket szólítja meg, a könyvtárban és otthon készült festményeik kiállításával. A programban a gyermekek többnyire ecsetet használnak, de kisgyermekek révén sokan használják ujjaikat, tenyerüket. A kiállítás annyira tetszett a könyvtár közönségének, hogy sokan úgy vélték a képek modern felnőtt művészek munkái. A festmények névtábláin az alkotó gyermekek neve mellett a fotóikat is feltüntetik. A kisgyerekek oklevelet is kapnak egyfajta „oroszos" hagyományoknak megfelelő kitüntetésként.

Barcelona könyvtáraiban olvasóklubot szerveznek új szülőknek, így kívánják átadni számukra az olvasás szeretetét és hozzáférést biztosítani olyan könyvekhez, amelyek segíthetik őket jobb szülővé válni. A cél megismertetni a legfiatalabbakat megcélzó gyermekirodalmat, valamint, bevezetni őket a nyelvi játékok és a tradicionális dalok világába. Baba olvasószolgálat szekció működik Barcelona tartomány városi könyvtárhálózatának szervezésében, amely kifejezetten a csecsemőket és kisgyermekeket célozza meg azzal a szándékkal, hogy már nagyon korán felkeltse érdeklődésüket az olvasás iránt. Szülőknek és tanároknak a legfiatalabbak érintő problémákat boncolgató könyvek listáját állították össze egy weboldalon.

Hollandia közkönyvtáraiban a *Boekenpret* olvasásnépszerűsítő és nyelvi készségfejlesztő program hódít. Célcsoportja alacsony végzettségű családok – hollandok és bevándorlók egyaránt – 0 és 6 év közötti gyermekkel. A helyi gyermekklinikákkal, napközikkel, óvodákkal és általános iskolákkal működnek együtt a közkönyvtárak. A nevelési, egészségügyi szakembereket könyvtárosok képzik tovább a különleges Taallijn VVE nyelvi módszerre. Minden egyes

korcsoporttal (0-2, 2-4 illetve 4-6) külön foglalkoznak a fenti intézményekben, valamint otthon, speciális tananyag alapján. A könyvtárosok képeskönyveket visznek az óvodákba és a napközikbe, így a szülők már korán hozzászokhatnak a könyvek rendszeres kölcsönzéséhez. A szülőket lépésről-lépésre oktatják a hangos felolvasásra, s arra, hogyan használják a képeskönyveket és énekeljenek dalokat. Ezek a műhelymunkák a könyvtárakban zajlanak, ahol a szülők havonta újabb anyagokkal gazdagodnak.[143]

Az Ohio állambeli *Loudonville-i Közkönyvtár* bababarát könyvtári teret alakított ki a kisgyermekek számára tervezett *Little Kids Space*[144] tudományos projekt tervezőjével, gyermekkutatókkal, tanárokkal és családtagokkal együttműködve. A kényelmes, elkülönített tér a gyermekek és a rájuk vigyázó felnőttek számára létesült. A babáknak interaktív, helyben használható gyermekkönyvek állnak rendelkezésre, játékokkal egyetemben. A játéktér falán tükör található, amelyet igen érdekesnek találtak a kisbabák. Ezek mellett szintén interaktív játékos felületek várják őket. A felügyelő felnőttek számára számítógépes munkaállomást rendeztek be úgy telepítve, hogy munka közben is szemmel tarthassák a játékteret. Magazinok, könyvek is elérhetőek számukra a játéktér melletti székek szomszédságában berendezett polcokon. A bababarát könyvtári tér egyben jó marketingeszköz is, hiszen azt kommunikálja a külvilág felé, hogy itt szívesen látják a kisgyermekes családokat.[145]

A Kalifornia állambeli *Oakland Public Library*-ben[146] a hangsúlyt a gyermekek bevonásáról a szülők és gondviselők – nagyszülők, távolabbi rokonok, szomszédok, bébiszitterek – támogatására helyezték át. Hetente kétnyelvű rendezvényt tartanak *Play Café* néven, ahol már nem csupán a gyerekeknek szánt meseolvasás, dalok és játékok várják a vendégeket, hanem a felnőttek számára alkalom kínálkozik találkozásra más közösségekkel is, emellett kisgyermeknevelési témákkal is bővíthetik ismereteiket. A didaktikus hangnem helyett inkább a gyerekeket engedik ismerkedni a könyvekkel, ezzel elősegítve olvasástudásuk természetes fejlődését. A gondviselők szerint a gyerekek jóval többet olvasnak ennek következtében, nem is említve a felnőttek között a rendezvényeken kialakult társadalmi kapcsolatok előnyeit. A *Play Café* csupán egy példa a változásokra a könyvtárak szervezeti kultúrájában, amivel próbálják növelni a gyermekek korai olvasástudásának fejlesztését, praktikus megoldásokat kínálva ezáltal a szülőknek és gondviselőknek, amelyekkel gazdagíthatják gyermekeik otthoni tapasztalatait.[147]

---

143 Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers. IFLA https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf

144 Kisgyermekek Tere

145 Knoll, Debra 2014

146 Oaklandi Közkönyvtár

147 Weiss, Heather B. 2017.09.27.

MÚZEUMI PÉLDÁK

A gyermekes családok fogadására a hazai múzeumok is számos jó példával szolgálnak, mindenki számára élményszerű ismeretátadást és fejlesztést biztosítva. A múzeumi élmény a családok számára szociális folyamat is, hiszen egy család jellemző kommunikációs mintáinak legkülönbözőbb kifejezési módjait ösztönzi. A családtagok közötti kölcsönhatás befolyásolja a múzeum megtekintésének módját, a családi beszélgetések pedig közvetítik és értelmezik a múzeumi élményt. Mivel a múzeumi élmény során a családtagok magukról, egymásról, valamint a múzeumi környezetben való működésükről is tanulnak, számos kutatás megállapította, hogy a múzeumok akár családi terápiás eszközként használhatók.[148] A múzeumok ezen felül már olyan vonzó közösségi programokat is kínálnak, amelyek társadalmi kérdésekkel foglalkoznak, és amelyekkel valódi hatást érhetnek el.[149] A múzeumoknak mindig figyelembe kell venni a tényt, a szülők úgy hoznak döntést a múzeumlátogatásról, hogy várhatóan élvezni fogja-e az időtöltést a gyermek.

Az elmúlt néhány évtizedben számos gyermekmúzeum nyílt meg a világban, amelyek játékosan, interaktív eszközökkel foglalkoznak az odalátogató gyermekekkel – és szüleikkel. Ausztriában például a bécsi *ZOOM Kindermuseum* saját gyűjteménnyel nem rendelkező intézmény, azonban szoros szakmai együttműködésben dolgozik az osztrák múzeumokkal. Időszaki kiállításait azok gyűjteményi elemeinek felhasználásával rendezi meg külsős szakértők bevonásával.[150]

Az Egyesült Királyságban a londoni *Childern's Museum* munkáját a 9-12 éves kor közötti gyermekekből álló *Tween Council* segíti. A gyermektanács tagjai havi találkozókon fejtik ki a múzeumi kiállításokkal kapcsolatos véleményeket és meghatározzák, milyen önkéntes szakmai feladatokat szeretnének ellátni a múzeumban.

Az Egyesült Államokban az *Association of Children's Museums* egy olyan kezdeményezést (Good to Grow) indított el, mely célul tűzte ki, hogy a Children's Museum családi tevékenységek révén jelentős mértékben tájékoztasson és ösztönözzön az egészséges életmódra. Az egészségismereteken túl a múzeumok a személyes erőforrások kiépítésében, problémák megelőzésében, a gyógyszermentes egészség és jó közérzet megteremtésében is fontos szerepet tölthetnek be.

---

148 Butler, Barbara H. – Sussmann, Marvin B. 1989, 42. és Silverman, Lois H. 1989.

149 Birkett, Dea 2016.03.29. és Patmali, Lina 2017.08.28.

150 Czuppon Lilla – Soltész Edina 2019

2.6. Június 26. – Kábítószer-ellenes világnap

SZENVEDÉLYBETEGEK

Az Egyesült Nemzetek Szövetsége 1989 óta tartja meg a világnapot, ráirányítva a figyelmet arra, hogy egyre jelentősebb problémát jelentenek a társadalom számára a tiltott kábítószerek.[151]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A művészetek és a közösségi művelődés különböző formái nemcsak terápiás eszközként segíthetnek a különböző függőségektől szenvedő embereken, hanem segíthetnek olyan önkifejezési módot is találni, amely által létrejöhet a párbeszéd a szenvedélybetegek és a közösség vagy a társadalom többi tagjával.

A New Yorkban található *Odyssey House* holisztikus kezelési módot kínál a drog- és alkoholfüggő, valamint mentális betegségben szenvedő emberek számára. A kezelés során kiemelten fókuszálnak a fizikai és pszichiátriai ellátás mellett a szociális és spirituális területre, valamint a családi kapcsolatokra és az oktatásra is. A felnőttek számára szóló programokban a résztvevők rugalmas, személyre szabott kezelési időben, igény szerint bentlakással vehetnek részt, valamint a teljes orvosi ellátás mellett különböző kulturális és sport programokhoz is csatlakozhatnak. Az intézmény több mint egy évtizede működtet kreatív műhelyt *Expressive Arts Studio* néven, amelyben a foglalkozásokat vezető művészek lehetővé teszik a kliensek számára a kreativitás fejlesztését és az alkotás által az érzéseik kifejezését.

A művészet többek között segít abban is, hogy a résztvevők nyitottabbá váljanak, és ezáltal sikeresebb lehessen a kezelésük és a gyógyulásuk is. Ezen túlmenően a művészeti tevékenységek hozzájárulnak az évek óta tartó függőség utáni leszokás okozta űr kitöltéséhez. Az egyik kliens megfogalmazása szerint: „*A művészetnek megváltó ereje van. Nem számít, hogy mennyire sötét a múltad, valami szép alkotására használhatod.*” A kliensek minden évben csatlakozhatnak az *Odyssey House Art Project*-hez is, melynek végén nyilvános kiállítást rendeznek az elkészült alkotásokból, amit egy nagyszabású bemutatóval nyitnak meg, ezáltal is lehetőséget biztosítva arra, hogy a nagyközönség is megismerhesse az alkotók személyes történetét.[152]

---

151 International Day Against Drug Abuse and Illicit Trafficing. United Nations https://www.un.org/en/events/drugabuseday/

Sok éven át az alkoholisták és a kábítószerfüggők úgy érezték, hogy nem tudnak segítséget kérni a függőségük gyógyításához. A rehabilitációra való utalás sokáig szégyennek számított, ami főleg annak volt köszönhető, hogy a társadalom nem volt hajlandó elismerni és elfogadni, hogy a függőség kezelése orvosi probléma, és nem mentális kudarc.

A felépülés központú[153] megközelítésmód és szemlélet William White és Marty Mann nevéhez fűződik, akik felismerték a függő embereket érintő stigmatizáció káros hatásait és a kiközösítéssel járó társadalmi problémákat. Az általuk közvetített üzenet az volt, hogy az alkoholizmus orvosi kérdés, ezért kezelhető és érdemes is kezelni. Ezzel összefüggésben az egyik alapelvük pedig, hogy az alkoholizmus közegészségügyi probléma, ezáltal állami felelősség a segítségnyújtás. A felépülés-központú szemlélet nemcsak a függőségből való gyógyulást jelenti, hanem a problémásnak tekintett csoportok szegregációjának megszüntetését és közösségbe való integrálását is.[154] Bár White és Mann nézetei sokszor a társadalom heves ellenállásába ütköztek, napjainkban reneszánszát éli a mozgalom.[155]

Az Egyesült Királyságban, Bristolban 2013 óta szervezi meg egy magánszemélyekből álló csoport a *Recovery Festival*-t. Az ingyenes fesztivál azokat az embereket ünnepli, akik felépültek valamilyen függőségből. Lehetőséget biztosít az érdeklődők számára, hogy különböző szórakoztató műsorokat nézhessenek meg, vendégelőadókat hallgathassanak meg vagy épp saját maguk mutassák meg a tehetségüket. A rendezvény népszerűségét mutatja, hogy 2017-ben a fesztivál csúcspontja a *Bristol Drug Project* drámacsoportjának és a *Rising Voices* elnevezésű kórusnak a fellépése volt. Az érdeklődők az előadások meghallgatása mellett jógázhattak a parkban, vagy részt vehettek a *Circomedia* által szervezett cirkuszi műhelyen, valamint az idelátogató családok kézműves foglalkozásokhoz csatlakozhattak. A fesztivál megszervezésének fontosságát érzékeltetik az egyik résztvevő gondolatai is: *„9 hónappal ezelőtt hagytam abba az ivást és az egyik dolog, ami előjött ezalatt, az a hatalmas érzelmi üresség volt. A Rising Voices kórusban való éneklésnek sikerült betöltenie ezt az űrt.”* A fesztivál szervezői ebben az évben működtek együtt először a *Recovery Film Festival* szervezőivel is. A filmfesztiválon olyan rövidfilmeket mutatnak be, melyeket valamilyen függőségből felépült emberek készítettek, és amiben a saját történeteiket mesélik el.[156]

---

152 Odyssey House - https://odysseyhousenyc.org

153 Angolul: recovery

154 Sárosi Péter 2012.01.23.

155 Burgess, Beth 2016.11.04.

156 The Recovery Festival http://www.therecoveryfestival.co.uk/ és 2017.09.07. Bristol Drug Project: Recovery Featival 2017 https://www.bdp.org.uk/news/recovery-festival-2017

Philadelphiában Kensington rendkívül hátrányos helyzetben lévő városrésznek számít, magas bűnözési ráta és burjánzó opioid-függőség jellemzi. Ebből kifolyólag rengeteg a kábítószer-túladagolásból eredő haláleset. A *Free Library of Philadelphia*[157] McPherson Square-i tagkönyvtára egy közpark mellett található, melyet az odajáró kábítószerfüggők miatt Tűparknak gúnyolnak. Itt került a média középpontjába Chera Kowalski könyvtáros, aki szándékosan kérte ezt a könyvtárat szolgálati helyként, mivel családjában is előfordult drogfüggőség. A könyvtáros hölgy csak 2017-ben hat életet mentett meg az opioid-túlagadolástól, amikor opioid-antagonista orrspray alkalmazásával visszahozta az érintetteket az eszméletvesztésből és a túladagolás okozta légzésbénulásból. Kowalski javaslatára Philadelphiában a könyvtárosok továbbképzésben részesültek a *Prevention Point* nonprofit szervezet jóvoltából a túladagolás okozta egészségkárosodás elhárításában. 2017 februárjára a leginkább érintett tagkönyvtár teljes kollektívája átesett a továbbképzésen. A könyvtáros hölgy tettének országos médiavisszhangja következtében megnőtt a park környékén a rendőri jelenlét. A képzések is folytatódnak, a könyvtárban opioid-túladagolás mentőkészleteket is elhelyeztek lezárt tasakokban.[158]

Az Amerikai Járványügyi Hivatal – CDC szerint jelenleg az egyik leggyakoribb nem-természetes halálok az Egyesült Államokban az opioid-túladagolás, megelőzve a fegyveres bűncselekmények és a közlekedési balesetek haláleseteinek számát. Illinois államban sok közkönyvtár együttműködik a peoriai *Humán Szolgáltató Központtal*, amely jelentős támogatásban részesül a szövetségi kormánytól az opioidkrízis kezelésének tudnivalóihoz való hozzáférhetőség növelése érdekében. Peoriában – amely a legnagyobb város Chicago és St. Louis között – a polgármester kérte fel a *Peoria Public Library*[159] vezetését, hogy vegyen részt a programban. A heroinellenes közösségi koalíció figyelmébe került Sam Quinones *Dreamland: The True Tale of America's Opiate Epidemic*[160] című könyve.Úgy gondolták, minél több emberhez el kell juttatniuk e figyelemfelkeltő mű üzenetét. Ennek érdekében a könyvtár *Peoria olvas!* elnevezésű olvasásnépszerűsítő kampányának főszereplőjévé lépett elő a mű, amely feltárja a jelenlegi opioidkrízis történeti hátterét és hatásait. Közösségi fórumokat is szerveztek, amelyben a polgármester

157 Philadelphiai Szabad Könyvtár

158 Wyatt, Neal 2018

159 Peoriai Közkönyvtár

160 Álmok földje: Amerika opioid-járványának igaz története

és a rendőrség jelen lévő képviselői hangsúlyozták, hogy a válság nem kizárólag rendvédelmi jellegű probléma. A témában érintett szakorvosok találkozójának szervezésénél kapóra jött a könyvtár már kiépített közösségi hálózata. E rendezvény során a könyvet sok középiskolai könyvtár rendezvényére elvitték az iskolai könyvtárosok aktív közreműködésével. 2016 őszén az Illionis Humanities nonprofit szervezet négy városi könyvtárban indított kezdeményezést a drogkrízisről beszélgetős estek formájában. A következő évben az Osher Lifelong Learning Institute indított hathetes közösségi tanfolyamokat a témában. A résztvevők itt megtanulhatták a drogfüggőség tüneteit és a teendőket, ha ilyen esettel találkoznának. A könyvtárban a használóképzés mellett létrehoztak még két, a témának szentelt bibliográfiát és egy különleges weboldalt, gyakran ismételt kérdések tematikával és a professzionális segítségek elérhetőségeivel. A könyvtárosok számára önkéntes alapon továbbképzés indult arra az eshetőségre felkészülve, ha netalán túladagolásos eset történne a könyvtárban. A tanfolyamok elvégzését követően a mentők opioid-antagonista gyógyszereket bocsátottak a könyvtár rendelkezésére. Nem sokkal később sajnos használni is kellett, amikor megmentették a könyvtár falain belül egy drogfüggő ember életét.[161]

Az alkoholizmus is súlyos következményekkel járó szenvedélybetegség. Az Észak-Karolina államban Transylvania Megyei Könyvtárban időszakos kiállítások keretében transzparenssel várják az olvasókat, amellyel az alkoholizmus problémakörére hívják fel a figyelmet. A kihelyezett banner a leszokással, tartós józansággal foglalkozó, a könyvtár állományában jelen lévő könyvekre igyekszik irányítani a figyelmet. A kiállítás mögött a falra helyezett posztereken további figyelemfelkeltő céllal az olvasóknak szánt egy-egy családon belüli vagy munkahelyi alkoholizmussal kapcsolatos kérdés olvasható, amelyekre a válaszokat, tanácsokat a helyszínről elvihető brosúrák formájában találják meg az érdeklődők. A brosúrák egyben az alkoholisták közeli találkozóinak helyszíneiről és időpontjairól is tájékoztatást adnak. A téma égető fontossággal bír a térségben, mivel Transylvania megyében sok haláleset köthető valamilyen módon az alkoholizmushoz. Egy egészségügyi bizottság megállapítása szerint a krónikus májbetegség és májzsugor – melyek jellemzően az alkoholizmus következményei – 17,9%-kal magasabb arányban fordulnak elő a megyében, mint az államban átlagosan.[162]

161 Noack, Trischa – Koscielski, Roberta 2018

162 Crebbin, Dean 2019.01.10.

Mind a különböző szerektől való függőség (mint az alkohol, drog, gyógyszer, nikotin), mind pedig a viselkedéssel kapcsolatos függőség (vásárlás, játék, videójáték, szex, munka, étel) általánosabb, mint hinnénk. Az okok mindenkinél eltérőek, de sok stigmával kell a szenvedélybetegeknek találkozniuk. Számos módja van annak, hogy a múzeumok segítsenek a szenvedélybetegségek leküzdésének enyhítésében. A megelőzésben komoly szemléletformáló és ismeretátadó szerepet tölthetnek be, mind a függőség témájának kifejtésével, mind pedig a tudatosság elterjesztésével. A művészetterápiás és más múzeumi programok is segíthetnek a gyógyulási folyamatban, de a múzeumok a szenvedélybetegek hozzátartozói számára is adhatnak támogató segítséget.[163]

A 2000-es években Dr. Howard J. Schaffer, egyesült államokbeli klinikai pszichológus és korábbi független fotográfus vándor fotókiállítást készített *Expressions of Addiction* címmel. A portréfotók a függőség különböző szintjeit és kifejeződéseit mutatták be. A kiállítás azzal a céllal készült, hogy támogassa a függőség megértését és a tudatosságot, valamint, hogy segítse a függőség megelőzését. 2006 és 2011 között hotelekben, egészségügyi konferenciákon és szakmai rendezvényeken mutatta be fotóit az alkotó, 2008-ban a bostoni *Museum of Science*-ben volt látható a kiállítás.[164]

Németországban a drezdai *Deutsches Hygiene-Museum* prevenciós céllal tart múzeumpedagógiai foglalkozásokat az állandó kiállításhoz kapcsolódóan. A célcsoportja a legveszélyeztetettebb felső tagozatos és középiskolás korú korosztály. A foglalkozás középpontjában a függőséget okozó lehetséges okok állnak.[165]

Az Egyesült Királyságban 2018 szeptembere és 2019 januárja között volt megtekinthető a londoni *Science Gallery HOOKED – When want becomes need* című időszaki kiállítása. A galériát fenntartó King's College London vezető kutatásaira építve és a tervezésbe függőséget megélő embereket bevonva a kiállítás és a kapcsolódó rendezvénysorozat a függőség és a kigyógyulás világába vezette a látogatót. Ehhez a függőség

163 Coates, Charlotte 2019.04.11.

164 Expressions of Addiction http://www.expressionsofaddiction.com/mission.htm

165 Vom Genuss zur Sucht – Jede Sucht hat eine Geschichte. Deutsches Hygiene-Museum: https://www.dhmd.de/fuehrungen-bildungsangebote/schulen-kitas/fuehrungen-projekte/angebotsdetails/?tx_xmdhmdb_offerdetails%5Bid%5D=21&tx_xmdhmdb_offerdetails%5Baction%5D=show&tx_xmdhmdb_offerdetails%5Bcontroller%5D=Offer&cHash=a7ce07afafc781c206c706de17561816

mögötti tudományt és a művészeteket hívta segítségül. A téma érzékenyítő és prevenciós jellegű volt, hiszen elgondolkodtatta a látogatót a függőség kialakulásáról, tényezőiről és a gyógyulás lehetséges útvonalairól, így enyhítve a negatív sztereotípiákat is.[166]

Az Amerikai Egyesült Államokban az albuquerque-i *New Mexico Museum of Natural History & Science*-ben 2019-ben nyílt meg a *Drugs: Costs & Consequenses* című vándorkiállítás, amelyet a *Drug Enfercement Administration Museum* utaztatott az országban. Az elmúlt 16 évben 16 városban, több mint 22 millióan tekintették meg. A kiállítás erőteljes üzenetet közvetít a drogok egészségre, környezetre, biztonságra és családokra gyakorolt hatásáról. Kapcsolódó programként a múzeum szeminárium-sorozatában tudományos-egészségügyi oldalról közelítik meg a témát. Tanári segédletként a kiállítás foglalkoztató füzetének online változata pedig ingyenesen letölthető a múzeum honlapjáról.[167]

Szintén az USA-ban található a *National Addiction Awareness Complex*, amelynek részét képezi az *Awareness Museum*, azaz a tudatosság múzeuma is. 30 állandó kiállítása áttekinti a függőség történetét, tudományát, gazdaságát és kultúráját. A témát számos eszközön keresztül ismerheti meg a látogató, amelyek bemutatják, hogyan hat a függőség az egyénekre és a körülöttük élő emberekre. A múzeum vizsgálja a függőség gazdasági és társadalmi kontextusait is. A kiállítások a világ kultúráinak függőséghez való viszonyát is bemutatják.[168]

Newcasle upon Tyne múzeumában, a *Tyne and Wear Archives & Museumsban* függőségből kigyógyulókkal és börtönviseltekkel foglalkozó projekt valósult meg *Recovering Identities through Culture and Heritage* címmel. A programot szociális és egészségügyi szervezetekkel együttműködve dolgozták ki és a megvalósításban is számos szervezettel és magánszeméllyel dolgoztak együtt. A múzeumi tárgyakkal a középpontban, kreatív és önbizalomerősítő foglalkozásokat tartottak a múzeumban és külső helyszíneken.[169]

Manchesterben a *Currier Museum of Art* kínálja *Art of Hope* című programját a szerfüggők hozzátartozói számára. A hetente szervezett program során irányított beszélgetéseket, valamint kapcsolódó kreatív művészeti tevékenységeket tartanak a múzeum gyűjteményével és

---

166 Hooked. Science Gallery London https://london.sciencegallery.com/seasons/hooked és https://london.sciencegallery.com/seasons/hooked/exhibition

167 Drugs: Costs & Consequenses. New Mexico Museum of Natural History & Science http://www.nmnaturalhistory.org/exhibits/temporary-exhibits/drugs-costs-consequences

168 Coates, Charlotte 2019.04.11.

169 Recovering Identities through Culture and Heritage. Tyne and Wear Archives & Museums https://www.twmuseums.org.uk/the-recovery-rich-programme és https://www.twmuseums.org.uk/adult-health-and-wellbeing-current-projects

különleges kiállításaival kapcsolatban. A résztvevők így egy időre elfelejthetik gondjaikat, kikapcsolódhatnak hasonló problémákkal küzdő emberek társaságában. A részvételt és az étkezést ingyen biztosítja a múzeum.[170]

170 The Art of Hope. Currier Museum of Art https://currier.org/the-art-of-hope/

2.7. Június 28. – A meleg büszkeség napja

LESZBIKUS, MELEG, BISZEXUÁLIS, TRANSZNEMŰ ÉS QUEER[171]

1969-ben június 28-án történt a melegmozgalom emblematikus eseménye, a Stonewall-lázadás, amelynek sorána rendőri zaklatással szállt szembe egy meleg bár közönsége.

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A New York-i *QUEER | ART* 2009-ben azzal a céllal jött létre, hogy támogassa azokat az LMBTQ művészeket, akik az 1980-as években bekövetkezett AIDS/HIV krízis miatt vesztették el mentoraikat. A szervezet három fő területen nyújt támogatást: a „gyakorlat" (ide az alkotó és szakmai fejlesztést elősegítő programokat értik), a „bemutatkozás" (ide tartoznak a kiállítások, nyilvános események és a különböző rendezvények) és a „díjak" (ide tartoznak a különböző támogatások, díjak) területén. Ezek a támogatási területek mind a négy kreatív területen elérhetőek, tehát filmesek, előadók, irodalmárok és a vizuális művészetekben alkotók is részesülhetnek támogatásban. A szervezet egyik fő módszere a mentorálás, amelynek keretében egy éven keresztül kaphatnak a művészek személyes támogatást. A mentorálási év végén az elmúlt egy év munkáját is bemutatják a The *QAM Annual* programban, amely során az érdeklődők felolvasásokon, különböző előadásokon és filmvetítéseken vehetnek részt, valamint megtekinthetnek egy kiállítást is. Továbbá a bemutatkozás területén megemlíthető, hogy a Greenwich Village-ben lévő IFC Centerben havi rendszerességgel tartanak filmklubot, ahol New York egy-egy kivételes tehetségű művésze bemutat egy filmet, azt követően pedig arról beszélgetnek, hogy az adott film hogyan is inspirálta őt, miért ezt választotta a filmklubra. Ezenkívül rendszeresen szerveznek fotókiállítást is a *QUEER | ART COMMUNITY PORTRAIT PROJECT* keretében, amelyen a közösséget alkotó művészek digitális portréit állítják ki.[172]

Az Amerikai Egyesült Államok fővárosában, Washingtonban 2013 óta működő *Rainbow Theatre Project* az LMBTQ közösség színházaként elkötelezett aziránt, hogy az LMBTQ közösség egyedülálló történeteit, élményeit és érdekeit tükröző színdarabokat és musicaleket

171 LMBTQ

172 QUEER | ART https://www.queer-art.org/

mutasson be.[173] A bostoni *Open Theatre Project* bár nem kifejezetten csak az LMBTQ közösség számára szóló darabokat ad elő, de lehetőséget teremt arra, hogy az LMBTQ közösség tagjai, művészei vagy a téma iránt érdeklődők projektjavaslatot nyújthassanak be. Mindehhez csak egy projekt adatlapot szükséges kitölteni és visszaküldeni, amelyen a pályázó leírja a témát, megindokolja annak választását és felvázolja, hogy milyen technikai és költségigénnyel kívánja azt megvalósítani, és ehhez a darabhoz milyennek képzeli el az ideális közönséget. A nyertes projektötletek témáját közösen színházi darabbá dolgozzák, és akár már a következő évadban is játszhatják. A színház igyekszik azokkal a pályázókkal is kapcsolatban maradni, akiknek a projektötleteit nem választották ki. A színház LMBTQ közösség témái iránti elkötelezettségét az is mutatja, hogy immár harmadik alkalommal rendezték meg a *Gay Shorts* elnevezésű színház fesztivált, amely keretében hét, egyenként 10 perces, az LMBTQ közösséget érintő témákat gyakran vicces formában feldolgozó rövid színdarabot adnak elő.[174]

Nagy-Britanniában a *Surrey Megyei Tanács* weboldalán olvashatunk az LMBTQ fiatalok számára szóló, az ország több pontján elérhető *Twister ifjúsági klub*okról, amelyeket a Tanács ifjúsági munkásai működtetnek. A Twister ugyanúgy működik, mint más ifjúsági klub: biztonságos és barátságos légkört teremtenek a leginkább 13 és 19 év (maximum 25 év) közötti fiatalok számára. A fiatalok többféle lehetőség közül is választhatnak, hogy mivel szeretnék a szabadidejüket tölteni, ideértve a kézműves foglalkozásokat, a művészeti tevékenységeket, a közös zenélést és a közös főzést is. A klub alkalmain a fiatalok olyan ruhába öltözhetnek át, amely a nemi identitásukat tükrözi. Az ifjúsági klub barátságos légköre azt is lehetővé teszi, hogy olyan kérdésekről beszélgessenek, amelyeket esetleg tapasztaltak, vagy ami miatt aggódnak. Ilyen kérdések lehetnek például a zaklatás, az önfelvállalás, a kapcsolatok, a polgárjogok, az egyenlőség vagy az, hogy milyen melegként és/vagy transzneműként élni a társadalomban. A klubhoz csatlakozni kívánó fiatallal először egy ifjúsági munkatárs egy nyilvános helyen (például kávézó, ifjúsági központ, iskola stb.) találkozik, hogy megbizonyosodjon róla, a Twister klub valóban megfelelő-e az adott fiatal számára. Fontos ez azért is, mert a Twister klub működtetésében nagyon fontos a bizalom és a fiatalok tisztelete, hiszen az ifjúsági klubok látogatói közül sokan másik városból érkeznek, és sok esetben még a szülők sem tudnak a gyermekeik szexuális irányultságáról vagy nemi identitásáról.[175]

---

173 Production. 2018-2019 Season. Rainbow Theatre Project http://www.rainbowtheatreproject.org/shows.html

174 Open Theatre Project https://www.theopentheatre.com/

175 Family Information Service: Support for young people who are LGBT+. Surrey County Council – https://www.surreycc.gov.uk/people-and-community/family-information-service/support-and-advice-for-parents-and-carers/young-people-information-for-families/support-for-young-people-who-are-lgbt

Hasonló ifjúsági klubot működtet még Angliában az *Eikon Charity* nevű civil szervezet Camberleyben kéthetente, *iAmMe* néven. A klub ülésein lehetőségük van a fiataloknak találkozniuk egymással, tanácsokat adni egymásnak és más szolgáltatásokat is igénybe vehetnek. A klubban a 11 és 19 év közötti fiatalok olyan tevékenységekben vehetnek részt, mint például a közös játékok, közös főzés – vagy egyszerűen csak kikapcsolódhatnak a barátaik társaságában. Van egy *iAmMe Trans* nevű csoportjuk is, amelynek a résztvevői havonta találkoznak. A csoportok bizalmas jellege miatt itt is elmondható, hogy először az ifjúsági munkatárs találkozik személyesen a csatlakozni kívánó fiatallal.[176]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

A könyvtárak elsődleges feladata, hogy biztosítsák az információhoz való hozzáférés jogát minden ember számára, azonban az LMBTQ emberek információs igényeit illetően több korlátozó tényező is elfordul, amelyre az Amerikai Könyvtárak Egyesületének esélyegyenlőségi útmutatója világít rá. Egyrészt a könyvtárak gyűjteményében sokszor nem jelenik meg LMBTQ tartalom, mivel a szerzeményezés során ezeket kizárják, másrészt a könyvtári környezetben sem szívesen látott vendégek, sem a könyvtárosok, sem az olvasók részéről, így specifikus rendezvények sem szólítják meg őket. Maguk a könyvtárak szolgáltatási portfoliója sincs többnyire népszerűsítve az LMBTQ populáció és szervezeteik irányába.[177]

A *Los Angeles Megyei Könyvtár* egyik tagkönyvtára, a *West Hollywoodi Könyvtár* rendelkezik LMBTQ különgyűjteménnyel, amelynek állományában klasszikusnak számító és a társadalom számára ellentmondásos LMBTQ tárgyú szép- és szakirodalmi művek találhatóak meg. A könyvtár munkatársai is gyakran felvonulnak a minden év júniusában megrendezett Los Angeles-i Pride-on, így mutatva ki szimpátiájukat az LMBTQ közösség irányába.[178]

Az Amerikai Egyesült Államok nemzeti könyvtára, a *Library of Congress*[179] is rendelkezik LMBTQ különgyűjteménnyel, amely könyveket, posztereket, hangfelvételeket, kéziratokat és egyéb típusú dokumentumokat foglal magába, gyűjtőkörével teljességre törekvően lefedve az Egyesült Államokbeli LMBTQ közösséget, amelynek dokumentumait az ország

176 iAmMe. Eikon https://eikon.org.uk/our-services/iamme/

177 Outreach Resources for Services to Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender People. ALA http://www.ala.org/advocacy/diversity/outreachtounderservedpopulations/servicesgay

178 LGBTQ Pride. LA County Library https://lacountylibrary.org/lgbt/

179 Kongresszusi Könyvtár

történelmének fontos részeként őriznek meg az utókor számára. Jeles műalkotások, zeneszámok és irodalmi művek is helyet kapnak a gyűjteményben. A nemzeti könyvtár Amerika gyűjteménye külön figyelmet szentel Walt Whitman költőnek és Frank Kamenynek, az LMBTQ aktivizmus alapító atyjának. A júniusi LMBTQ Pride eseményeken a *Library of Congress* munkatársai is szerepet vállalnak. Bemutatják, hogy ezek az emberek tehetségük és kreativitásuk révén hogyan gazdagították az Egyesült Államok kultúrtörténetét. Az LMBTQ különgyűjtemény bővítése folyamatos a nemzeti könyvtár feladatkörének megfelelően.[180]

A gyűjteményben történő eligazodást számos segédanyag biztosítja. Az *LGBTQ+ Studies*[181] online kutatási útmutató átfogó előzetes betekintést enged a Kongresszusi Könyvtár LMBTQ gyűjteményébe, összeköttetésben a könyvtár katalógusával. Tájékoztatást ad a könyvtárban helyben használható adatbázisokról és folyóiratokról. A különgyűjtemény jelentős anyagot őriz mikrofilmen is az LMBTQ tematikáján belül további témák szerint rendszerezve, ráadásként releváns térítésmentes elektronikus forrásokat is feltüntet azok webcímeivel és rövid ismertetőkkel. Az *LGBTQ+ Voices*[182] átfogó forrásgyűjtemény a témában. Bibliográfia tekinthető meg Walt Whitman munkásságáról, az LMBTQ téma nemzetközi szakirodalmáról és aktivista mozgalmáról, továbbá a hadtörténelem, a szórakoztatóipar, a tudományos és üzleti élet LMBTQ szereplőiről, valamint a HIV/AIDS betegségek irodalmáról. Az *LGBTQ+ Sports*[183] a Kongresszusi Könyvtár törzsgyűjteményének sporttal foglalkozó részéhez kínál tippeket LMBTQ-hoz kapcsolódó források felkutatására a könyvtár egyedi osztályozási rendszerének alkalmazásával. Ezen felül a könyvtár kínál még LMBTQ terén üzleti jellegű információkat, tematikus összeállításokat művészeti és tudományos, polgárjogi és irodalmi tematika mentén jeles alkotók munkáival.[184]

MÚZEUMI PÉLDÁK

2009-ben zajlott az Egyesült Királyságban a glasgow-i *Gallery of Modern Art – GoMA* projektje *sh[OUT]: Contemporary art and human rights*

180 Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Pride Month. Library of Congress https://www.loc.gov/lgbt-pride-month/

181 Metcalf, Meg 2016.06

182 LGBTQ+ Voices in the Library of Congress Collections. Library of Congress https://www.loc.gov/rr/main/lgbtq/lgbtqgeneralguide/pride-masterlist-exhibition-2017.pdf

183 Dardano, Bob – Metcalf, Meg 2016.06

184 Resources. Library of Congress https://www.loc.gov/lgbt-pride-month/resources/

címmel, melynek keretében időszaki kiállítás nyílt. A program az LMBTQ kérdések megértésének elősegítését célozta, és rendezvényein művészek, írók, zenészek által az LMBTQ emberi jogi kérdéseit vizsgálta. A kiállítás a portrékra és az önarcképekre fókuszált, testekről szólt, hogy mennyiben térnek el egymástól, mennyire másképp használjuk. Míg a cél az volt, hogy az LMBTQ emberek társadalmi kirekesztésének állapotát megvitassa, a tárlat a szerelem, a család, a házasság és a partnerség témáját is feltárta, amelyek a kortárs művészetnek nem általános témái.[185]

A projektben megvalósuló programok, kiállítások, művészeti foglalkozások és művészeti rendezvények szemléletformáló hatásának értékelésével a *University of Leicester Research Centre for Museums and Galleries-t – RCMG* bízta meg a GoMA. A vizsgálat kimutatta, hogy a program jelentősen hozzájárult a társadalmi változáshoz és olyan teret biztosított, amelyben az emberi jogokkal kapcsolatos kérdések feltárhatók és megvitathatók voltak. A látogatók 71%-a támogatta a programot. A galériának fontos szerepe volt abban, hogy helyszínével megkönnyítette a nyilvános párbeszédet és vitát.[186]

2017-ben Anglia és Wales a homoszexualitás részleges dekriminalizálásának ötvenedik évfodulóját ünnepelte. Ez alkalommal tematikus évet szerveztek *Pride and Prejustice* címmel, amely lehetőséget nyújtott a múzeumoknak arra, hogy gyűjteményeiket átértékeljék és fejlesszék, új interpretációval és új narratívákkal mutassák be a nagyközönségnek. Az örökségi helyszínek és emlékházak tematikus felmérése is elkészült. Az RCMG részletes látogatókutatást végzett az országos programhoz kapcsolódó időszaki kiállításokban, hogy felmérje a szemléletformálás eredményességét. Az eredmények szerint a program rendkívül hatékonynak bizonyult a látogatók LMBTQ emberek története, kultúrája, identitása és jogai körüli gondolkodásával kapcsolatban és ösztönözte a párbeszédet.[187]

Az RCMG egy tanulmánykötetben összegezte a kutatás mellett a programban megvalósult jó gyakorlatokat. A queer örökségi helyszínek kapcsán a közösségekkel kialakult együttműködések tapasztalataiból egy kiáltvány fogalmazódott meg:[188]

---

185 sh[OUT]: Contemporary art and human rights. Gallery of Modern Art https://galleryofmodernart.wordpress.com/portfolio/shout-contemporary-art-and-human-rights/

186 shOUT Research Centre for Museums and Galleries. University of Leicester https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/shout

187 Prejustice and Pride. Research Centre for Museums and Galleries. University of Leicester https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/prejudice-and-pride

188 Cleeve, Chris – Curran, Sean 2018, 64-70.

- A „Hely Szellemét” [ti. az örökségi helyszíneket] katalizátorként használjuk, ne korlátozásra, hanem a döntések erősítésére.
- Ismerjük meg a helyet és annak történelmét, térképezzünk fel minden lehetséges témát és történetet. Gondolkodjunk laterálisan, és mindig vitassuk az elit által kialakított történelemfelfogást.
- Kutassunk helyi, regionális, nemzeti és globális kérdések után, amely az LMBTQ közösséget épp foglalkoztatja.
- Dolgozzunk LMBTQ kreatív szakemberekkel, közösségi vezetőkkel, szervezetekkel és oktatókkal, hogy egy változatos program alakuljon ki minden látogató számára.
- Győződjünk meg arról, hogy a helyi csoportokkal és egyénekkel legyen a legerősebb a kapcsolat.

Hollandiában az *Amsterdam Museum* szoros együttműködésben dolgozik a város LMBTQ közösségeivel. Az egyik eszmecserét követően a korábban külön nőknek és férfiaknak kialakított mosdókat koedukálttá tették, amely így egy másik célcsoport, a családok számára is megkönnyítette azt, hogy a szülők elkísérhessék a mosdóba kisgyermekeiket. A látogatói visszajelzések először igen negatívak voltak, a nők a férfiakat, a férfiak pedig a nőket okolták a mosdók rossz higiéniájáért. A múzeum dolgozói viszont azt a következtetést vonták le, hogy a takarítás nem megfelelő, ezért sűrítették a tisztasági ellenőrzéseket.

Németország fővárosának egyik kerületében él Európa egyik legnagyobb LMBTQ közössége. A helyi önkormányzat ezért hangsúlyosan a tiszteleten és megbecsülésen alapuló szemléletet és kultúrát képviseli. A kerülettől kissé északra található a *Schwules Museum*, azaz a melegek múzeuma. Célja, hogy a szexuális identitások és nemi koncepciók sokszínűségéről tájékoztasson. Kezdetei az 1980-as évek elejére vezethetők vissza, amikor a korábbi *Berlin Museum* innovatív lépést tett és egy, a homoszexuális nőkről és férfiakról szóló kiállítás tervezésébe kezdett. 1984 nyarán nyílt meg az *Eldorado – Geschichte, Alltag und Kultur homosexueller Frauen und Männer 1850-1950* címmel. Negyvenezer látogatójával a kiállítás sikeres volt, de épp annyira vitatott is. A siker következményeként érett meg a gondolat, hogy külön múzeumot alapítsanak.

Ehhez 1985-ben megalakult a múzemot jelenleg is fenntartó *Verein der Freunde eines Schwulen Museums in Berlin e.V.* Az egyesületi fenntartásnak is köszönhetően könyvtáruk és a gyűjtemény szívét adó archívum folyamatosan gyarapszik a magánfelajánlásokból. A huszonötezer dokumentumot tartalmazó könyvtár online katalógusában

is lehet keresni a könyvek, újságok, filmek, vizuális anyagok és egyéb média (bakelitlemez, kazetta, hangszalag, CD és digitalizált alkotások) között. Az archívum másfélmillió dokumentummal rendelkezik. Ezzel a német LMBTQ történet legnagyobb forrása, és világviszonylatban is tárgyának legfontosabb kutatási- és dokumentumközpontja. Mind a levéltár, mind pedig a könyvtár kutatható. A múzeum működését csaknem hatvan fős önkéntes bázisára építve tudja biztosítani, akik rendezvények lebonyolításában és az archívumban végzett feladatokkal támogatják a munkát.

Rendszeres időszaki kiállításai és a kapcsolódó különböző rendezvényei és szakmai programjai mellett múzeumpedagógiai foglalkozásokat is kínál 12 évnél idősebbek számára. Állandó foglalkozásuk a *Magnus, Lili und Rosa*, amely a német LMBTQ mozgalom vezéralakjainak személyén keresztül ismerteti meg, milyen korlátozásokkal kellett a queer embereknek konfrontálódniuk. A foglalkozás kreatív módszerekkel közvetít ismereteket a queer életvalóságról és Berlin történetéről, valamint érzékenyíti a résztvevőt a szexuális és nemi sokszínűség témájában.[189]

Az Amerikai Egyesült Államokban jött létre az American Alliance of Museums LMBTQ szövetsége azzal a céllal, hogy párbeszédet biztosítson a sokszínűség, egyenlőség, befogadás témájában, különös tekintettel a szexuális orientációra és nemi identitásra. A szövetség elkészítette az *LGBTQ Welcoming Guidelines* kiadványt, amely felvázolja, milyen gyakorlatokat alkalmazzanak a múzeumok LMBTQ szakemberekkel, közösségekkel a csoportokkal való munkájuk során. Emellett elkészült a *Gender Transition and Transgender Inclusion in the Museum Workplace* című eszköztár, amely nemi átoperált és transznemű múzeumi munkatársak befogadását segíti, három megközelítésében mind a transzneműek, mind az intézmény, mind pedig a munkatársak oldalának tanácsokat adva.[190]

---

189 Schwules Museum https://www.schwulesmuseum.de/

190 LGBTQ Alliance. American Alliance of Museums https://www.aam-us.org/professional-networks lgbtq-alliance/?fbclid=IwAR0cu_4juLzrPCu2mKdCQ-sz1HJthA0nn_T5xITufTx2P5CPXSjvrejQHtI

2.8. Október 1. – Az idősek világnapja

IDŐSEK

Az Egyesült Nemzetek Szövetsége 1991 óta ünnepli az idősek világnapját, hogy felhívja a figyelmet az idősek elleni visszaélésekre, de a társadalom számára nyújtott hozzájárulásukra is.[191]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A Princetonban működő *McCarter Theatre Center*[192] 2007-ben indította el az *OnStage Seniors* közösségi projektet. A projekt célja, hogy feltárja a közösség történeteit és kérdéseit, és ebből dokumentum-színházi előadásokat állítsanak össze. A módszereket tekintve minden évben különböző témákban interjúkat készítenek, ezekből az interjúkból írják meg a forgatókönyvet, a monológokat és a jeleneteket. Az együttesben 55 év felettiek játszanak. Színházakban, iskolákban, könyvtárakban, kórházakban és különböző közösségekben adják elő a darabjaikat. 2014-től az OnStage Seniors már nem csupán egy projekt, hanem a McCarter Színházi Központ részeként működik tovább.[193]

Amerikában a szenior korosztály színházi darabokban való részvételét mi sem példázza jobban, mint az Egyesült Államok északnyugati részén, Oregon államban található Portland városban működő *ArtAge Publications' Senior Theatre Resource Center*. A Központ több mint 22 éve működik. A színházi szakembereket, rendezőket és előadókat segíti a szenior korosztály számára szóló színdarabok, színházi könyvek, anyagok összegyűjtésével és elérhetővé tételével. Mindezek mellett Bonnie L. Vorenberg, a Szenior Színház mozgalom szakértője is tart rendszeresen interaktív műhelyfoglalkozásokat, melyek témái között a szenior színház mellett a művészetek, az öregedés és a kreatív öregedés is szerepel.[194]

---

191 International Day of Older Persons. United Nations. https://www.un.org/development/desa/ageing/international-day-of-older-persons-homepage.html

192 McCarter Színházi Központ

193 OnStage Seniors. http://www.onstageseniors.org/

194 Plays for Community Theatre. Senior Theatre Resource Center https://seniortheatre.com/plays-for-community-theatre/

A magányt gyakran úgy is meghatározzák, mint az idős emberek egészségére nézve a fizikai betegségektől is rombolóbb hatással bíró tényezőt. A magány elkerülésének egyik módja, hogy idősebb korban is találjon olyan közösséget az ember, ahol jól érezheti magát mások társaságában. Ám nem mindenki szeretne bingót vagy bridzset játszani. Ezt az igényt felismerve az Írország fővárosában, Dublinban működő *Dance Theatre of Ireland* táncszínház 2014 óta szervez idős emberek számára kortárs táncórákat. A *Well-Dance* elnevezésű, 60 év felettiek számára szóló táncórákon eddig már több mint ötszáz olyan idős ember vett részt, akik elvesztették a házastársukat, vagy olyan súlyos betegségekben szenvednek, mint a daganatos megbetegedések, szívbetegség, arthritis vagy valamilyen neurológiai betegség. A résztvevők visszajelzései alapján nem számít, hogy a 90 perces órára ki milyen háttérből vagy milyen betegséggel érkezik, a hangsúly azon van, hogy jól érzik magukat a közösségben, a mozgás visszaadja az ifjúság energiáját, az életörömöt és mindezek mellett még az időskorban nagyobb valószínűséggel előforduló demencia megelőzésében, a különböző tünetek mérséklésében is szerepet játszik.[195]

A dán népfőiskolák a 19. század derekán jöttek létre. Ebben a történelmi események mellett N.F.S. Grundtvig püspök munkája is nagyban szerepet játszik. 1814-ben Norvégia kivált Dániából, majd 1864-ben elvesztették Schleswig-Holsteint is. A dánok ezután sorozatban kilencszer vesztettek háborút Németországgal szemben. Mindezek következtében az ország mind anyagilag, mind szellemileg kimerült. Ebben az időszakban jöttek létre a népfőiskolák, amelyek az ismeretek elsajátításán túl segítettek a nép szellemi és lelki megerősítésében, a vallási öntudat ébrentartásában.[196] Napjainkban a dán népfőiskolák népszerűsége töretlen, de funkciójuk átalakult: manapság a kurzusok leginkább a középiskolások számára segítenek a pályaválasztásban. De elmondható, hogy ezen a funkción túl hétféle típusú népfőiskola közül lehet választani az érdeklődőknek: az általános, Grundtvig-féle típusban a diákok egy vagy több témába kaphatnak betekintést, emellett vannak keresztény vagy spirituális népfőiskolák, sporttal és gimnasztikával foglalkozók, de találhatunk életmód népfőiskolát vagy speciálisakat, melyek egy-egy témára fűzik fel a kurzusaikat, mint például a filmkészítéssel vagy a dizájnnal és a művészetekkel foglalkozók. Ezek között a változatos programokat kínáló intézmények között megtaláljuk még a fiatalok népfőiskoláját, ahová 16,5 és 19 év közötti fiatalok tudnak beiratkozni,

195 Well-Dance for Seniors. Dance Theatre of Ireland
http://www.dancetheatreireland.com/pages/WellDanceForSeniors.htm
és Thomson, Sylvia 2018.02.20.

196 Sváb Ágnes 2009

vagy a szeniorok népfőiskoláját is.[197] Az utóbbi típus különlegessége, hogy Dániában összesen két olyan népfőiskola található, amely kifejezetten a szépkorúak részére indít rövid vagy hosszabb kurzusokat.[198]

Az egyik a Væggerløse-ban található az 1971 óta működő *Højskolen Marielyst*, ahol az idősebb korosztály a különböző egy-két hetes kurzusok keretében kipróbálhatja a patchwork technikát vagy a kézművességet és a dizájnt, de kerékpározhat, horgászhat, túrázhat vagy épp táncolhat is. A programok egyik alapja a zene, amit akár ének, akár hangszeres zeneoktatás formájában is kipróbálhatnak. A népfőiskolában hagyománynak számít a Szenior Fesztivál megszervezése is, ahol zenei koncertek mellett különböző ismeretterjesztő előadásokat, panelbeszélgetéseket hallgathatnak az érdeklődők.[199]

A tenger, a fjord és az erdő között található *Seniorhøjskole Nørre Nissum* népfőiskolát szintén 1971-ben alapították. A Lemvig városhoz közel található nyolcvankilenc fő befogadására alkalmas intézményben hét témakörben kínálnak kurzusokat. A természet témakör keretében az időseknek lehetőségük nyílik kerékpározásra, gyaloglásra, kirándulásra, de a madarak megfigyelésére is, valamint gombaismeretet is tanulhatnak. A társadalmi témákat érintő kurzusokon tanulhatnak politikáról, vallásról, filozófiáról és történelemről is. A kreatív műhelytanfolyamokon megismerkedhetnek a résztvevők a japán kerámiaművészettel, a rakuval, de kipróbálhatják a különböző festési technikákat és a hímzést is. Mindezek mellett lehetőség van művészeti, irodalmi és zenei kurzusok, valamint rövid, kéthetes kurzusok választására. Egyes ismeretterjesztő előadásaik, programjaik látogathatóak olyanok számára is, akik nem szeretnének beiratkozni egy teljes kurzusra, de érdekli őket az adott téma.[200]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Az idősek közül azok tudják teljes mértékben és rendszeresen élvezni egy könyvtár szolgáltatásainak teljes skáláját, gyűjteményét és rendezvényeit, akik saját otthonukban vagy nyugdíjas közösségekben élnek, mozgásképesek és szépkorban is aktív életet élnek, sokat utaznak. Igazi hátrányos helyzetűeknek azok számítanak, akik lakásukba vagy

197 Danish folk high schools https://www.danishfolkhighschools.com/

198 Seniorer på højskole. Højskolerne https://www.hojskolerne.dk/om-hoejskole/hvem-kan-komme-paa-hoejskole/seniorer/

199 Højskolen Marielyst https://hojskolenmarielyst.dk/

200 Seniorhøjskole Nørre Nissum https://www.seniorhoejskolen.dk/

az otthonba vannak zárva betegség vagy valamilyen fogyatékosság/hátrány okán, és így akadályokba ütköznek mobilitás és hozzáférhetőség tekintetében. Számukra a könyvtár mobil szolgáltatásokkal tud segíteni: ilyen lehet az igényelt dokumentumok kipostázása, kitelepülés nyugdíjas otthonokba, akár különgyűjtemény kihelyezésével.

Az idős olvasóközönség kiszolgálásakor hasznos segédeszközök a képernyőfelolvasó szoftverek, képernyőnagyítók és hasonló asszisztív technológiával bíró termékek. Hasonlómód megkönnyítik a látássérült idősek dolgát a hangoskönyv-gyűjtemények, nagyalakú valamint Braille-írásos dokumentumok. A könyvtári terek kialakításánál is lehet kedvezni az időseknek korlátos folyosók, plusz ülőhelyek, könnyen elérhető polcok és könnyen megérthető navigációs eszközök, táblák létesítésével.[201] Különös figyelmet kell fordítani az idősekkel történő kommunikációra: jól hallható, udvarias megszólítást várnak el, és lehetőleg kerülendő a könyvtáros szakzsargon használata.

A szolgáltatások minél hatékonyabb célba juttatásához érdemes demográfiai és közösségi információkat gyűjteni és a könyvtár stratégiáját ezekhez igazítani. Használók és nem-használók között egyaránt rendszeres igényfelmérés szükséges. Azonosítani kell és felkeresni a nyugdíjasellátásban érintett szervezeteket és partnerkapcsolatokat építeni. Ezek lehetnek segélyszervezetek, nyugdíjasklubok, rekreációs programok, egészségügyi intézmények, nyugdíjas önkéntes szervezetek, egyházi szervezetek, szenior oktatási intézmények, pénzügyi intézmények. Időseket és az érintett szolgáltatókat bevonó tanácsadói csoport létrehozását is javasolja az Amerikai Könyvtárak Egyesülete. Érdemes az összes érintettet meghívni informálisan szervezett fókuszcsoportos beszélgetésekre, ahol jó ötleteket nyerhetünk tőlük az idősek támogatásának témájában. Időseknek is lehet külön szervezni közösségi fórumokat számukra releváns témákkal. Ennél a korcsoportnál is fontos az adott közösségek kulcsembereinek megnyerése a könyvtár által. Időskorú, aktív életet élő önkéntesek is sokat tudnak segíteni.[202]

A *New York-i Közkönyvtár* 50 éven felülieket megszólító kurrens szolgáltatásai középpontjában a Baby Boom generáció (az 1946 és 1964 között születtek) tagjai állnak. A könyvtár együttműködik a bronxi, manhattani és Staten Island-i idősotthonokkal. Mivel az ottlakók többnyire már nem képesek ellátogatni a könyvtárba, annak kell helybe vinni az ALA ajánlásainak is megfelelő szolgáltatásokat. E célból rendszeresen kilátogatnak a könyvtárosok az otthonokba, ahol tájékoztatást adnak az időseket érdekelhető rendezvényekről, valamint a szolgáltatásokról.

---

201 Outreach Resources for Services to Older Adults. ALA http://www.ala.org/advocacy/diversity/outreachtounderservedpopulations/servicesolder

202 Klieman, Allan M. – Mayo, Kathy – Perkins, Fatima 2010

Gyakoriak az otthonokban tartott hangos felolvasások, valamint igény szerint válogatott depozitgyűjteményeket helyeznek ki az otthonokba. A *Bi-Folkal* cég tematikus kortörténeti audiovizuális anyagai is elérhetőek. Az otthonaikban maradó idősek számára a kért dokumentumok postázása megoldott. Ehhez az ún. otthoni olvasójegy[203] szükséges. Angol és spanyol nyelvű dokumentumok, hangos- és Braille-írásos könyvek egyaránt elérhetőek az igénybe vehető állományban.[204]

A *Brooklyn Public Library*[205] az idősek kiszolgálásra befogadó jellegű rendezvényeket és szolgáltatásokat kínál személyre szabva az 50 éven felüli olvasóknak, előadások, filmvetítések, művészi előadások, oktatási programok képében, amelyek megfelelnek a kortárs nyugdíjasok széleskörű érdeklődésének. Időseknek szánt számítógépkezelői tanfolyamokat, valamint oral history rendezvényeket tartanak *Our Streets Our Stories*[206] címmel.[207] A Brooklyni Közkönyvtár tagja a *Lifetime Arts Affiliate Network*[208] szakmai szervezetnek, amely közel húsz amerikai könyvtári hálózatot foglal magába és multi-session művészeti műhelyfoglalkozásokat szervez ötven éven felülieknek, professzionális művésztanárok közreműködésével. A *Creative Aging*[209] nevet kapott, 8-12 alkalommal megrendezett másfél órás rendezvények kiállításokkal zárulnak, ahol a résztvevők mutathatják be alkotásaikat családjaiknak, barátaiknak, szomszédjaiknak. A Brooklyni Közkönyvtár együttműködésben egy időseket támogató civil szervezet, a DOROT Egyetemek Falak Nélkül elnevezésű programjával szervezi a *Creative Aging* programot. 2011 óta a könyvtár több mint ötven ilyen művészeti műhelyfoglalkozást rendezett.[210] Kortól független, de az idősek által is kedvelt szórakozás a könyvtárban a *Library Lane*, amely keretében a virtuális valóságban tanulnak és játszanak bowlingot Xbox One játékkonzolokon. Csapatok is alakultak a virtuális bowling köré: a csapatok rendszeresen vetélkednek és havonta bajnokságot rendeznek, érdekes közösségi színfoltot hozva a könyvtár falain belülre. Ezeken felül a Brooklyni Közkönyvtár is szolgáltat olyan időseket megcélzó könyvtári szolgáltatásokat, mint a dokumentumok postázása, otthonokba kihelyezett

---

203 angolul: homebound library card

204 Services for 50+ Adults. NYPL
https://www.nypéldáulorg/help/community-outreach/services-for-fifty-plus-adults

205 Brooklyni Közkönyvtár

206 Mi utcáink, mi történeteink

207 Services for Older Adults. Bklyn Public Library
https://www.bklynlibrary.org/outreach/older-adults

208 Élethosszig tartó Művészetpártoló Hálózat

209 Kreatív öregedés

210 Creative Aging. Bklyn Public Library
https://www.bklynlibrary.org/outreach/older-adults/creative-aging

depozitgyűjtemények, távoli hozzáférés elektronikus gyűjteményekhez és természetesen használóképzési programok is elérhetőek a nyugdíjasoknak.[211]

MÚZEUMI PÉLDÁK

Az Egyesült Királyságban a londoni *British Museum,* a *Glasgow Museum,* a *Manchester Museum* és a *National Museum of Northern Ireland* együttműködésében valósult meg 2012-2013-ban az *Age Collective* szektorokon átívelő projekt. Átfogó célja volt, hogy feltérképezze, hogyan tudnak még hatékonyabban, tevékenyen dolgozni az idősebb közönséggel és közönségért. A projekt során 572 örökségi, egészségügyi, szociális, művészeti, könyvtári, települési önkormányzati, jótékonysági, közösségi és kutatási területet képviselő szakember hálózatát alakították ki. Számos szemináriumot szerveztek a témában, majd 2013-ban egy százhatvan szervezet 172 küldöttje részvételével megvalósuló konferenciát.[212] A konferencián fogalmazták meg az idősbarát múzeumok kiáltványát, amely szerint:

„Az idősbarát múzeum

- *felöleli azokat a lehetőségeket és kihívásokat, amelyek egy öregedő társadalommal járnak, a kor nem akadályozza a részvételt vagy a bevonást.*
- *elismeri, hogy az idősek messze nem egyformák, és különböző életmóddal, élettapasztalattal, nézőponttal, követelményekkel, és a múzeumok gyűjteményeihez lehetséges megközelítésekkel rendelkeznek.*
- *fenntartható, magas színvonalú és releváns bevonási és részvételi lehetőségeket biztosít, amelyek megfelelnek az idősebb közönség igényeinek és lépéseket kell tennie annak érdekében, hogy elérje azokat, akik nem képesek ellátogatni az intézménybe.*
- *foglalkozik a fizikai igényekkel – beleértve a háttámlás, karfás székeket is!*
- *dinamikusan használja gyűjteményeit, hogy értékelje az egyéni élettörténeteket és ösztönözze az új tapasztalatokat, tanulást és kreatív gondolkodást.*
- *ünnepli a korosodást és az idősek pozitív hozzájárulását a társadalomhoz. Úgy működik, hogy eloszlassa az öregedés negatív észlelését, és hogy jobb kapcsolatokat alakítson ki a nemzedékek között.*

211 Services for Older Adults. Bklyn Public Library
https://www.bklynlibrary.org/outreach/older-adults

212 Age Collective Conference Report. British Museum
https://issuu.com/agecollective/docs/age_collective_conference_report

- *értékeli az összes idős ember ismereteit, készségeit és tapasztalatát, legyen szó személyzetről, önkéntesekről vagy látogatókról.*
- *gyakorlat megosztásában, munkájának támogatásában és a tanulás folytatásában együttműködik más múzeumokkal, egészségügyi és szociális szakemberekkel, egyetemi oktatókkal, idősek szervezeteivel és a helyi közösségekben lévő idősekkel.*
- *elkötelezett a személyzet fejlesztéséért, a szükséges képzések minden szinten történő megvalósításáért annak érdekében, hogy jobban megértse az idősebb közönséget, és könnyebben be tudja vonni a múzeumi tevékenységekbe."*

A kiáltvány hatodik pontját, azaz a korosodás ünneplését teljesítette Németországban a frankfurti *Weltkulturen Museum Gray is the new Pink – Momentaufnahmen des Alterns*[213] című kiállítása. A tárlat kultúrtörténeti, művészeti, valamint személyes és egyedi perspektívákból tekinti át a kor és öregedés témájának különböző ötleteit és terveit. Tudósok, művészek, írók, valamint fiatalok és idősek közelítik meg a kor és öregedés témáját fotókkal, filmekkel, irodalommal, rajzokkal, valamint multimédiás installációkkal és performanszokkal. A Weltkulturen Museum afrikai amerikai, délkelet-ázsiai, óceániai és vizuális antropológiai gyűjteményéből és könyvtárukból bemutatott számos fotó és műtárgy a téma perspektíváit tovább bővítik.[214]

Az időseknek nyújtott múzeumi kínálatot vizsgálta 2009-ben egy nem reprezentatív kutatás, azaz hogy a múzeumok világszerte milyen specifikus tevékenységeket vagy szolgáltatásokat biztosítanak az idősek számára. A legtöbb múzeum kedvezményt vagy ingyenességet kínált 65 vagy 70 év fölött, és olyan szolgáltatásokat minden látogatónak, mint a rámpa, felvonók, kerekesszék, nagybetűvel szedett brosúrák és információk, orvosi készlet, szék vagy olvasószemüveg. A kiállítások témájának, tartalmának, bemutatásának speciális összeállítására, valamint az oktatási tevékenységek korspecifikus tervezésére nem volt példa. Néhány intézmény Nagyszülők napját tartott, illetve foglalkozásokat, tárlatvezetést szervezett idősek otthonából érkezőknek. Egy-két múzeum nem kínált speciális programokat a 65 év felettieknek, de minden rendezvényükre kedvezményes belépést biztosítottak az idősek számára.[215]

---

213 A szürke az új pink – A korosodás pillanatfelvételei

214 Grey is the new pink. Weltkulturen Museum https://www.weltkulturenmuseum.de/de/content/ausstellung-9

215 Hui-Jong, Hsieh 2010, 4834.

Tíz év elteltével számos múzeum fókuszál már az idős korosztályra a nagyvilágban. Önkéntesként foglalkoztatják őket az aktív életmód megtartása és a készségek fejlesztése és megosztása érdekében. A múzeumok kimozdítják az időseket otthonról és fizikai aktivitásra is ösztönzik őket. Az idős emberek a múzeumban élvezhetik az életet, boldogságot élnek meg, megosztják és felfedezik a tudást, értéket adnak a múzeumnak és a társadalomnak.[216]

Svájcban a *Migros Kulturprozent* szervezet 2014-ben harmincegy múzeumban indította el a *Generationen im Museum* című mintaprojektjét.[217] A modell szerint különböző generációk találkoznak a múzeumban, kétfős csoportra osztva két óra alatt kitalálnak egy történetet az egyik kiállított tárgyról, majd azt elmesélik a többieknek. Azóta még több svájci múzeum csatlakozott, akik eredményeikről rendszeresen beszámolnak a program honlapján. A kezdeményezésen eddig négyszáz látogató vett részt, akik százötven történetet találtak ki.[218]

Hasonló modell szerint működött a 2012-2013-ban, a *Manchester Jewish Museum* által megvalósított *Building Bridges* projekt. Egy-egy tapasztalt idősebb önkéntes mellé fiatal munkanélkülit párosítottak, közösen kellett egy új múzeumi tárlatvezetést megtervezniük, amelyet aztán az összes önkéntesnek bemutattak. A fiatal önkéntesek árnyékként követték az idősebbeket és tanulhattak tőlük. Új kapcsolatokat építettek és megbeszélték, mi a közös egymásban. Az összes résztvevő úgy nyilatkozott, hogy fejlődtek a készségeik és az önbizalmuk is nőtt.[219]

Észak-Írországban a *National Museums of Northern Ireland – NMNI* egymás után három olyan projektet is megvalósított, amelyek célcsoportját a hátrányos helyzetű idős emberek adják, főként pedig azok, akik nem szoktak múzeumba járni. A *Live and Learn* projekt középpontjában a múzeum falain kívüli, kitelepült programok voltak. Tárgyakat, foglalkozásokat és szakértelmet vittek az idősek közösségeihez – és lehetőséget nyújtottak az önkéntességre és az intergenerációs munkára. A féltucat alkalom, amely egy múzeumlátogatást is tartalmazott, lehetővé tette a résztvevők számára, hogy felfedezzék, mi mindent tudnak kínálni a múzeumok, amelyhez szabadon kapcsolódhatnak. A visszajelzések alapján a múzeumlátogatás alkalma volt a legnagyobb élménye a résztvevőknek. Ezért a következő, *Treasure House* című projektjük alkalmait már a múzeumban tartották, az öt év alatt évente tíz hónapon át havi alkalmakra

216 Coates, Charlotte 2019.04.04.

217 Gutsche, Anne-Sophie et al. 2015, 18-19.

218 Generationen im Museum https://www.generationen-im-museum.ch/

219 Coates, Charlotte 2019.04.04.

érkezhettek az idősek. A témát mindig a múzeum gyűjteménye adta, és a kreativitás, valamint az aktív részvétel volt a fókuszban. A résztvevők bizalommal teltek, kompetenciáikat fejlesztették. A legmeglepőbb hatás a csoportdinamika fejlődése volt, amikor a megosztott tapasztalat és élmény sokkal összetartóbb csoporttá fejlesztette őket. A múzeum harmadik, *Live Well* című projektje a newcastle upon tyne-i *Tyne and Wear Archives and Museums* együttműködésében valósult meg. A jóllét öt fő elemét állapították meg: tanulj tovább, vedd észre, kapcsolódj, adj és légy aktív. Visszatértek a múzeumon kívüli programokhoz, hogy még több olyan közösséget és 50 évesnél idősebb embert érjenek el, akik potenciális múzeumlátogatókká válhatnak.[220]

Az Amerikai Egyesült Államokban, a kaliforniai San Diegoban található a *Museum of Photographic Arts*, amelyben számos, idős embereknek szóló program zajlott. A *Seniors Exploring Photography, Identity and Appretiation (SEPIA)* című program művészeti alapú párbeszédre ösztönözte a résztvevőket és lehetőséget adott, hogy fotókat készíthessenek. Mivel a résztvevők negyede kognitív zavarral küzdött, módosítottak a programokon. A *Memories at the Museum* programot a Kaliforniai Egyetem Shiley-Macos Alzheimer's Disease Research Centerrel és három másik múzeummal valósították meg, amely a művészeti részvétel közbeni beszélgetésre és interakciókra összpontosított. A közepes és mérsékelt Alzheimerrel küzdő résztvevők verbális és vizuális képességeit stimulálni tudta a kellemes környezetben a gondozójuk jelenlétében zajló művészeti párbeszéd. A program eredményét azonban nem lehetett a hagyományos tanulási eredményekre irányuló módon felmérni. A múzeum a kutatóközponttal egy másik, hasonló projektben azonban kidolgozott egy új értékelési eszközt. A programértékelés több választási lehetőséget és nyílt kérdéseket tartalmazott, mint: *„Milyen hatással volt a hangulatára a program?"* Ez az értékelési eszköz később a múzeum látogatói értékelési rendszerébe is beépült.[221]

Egyre elterjedtebb a múzeumi világban a demenciával küzdő idősek és hozzátartozóik számára szervezett programtípus.[222] 2013-ban a *Canterbury Christ Church University* felkérte a *Tunbridge Wells Museum & Art Galleryt*, hogy csatlakozzon egy vizsgálathoz, amely a tágyakkal való találkozás demenciával élők jóllétére való hatását érintette. A két év során hetven emberrel foglalkoztak. A program tapasztalataiból született meg a gyorsan népszerűvé vált *Dementia Toolkit* című útmutató, amely kis és közepes múzeumok számára lépésről lépésre ismerteti meg a teendőket.[223]

---

220 Williams, Jane 2017.08.21.

221 Merritt, Elizabeth 2015.06.09.

222 Nicholls, Ann – Pereira, Manuela – Sani, Margherita 2013. és Hansen, Anna – Kling, Sofia – Sraml Gonzalez, Jakoba 2013

223 Dementia Toolkit. é.n.

2.9. Október 10. – Hajléktalan világnap

HAJLÉKTALANOK

A hajléktalan léttel foglalkozó szakemberek hozták létre, hogy felhívja a figyelmet a hajléktalan emberek szükségleteire, és hogy a közösség is válaszolhasson a hajléktalanságra.[224]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A pozsonyi *Divadlo bez domova*-t[225] 2006-ban polgári társulásként alapították meg.[226,] Az alapítók egyike, Uršuľa Kovalyk szociális munka szakon végzett, majd később részt vett egy színházi workshopon, ahol megismerkedett a drámaírással. Ezt követően munkát kapott a *Proti prúdu*[227] polgári társulás *Nota bene* című utcalapjánál és ekkor kezdett el hajléktalan emberekkel dolgozni. Patrik Krebs színművész és egykori tanára, Anna Grusková kereste meg Uršuľa-t azzal az ötlettel, hogy a Nota bene lapot terjesztő hajléktalanokkal színházi előadást rendeznének. Ennek eredményeképpen jött létre a *Véres kulcs* című színházi etnodarab, amelyet először 2005-ben mutattak be, és ennek az előadásnak köszönhetően alapította meg Uršuľa Kovalyk és Patrik Krebs a Hajléktalan Színházat.

A színház darabjainak különlegessége – azon túl, hogy hajléktalan emberek játsszák –, hogy a szereplők nyolcvan százalékban felcserélhetők, ami azt jelenti, hogy ha valamelyik színész valamilyen oknál fogva nem tud aznap játszani és nincs, aki helyettesítené, akkor az adott jelenet kihagyható a darabból, hiszen összességében e nélkül is egységet alkot. A színház a hajléktalan és a testileg vagy szellemileg sérült emberek számára munkaterápiaként is működik, hiszen a színészek fizetséget kapnak a próbákért és az előadásokért is, amiért cserébe szállást és étkezést tudnak maguknak biztosítani, vagy ki tudják egészíteni a szociális segélyt. Mindeközben pedig nő a hajléktalan emberek önbizalma, fejlődik a személyiségük és új készségeket sajátítanak el.

---

224 World Homeless Day http://www.worldhomelessday.org/

225 Hajléktalan Színház

226 Gajarszki Margit 2014.04.20.

227 Árral szemben

A Hajléktalan Színház 2007 óta szervezi meg az ERROR fesztivált, amely Európában az egyetlen olyan fesztivál, amely a hajléktalan színházak csoportjaira fókuszál.[228]

Angliában a *Homeless Link* nevű jótékonysági szervezet a *Get creative: Arts for all* elnevezésű projektjében valóban szerette volna elérhetővé tenni mindenki számára a művészetet. A 2011 és 2015 között futó projektben Anglia-szerte működő, hajléktalanokat segítő szervezetekkel és kulturális intézményekkel együttműködve különböző kulturális programokat szerveztek a hajléktalan emberek számára. Például a *Café Art* nevű szociális vállalkozás segítségével a hajléktalan emberek Londonról készített képeit kiállították a Spitalfield Marketben, valamint a képekből naptár is készült, amelyet a művészek maguk árultak. A projekt keretében a *Streetwise Opera* hajléktalan emberek számára tréning csomagot állított össze, amelyben a résztvevők különböző előadói technikák és énektanulás segítségével válhattak magabiztosabbá és olyan készségeket sajátíthattak el, amelyek egy munkahelyen is segítségükre válhatnak. Az Opera 2010-2011-es projektértékelése szerint minden ötödik hajléktalan embernek segített a program egy biztosan fizető állásban elhelyezkedni. De az érdeklődők részt vettek múzeumlátogatáson, a partnerszervezetek által heti rendszerességgel megszervezett kreatív workshopon vagy filmklubon is. A projekt azáltal, hogy betekintést nyújtott a különböző művészeti ágakba, valóban mindenki számára elérhetővé tette, hogy a tartalmas időtöltésen túl, biztonságos környezetben az élet minden területén hasznos készségeket sajátítson el és visszanyerhesse az önbizalmát és az önbecsülését. A projekt nem csak a benne résztvevő hajléktalan emberekre volt pozitív hatással, hanem az adott települések lakossága számára is lehetőséget biztosított a hajléktalan emberek felé való közeledésre, nyitottságra. A projektben különböző módszertani segédanyagok is készültek, amelyek angol nyelven mindazok számára elérhetőek, akik hasonló projektet szeretnének indítani.[229]

A floridai Sarasota településen 2014-ben *Sarasota megye Művészeti és Kulturális Szövetsége* elindította a *Sarasota Keys* elnevezésű interaktív közművészeti[230] projektjét, amelyben a zenét és a festőművészetet egyesítették. A projekt megvalósításában együttműködtek a város vezetésével, különböző vállalkozásokkal és a helyi művészekkel is, akik hat darab spinét-zongorát díszítettek művészeti alkotásokkal. A zongorák között többek között szerepel például Jack Dowd 27 elnevezésű alkotása is. Dowd 2011-ben alkotta meg a *27: A nap, amikor a zene meghalt* című festménysorozatát és a Sarasota Keys projektben ezt a sorozatot folytatva olyan

228 Divadlo bez domova http://www.divadlobezdomova.sk/divadlobezdomova/WELCOME.html

229 Arts for All. Homeless Link https://www.homeless.org.uk/our-work/resources/arts-for-all

230 Angolul: public art

27 évesen elhunyt zenészek portréját festette a zongorára, mint Kurt Cobain, Jim Morrison, Janice Joplin, Jimi Hendrix és Amy Winehouse.[231]

Az így elkészült egyedi műalkotásokat Sarasota belvárosában helyezték ki a lakosság és az ide látogatók számára, hogy játszhassanak rajta, vagy egyszerűen csak kipróbálhassák és élvezhessék a zenét. A program nemzetközi elismerésre is szert tett a közösségi médiában. Országszerte is indultak hasonló programok.[232]

Ez a kezdeményezés művészeti projektként indult, de hozzájárult a hajléktalanságra való figyelemfelhíváshoz és a közvetlen segítségnyújtáshoz is. 2015 júliusában egy Donald Gould nevű hajléktalan – egyébként klasszikus zongorista – játszott az egyik projektben kihelyezett zongorán, és ezt az egyik járókelő rögzítette a telefonjával. A videót feltöltötték a YouTube videó megosztóra, és hamarosan vírusként kezdett terjedni az Interneten. A videó segítségével Gould kapcsolatba került a *One Way Ministries and Outreach* nevű keresztény szervezet életmód tanácsadójával. A szervezetnek köszönhetően Gould drogrehabilitációra ment, és némi pénzt is keresett. Sikerült helyreállítania a kapcsolatát a fiával, és ideiglenes otthont is talált magának. Nem sokkal később egy felkérésnek köszönhetően hetvenötezer ember előtt játszhatta el a nemzeti himnuszt egy amerikai futballmeccsen, és saját zenei CD-t is készítettek vele. Később egy másik hajléktalan zenész, Paul Lonardo gitáros is csatlakozott Gouldhoz, és közös munkában is gondolkodtak.[233]

A Bécsben működő *SUPERTRAMPS* szervezetet 2015-ben Katharina Turnauer alapította. A SUPERTRAMPS társadalmi kezdeményezésként indult, amelyben tematikus városnéző túrákat szerveztek hajléktalanok vagy korábbi hajléktalanok vezetésével. A szervezet jelenleg hat túravezetővel dolgozik, akik a 90 perces városi sétán elmondják saját személyes történetüket, és felhívják a figyelmet a hajléktalanság kihívásaira és összetettségére. A szervezet elsődleges célja, hogy bátorítsa és ösztönözze a hajléktalan túravezetőket, hogy újra felfedezzék saját erősségeiket és személyes kompetenciáikat. Ezt a folyamatot segíti a túrák során a saját életút bemutatása is. Sokan a hajléktalanságot főként alkoholfüggő, agresszív emberekkel hozzák összefüggésbe, ezért a szervezet városi túrái alternatív módon közvetítik a hajléktalansággal kapcsolatos ismereteket. A SUPERTRAMPS további célja, hogy a túrák segítségével csökkentsék a

---

231 Nanette 2014.01.19.

232 Sarasota Keys Piano Project. Arts an Cultural Alliance of Sarasota County https://sarasotaarts.org/about/archive/archive-projects/sarasota-keys-piano-project/

233 How a Cultural Project Helped the Homeless. Sarasota Bay Real Estate https://sarasotabayrealestate.com/how-a-cultural-project-helped-the-homeless/

hajléktalan és marginalizált emberek elleni előítéleteket és sztereotípiákat és támogassák a tiszteletteljes és pozitív közvélemény kialakulását.[234]

4. ábra: Supertramps: Magyar hajléktalan mutatja be Bécset a *Cselekvő közösségek* projekt tanulmányútjának résztvevői számára Fotó: Soltész Edina

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Mivel jellemzően a jelenlegi könyvtári szolgáltatások nem szólítják meg tudatosan a hajléktalan használókat, az Amerikai Könyvtárak Egyesülete a következő ajánlásokat fogalmazza meg a könyvtáraknak: rendezvények tekintetében a hajléktalanok is nagyjából ugyanazt szeretnék, mint a többi olvasó; számítógéphasználati tanfolyam, oktató jellegű műhelymunka, mesemondás, művészeti és hobbifoglalkozások és egyéb szociális tevékenységek érdeklik őket. Az őket célzó rendezvények esetében személyesen szükséges felkeresni a hajléktanokat, ezzel is csökkentve a fizikai és szociális elszigeteltség jelentette korlátokat. Legfőkébb egészségügyi, jelzálog és bérlési tanácsadással érdemes felkeresni őket,

234 SUPERTRAMPS https://supertramps.at/

ebben a leghatékonyabb partnerek a menhelyek mellett az utcai újságok munkatársai lehetnek. A tájékoztató programok során a számukra kulcsfontosságú információkra érdemes fókuszálni: szálláslehetőségek, élelmezés, egészségügyi ellátás, mosdás és álláskeresés a leghasznosabb tudnivalók, valamint, hogy hol találhatnak professzionális segítséget. A fiatal rászorulók esetében célszerű kiemelni a könyvtár hasznosságát számukra is: például vannak használható számítógépek, mód kínálkozik játékra és zenehallgatásra, és nem utolsósorban barátságos környezetre számíthatnak. A hajléktankérdés esetében partnerkapcsolatot érdemes kialakítani az átmeneti menhelyekkel, az ételosztó civil szervezetekkel, a klinikákkal és kórházakkal, az egyházi szervezetekkel, oktatási intézményekkel.[235]

A Wisconsin állambeli *Madison Public Library*[236] olvasói között is sok hajléktalan tűnik fel. Sokan – akik az éjszakát a közelben töltötték – már nyitás előtt sorban állnak a könyvtár előtt. Néhányuk soha nem járt könyvtárban, míg fedél nélkülivé nem vált. Azért járnak könyvtárba, mert egyrészt szabadon bejöhetnek, és ingyenes szolgáltatások érhetőek el, nem is említve, hogy ugyanazok a jogok illetik meg őket, mint a társadalom módosabb tagjait. Az Amerikai Könyvtárak Egyesületének nyilatkozata szerint a közkönyvtárak alapfeladata, hogy támogassák a szegény társadalmi réteget annak érdekében, hogy a könyvtári szolgáltatások révén teljes mértékben tagjává váljanak egy demokratikus társadalomnak. A könyvtár egyenlőségre törekvő intézmény, és így a könyvtárosoknak kötelességük felismerni a szegény és hajléktan emberek igényeit és számukra releváns szolgáltatást nyújtani. Könyvtáros szemszögből komoly kihívás, hogy a hajléktalanok sok tekintetben gyakorlatilag nem részei az aktív társadalomnak, így sokszor a könyvtár az egyetlen hely, ahol egy szélesebb közösség tagjaivá válhatnak. Olvasásra és internethasználatra van lehetőség, ezáltal rálátást nyerhetnek a világra, nem is említve az online álláskeresés előnyeit. Ezen felül a könyvtár nem csupán mint információs intézmény jelenik meg számukra, hanem arra is alkalmat biztosít, hogy ottlétük esetén – legalább arra az időre – feledtessék velük nyomorukat és közvetlen környezetük nehézségeit. A legtöbb hajléktalan nem az utcán alszik, hanem közösségekben, gyakran ugyanazon a helyen, amely a legtöbbször egyáltalán nem nevezhető biztonságosnak. Sokuk olyan szolgáltatást szeretne igénybe venni, amelyet máshol nem találnának meg. A krónikus hajléktalanok közel egyharmada mentális betegségben szenved, sok bántalmazás éri őket, sőt, a szociális munkások beszámolói szerint az autizmus is gyakran előfordul közöttük. Számukra a könyvtár csendes, békés természete a vonzó, sőt az autisták számára

235 2012 Extending Our Reach: Reducing Homelessness Through Library Engagement.

236 Madisoni Közkönyvtár

szenzoros érzékenységük folytán egy olvasóterem kevésbé megterhelő, mint az utca vagy a menhely.

A hajléktalanok könyvtári ellátásában a legnagyobb akadályt a jellemzően hozzájuk társított vélt vagy valós tényezők jelentik. Ilyen például az erős szag jelenléte, vagy az életkörülményeikből eredő viselkedési zavarok, amelyek a legtöbb sztereotípia kialakulásáért felelősek. A *Chicago Public Library*[237] olyan politikát alakított ki, amely tiltja a bent alvást és minden egyéb olyan viselkedést, amelyekről sokszor hajléktalanokra asszociálnak. Ilyen jelenségek még a rájuk jellemző céltalan lézengés, könyvtáron belüli koldulás, a mosdóban fürdés, nagyméretű vagy akár több zsák/szatyor cipelése és természetesen a higiéniát érintő problémák. Az ezekre érkezett olvasói panaszok más könyvtárakat is hasonló intézkedések bevezetésére ösztönztek. A hajléktanok által cipelt holmi azonban többségük esetében a teljes vagyonukat jelenti, és a lopásoktól tartva nem szívesen válnak meg tőle. Chicagóban a bent alvás elleni fellépés biztonsági okokból történik. A könyvtárosok felébresztik az elalvókat és udvariasan érdeklődnek jólétük felől. Másodszori felszólítást követően kérik fel a szabálysértő olvasókat a távozásra.

A Georgia állambeli Atlanta-Fulton közkönyvtári rendszerében is hasonló intézkedéseket vezettek be azért, hogy bárki is lépjen a könyvtár falain belülre, biztonságban és kényelemben érezze magát. Az igazi kihívást az egyensúly megtalálása jelenti a tiltás és befogadás között. A könyvtári rendszernek erős, azonban flexibilis szabályokra van szüksége, amelynek elsősorban a segítségnyújtásra kell koncentrálnia. A *San José Public Library* [238] igazgatója szerint a legjobb megoldás a nyitott dialógus az érintett felek közt. Például, amikor egy olvasó túl nagy csomaggal jön be, felhívják a figyelmét, hogy ezzel akadályozza a szabad járást. A könyvtárosokat képzésben részesítik, amely nem a szabályok túl merev követésére buzdít, hanem a probléma kompromisszumos megoldását részesíti előnyben. San Joséban az alvástilalmat nem találják a legpraktikusabb megoldásnak, mivel például vizsgaidőszakban a tanuló egyetemisták is viszonylag gyakran elbóbiskolnak könyvük felett. Az Illinois állambeli Lombardban a *Helen Plum Emlékkönyvtár* a következő szabályt alkalmazza: az a tilos, ami másokat akadályoz a könyvtár használatában. Véleményük szerint az olvasói panaszok nem a hajléktalanok konkrét jelenléte miatt érkeznek be, hanem mert információk, tapasztalatok hiányában veszélyesnek gondolják őket.

Mit tehet a könyvtár? – merül fel a kérdés. Ehhez egyrészt ismerni kell a hajléktalan közösséget, és a legjobb információs bázist maguk a könyvtárba bejáró hajléktalanok jelentik. Érdemes kiépíteni

237 Chicagói Közkönyvtár

238 San José-i Közkönyvtár

partnerséget a hajléktalanokkal kapcsolatban álló szervezetekkel. A könyvtár is helyet adhat a szociális védőhálónak: 2008-ban a *San Franciscói* Közkönyvtár lett az első könyvtár az Egyesült Államokban, amely helyben használható szociális irodákat üzemeltetett. A Madisoni Közkönyvtár felújítása során már a hajléktalanok igényeit számba véve tervezték át a funkcionális tereket, így a szociális munkások számára is munkaállomásokat alakítottak ki, ahol szívesen fogadják a rászorulókat. A dallasi közkönyvtárban külön társalgót alakítottak ki hajléktalanoknak *Coffee and Conversation*[239] néven, ahol egymás között beszélhetik meg mindennapi gondjaikat. A könyvtárosok pedig lelkesen megosztják tapasztalataik célirányos YouTube csatornákon és útmutatókat is rendszeresen közzétesznek. Az Amerikai Könyvtárak Egyesülete külön blogot[240] szentel a mélyszegénység és hajléktalanság könyvtári problémakörének, sok hasznos példával és megoldási javaslattal.[241]

MÚZEUMI PÉLDÁK

A múzeumoknak és a múzeumi módszereknek lehetősége van arra, hogy rávilágítsanak a jelen társadalmi problémáira, erősítsék a társadalmi kirekesztés leküzdését. Ezért különleges szerepük lehet abban is, hogy a hajléktalanság témájával foglalkozzanak, és elkötelezzék azokat is, akik ezt az élethelyzetet megtapasztalják, vagy már megtapasztalták.[242]

A MuseumNext blog állandó szerzőjének összeállítása szerint a múzeumok számos irányban képesek támogatni a társadalomnak ezt az igen sebezhető szegmensét. Egyrészt rávilágíthatnak tevékenységükkel (például kiállításokkal) a témára. Ezzel összefüggésben segíthetnek a hajléktalanokat érintő stigma leküzdésében. Utat nyithatnak a munkaerőpiacra való visszajutásba, például az önkéntesség kiterjesztésével, és ezáltal készségfejlesztéssel, de terápiás tevékenységeket is nyújthatnak. A hajléktalanság okának leküzdésében is szerepet vállalhatnak, és például a művészet felhasználásával a hajléktalan-ügy aktivistáivá is válhatnak. Mindehhez tudatosság, hosszú távú tervezés és jól átgondolt stratégia szükségeltetik. Pontosan meg kell határozni a célokat, és azok elérésének módját, mindezeknek a múzeum küldetésébe, alapértékeibe is be kell épülnie. Fontos az együttműködések kialakítása a témában érintett

239 Kávé és társalgás

240 Hunger, Homelessness & Poverty Task Force. Social Responsibilities Round Table of the American Library Association http://hhptf.org/

241 Ruhlmann, Ellyn 2014.

242 Paquet Kinsley, Rose 2011.

intézményekkel és szervezetekkel. És nem utolsó sorban meg kell találni ezekhez az anyagi forrásokat.[243]

A hajléktalanok bevonásának és elköteleződésének a lépéseit egy 2012-ben készített disszertáció fogalmazza meg.[244]

A bevonás előkészítéseként mérjük fel ismereteinket és a gyakorlatunkat a hajléktalanokkal kapcsolatban és végezzünk kutatást, szerezzünk új információkat. Kezdeményezzünk párbeszédet olyanokkal, akik munkájukban vagy önkénteskénti találkoztak a témával, vagy épp magukkal a hajléktalanokkal. Esetleg mi magunk is önkénteskedhetünk egy hajléktalanokkal foglakozó szervezetnél, hogy gyakorlati tapasztalatot szerezzünk. Kezdeményezzünk széleskörű együttműködést a múzeum és a hajléktalanellátásban dolgozó vagy jótékonysággal foglalkozó szervezetekkel. Szólítsunk meg és vonjunk be a párbeszédbe hajléktalanokat, hogy kiválasszuk múzeumi kezdeményezéseink stakeholdereit vagy képviselőit. Múzeumunk munkatársai ne csupán ismerjék az ügyet, de elköteleződésük legyen ugyanolyan fontos. Ezért tartsunk számukra belső képzést, tréninget. Ajánljuk ki a múzeum tervezett programjait a szervezetekkel és a hajléktalanokkal megkezdett együttműködés és közös munka során.

A hajléktalanokkal tervezett fókuszcsoportos beszélgetésekre válasszuk ki tudatosan a résztvevőket, találkozzunk előzetesen mindegyikükkel. Fogadjuk őket barátságosan, legyünk rugalmasak és hallgassunk meg mindenkit. Biztosítsunk nyugodt környezetet, inni- és harapnivalót. Tervezzünk be a programba egy rövid múzeumlátogatást is. Köszönjük meg a részvételt, és néhány héten belül kövessünk nyomon minden résztvevőt.

A bevonási-részvételi folyamat találkozóihoz készítsük fel a hajléktalanokat a múzeumról, hogy mire számíthatnak a látogatás során. De ugyanígy a múzeumi munkatársakat is tájékoztassuk részletesen, így biztosítani lehet a barátságos fogadtatást. A közösség építéséhez hagyjunk időt a szocializációra, egymás megismerésére, a gondolatcserére, azok elismerésére, a pihenésre és a felfrissülésre. Gondoljuk át, hogy az első találkozók olyan múzeumon kívüli helyszínre szervezzük, amely ismerős a hajléktalanok számára. Ebben az esetben is legyünk rugalmasak, kerüljük a későn érkezők dorgálását, kérjük mindenhez a beleegyezésüket és legyünk felkészülve a programban a kiigazításokra és változtatásokra. A találkozókat hosszú távra tervezzük, mivel az új kapcsolatok időt, szándékot és erőfeszítést igényelnek. Kezdeményezésünk eredményeit és hatásait folyamatosan mérjük és értékeljük ki, szükség esetén változtassunk. Eredményeinket és tapasztalatainkat pedig tegyük közzé blogon, tanulmányokban vagy konferenciákon.

---

243 Coates, Charlotte 2019.02.08.

244 Paquet Kinsley, Rose 2012, 46-49.

A módszertani javaslatból is egyértelművé válik, hogy a múzeumoknak nem érdemes egyedül felvállalni egy ilyen érzékeny feladatot. Erre példa az Egyesült Királyságban Manchester városa. A hajléktalanokra szánt állami források csökkentek, és az utcán alvók száma 2017-ben 41%-kal emelkedett, a lakosság közönye pedig nőtt. A városvezetés azt fogalmazta meg öt éves hajléktalan stratégiájában, hogy mindenkinek legyen otthona, azonban ennek megoldásához a hajléktalanokat ellátó szervezet kezdeményezésére egy holisztikus megközelítést terveztek, amelyben az önkormányzat, a tanácsadó cégek, egyetemek, kulturális intézmények, a témában érintett szervezetek és maguk a hajléktalanok is együttműködve részt vesznek. Tehát nem csupán a fedél biztosításán és az egészségügyi intézkedéseken volt a hangsúly, hanem azon is, hogy a hajléktalanoknak lehetőségük legyen emberekkel találkozni, képességeiket fejleszteni és jól érezni magukat.[245] Az *International Arts and Homelessness Festival and Summit*[246] szervezői ezért a hozzáállásért választották Manchestert a nagyrendezvény 2018. évi helyszínéül.[247]

A múzeumi példákat tekintve említésre méltó a hollandiai *Arnhem Szabadtéri Múzeum Hajléktalanok alvóhelye Amszterdamban* című enteriőr kiállítása 2017-2018-ban. Két hajléktalan bevonásával készült a tárlat, akik azt akarták megmutatni a világnak, hogy ők is emberek. A látogató éles kontrasztot kapott a saját életkörülményeit és az enteriőrt összehasonlítva és a személyes történeteket megismerve.[248]

Az Amerikai Egyesült Államokban, Kansas Cityben található a *Museum at Prairiefire*. Támogató és partnerszervezetekkel közösen nyitották meg az *InVisible* című kiállításukat, amely tizenkét hajléktalan művész alkotásait mutatta be. Nehéz dolga volt a kurátornak megtalálni, és részvételre ösztönözni a művészeket, és még nehezebb volt elnyerni a bizalmukat. A kapcsolatépítéshez hetente járt a táborukba és gyakran vitt az alkotáshoz szükséges eszközöket (tollat, papírt, festéket stb.). Az alkotások nagy része tehát az utcán készült el. A kiállított műveket árusították is, a teljes bevételt pedig az alkotó kapta. A művészek visszajelzései igen pozitív fejlődési képet mutatnak. Egyikük például egész életében értéktelennek érezte magát, de a kiállításba lépve felismerte, hogy az alkotása egy múzeumban látható, s ez megváltoztatta

245 Lock, Helen 2018.11.28.

246 A nemzetközi művészeti és hajléktalansági fesztivál

247 About the Summit & Festival 2018. With One Voice
http://www.with-one-voice.com/summit-festival

248 Obdachlosenschlafplatz Amsterdam. Openluchmuseum Arnhem
https://openluchtmuseum.nl/de/obdachlosenschlafplatz-amsterdam

az önértékelését. Az alkotás folyamata is a kegyetlen valóság elengedését jelentette, s azt, hogy részeseivé váltak egy ügynek.[249]

Atlantában található a *Love Beyond the Walls* nevű jótékonysági szervezet által 2019-ben alapított *Dignity Museum*.[250] Egy szállítókonténerben kialakított kiállítása a hajléktalanokat és a szegénységben élőket szólaltatja meg, hogy megértést, empátiát közvetítsen a látogató felé. Első helyisége különböző egyéni történeteket mesél el, hogy megváltoztassa a sztereotípiákat és magyarázatot adjon a hajléktalanságra, hogyan alakulhat ki és miért nehéz ebből az élethelyzetből elmenekülni. A második helyiség a virtualitást használva mutatja meg a látogatónak, milyen az utcán élni. A harmadik helyiség cselekvésre ösztönzi a látogatót, a helyi szervezetek megismertetésével és a megtehető lépések felsorolásával. A kiállítás helyi adottságai miatt később akár más helyszíneken is bemutathatóvá válik.[251]

2017-ben alapították a *Museum of Homelessness*t az Egyesült Királyságban. Önkéntesekkel, szakértőkkel, közösségekkel és művészekkel dolgoznak együtt, hogy kutassák és bemutassák a hajléktalanság történetét olyan módon, hogy maguk az érintettek legyenek a bemutatók kurátorai. Egyre növekvő gyűjteményükben a II. világháború utáni kortárs történelmet őrzik tárgyakban és archív felvételeken, amelyeket különböző szervezetek és személyek ajánlottak fel. A múzeum rendezvényeket és workshopokat szervez és a hajléktalanság megértését elősegítő anyagokat bocsát a pedagógusok és szülők rendelkezésére. Bár a múzeum bejegyzett jótékonysági szervezet, jelenleg még nem rendelkezik saját épülettel.[252]

Az Amerikai Egyesült Államokban, a texasi Dallas belvárosában a *First Presbyterian Church of Dallas* jótékonysági tevékenysége a hajléktalanok ellátására is kiterjed, országosan ismert hajléktalan művészeti programjáról. A jelenleg nagy infrastrukturális fejlesztések előtt álló[253] szervezet alapította meg a *Museum of Street Culture*-t, amely a hajléktalanság történelme és történetei mellett a street-art alkotásait is dokumentálja a városban. A múzeum elősegíti tanult és autodidakta művészek együttműködését, bevonva az utcán élő és dolgozó embereket is. A hajléktalanságról szóló dokumentumkiállításainak interpretálását, a tárlatvezetést is a hajléktalanok végzik, akik a betanításon való részvételükért és a munkáért tíz dolláros órabért kapnak. Nem csupán a kiállítás és a saját narratíva bemutatása a tartozik a feladatkörükbe, hanem

249 Mackie, Michael 2018.10.22.

250 Dignity Museum Atlanta http://www.lovebeyondwalls.org/dignity-museum/

251 Peters, Adele 2019.03.21.

252 Museum of Homelessness https://museumofhomelessness.org/ és Turtle, Jessica – Turtle, Matt 2017.09.

253 Encore Park Dallas http://encoreparkdallas.org/

hogy párbeszédet kezdeményezzenek a látogatókkal a művészetek és a társadalmi változás közötti kölcsönhatásról. A múzeum emellett kollaboratív művészeti foglalkozásokat kínál alsó tagozatos korú iskolásoknak a hajléktalanság ábrázolásáról, hogy felfedezzék a sztereotípiákat, és az igényt a családra, fedélre, ételre. A gyerekek által készített alkotásokat kiállítják. A felső tagozatos és középiskolás korú diákok számára kínálják a fotográfia és társadalmi igazságosság foglalkozást. Ebben a diákok feladata felfedezni a környezetüket, megbeszélni a látottakat, a hajléktalanság okait, és hogy a fotók mennyiben segítenek közelebbről megismerni a társadalmi igazságosságot. Ezt követően készítenek fotókat és videókat.[254]

A 2000-es évek végén hajléktalan olaszok, és marokkói, szudáni, eritreai, ukrán és perui menekültek, valamint helyi roma családok szállták meg egy Róma külvárosában található, már nem működő húsüzem épületeit. Ezelőtt többségük nem ismerte egymást. Összefogtak, megtisztították és otthonokká alakították a területet. Kialakult egy kozmopolita város a városon belül. 2011-ben találkozott Giorgo de Finis művész a hellyel és a városlakókkal. Velük együttműködve számos művészeti projektet kezdeményezett, elsősorban neves street-art művészek bevonásával. Az alkotások célja az is volt, hogy még kellemesebbé tegyék a környezetet a kétszáz lakó, köztük nyolcvan gyermek számára. Mindegyik művész az alakuló illegális múzeumnak adományozta munkáját, így több mint háromszáz alkotó több mint ötszáz műve található már a *Museo dell' Altro e dell' Altrove di Metropoliz*ban. A múzeum nyitva tart a látogatók előtt, a lakók pedig aktív részesei a múzeum és kávézójának fenntartásában. Szívesen fogadják a látogatókat, és remélik, hogy a múzeum segíthet megtartani a fedelet a fejük fölött. De Finis igyekszik kapcsolatot teremteni a környékbeli szomszédsággal is. A húsgyár területének tulajdonosa azonban más fejlesztési célt szán az üzemnek, pert is indított a területfoglalók ellen. De Finis művészeti barikádnak tartja a múzeumot, ugyanis az a véleménye, hogy kétszáz ember kilakoltatása kevésbé rázná meg a közvéleményt, mint ötszáz kortárs műalkotás megsemmisítése egy esetleges dózerolással.[255]

---

254 Hoinski, Michael 2018.07.16. és The Museum of Street Culture http://www.museumofstreetculture.org/

255 Piskeroctober, Lidija 2017.10.24.

2.10. Október 17. – A szegénység elleni küzdelem világnapja

MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK

Az Egyesült Nemzetek Szövetsége 1992 óta hirdeti meg minden évben a világnapot.[256]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

Brazíliában a *Vale Cultura* utalvány néven ismert, a munkavállalók kultúrához való hozzáférését segítő juttatást a 2012. december 27-i 12761. számú törvény és a 2013. augusztus 26-i 8084. számú rendelet szabályozza. E törvény 2. cikke értelmében a program a következő célokat szolgálja: a kulturális termékek és szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetővé tétele; a művészeti és kulturális helyszínek látogatásának ösztönzése; a kulturális és művészeti eseményeken és előadásokon való részvétel ösztönzése. Az utalvány azok számára jár, akik hivatalos munkaszerződéssel dolgoznak. A juttatást a munkavállaló egy mágneses kártyán keresztül kapja meg, melynek havi összege 14,79 USD. Ennek az összegnek nincs lejárati dátuma és összegyűjthetők a havi juttatások. A kormány reményei szerint a kultúrautalvány által a szegény emberek kultúrához való hozzáférése is javulni fog.[257] Az összegyűjtött összeget pedig különböző kulturális szolgáltatások igénybevételére vagy kulturális tartalmak vásárlására lehet fordítani, mint például színház-, mozi-, múzeum-, és cirkusz-látogatásra, vagy CD-k, DVD-k, könyvek, magazinok és újságok vásárlására. Ezeken kívül kulturális műhelyek és tanfolyamok díjainak fizetésére is fel lehet használni az utalványt.[258]

Brazília nem csak a kultúrautalványáról híres, hanem a Brooklynban élő, brazil származású fotóművészről, Vik Munizról is. Muniz a világ legnagyobb szeméttelepén, a Rio de Janeiró-ban található Jardim Gramachon élő gyűjtögetőkkel közösen alkotta meg az egyik művészeti projektjét. A szeméttelepen naponta körülbelül háromezer gyűjtögető szelektálja a szemétből az újrahasznosítható hulladékot.

256 International Day for the Eradication of Poverty. United Nations https://www.un.org/en/events/povertyday/

257 Downie, Andrew 2014.02.21.

258 é.n. Programa de Cultura do Trabalhador – Vale Cultura [Workers' Culture Program – Culture Voucher]

Olyan mélyszegénységben élnek, amely a legtöbb ember számára elképzelhetetlen. Muniz ebből a közösségből kiválasztott tizenegy gyűjtögetőt, akikről a szemét felhasználásával hatalmas portrékat készített és fotózott. Ezeknek az embereknek az élettörténetét is megörökítette a közel hároméves közös munka során elkészült *Waste Land*[259] című dokumentumfilmben. A projektben résztvevők Munizzal közösen alkották meg a portrékat és részt vettek a képeket bemutató kiállításon is, amelyet 2009-ben Rio de Janeiró-ban a *Modern Művészetek Múzeumában* rendeztek meg. A képek London legdrágább aukciós házáig is eljutottak, ahonnan a befolyt összeg egy részét Muniz az egyik, a filmben szereplő gyűjtögető által működtetett egyesület számára adományozta. Az adomány révén oktatási központot nyitottak, és különböző eszközöket is vásároltak, amelyek a gyűjtögetők munkáját segítik. A hároméves projekt a filmben szereplő gyűjtögetők számára lehetőséget teremtett a Jardim Gramacho-beli munkából való kitörésre.[260]

A seattle-i *Urban Artworks* a *SODO Business Association* révén 1995-ben jött létre azzal a céllal, hogy a seattle-i ipari övezetben járó busz útvonalát megtisztítsák a szeméttől és a graffititől. Ennek eredményeként születtek meg a *SODO Urban Art Corridor* néven ismert terület falfestményei. 1998-tól a kezdeményezés nonprofit szervezetté nőtte ki magát és tevékenysége túlmutat a városrész tisztán tartásán. Ifjúsági és művészeti projektjeik eszközként szolgálnak a szegény és hátrányos helyzetű fiatalok, valamint a fiatalkori bűnelkövetők számára az önbecsülés és a bizalom megteremtésében, és a nyilvános műalkotások készítése a fiatalok számára az önkifejezés pozitív eszközeként is hat. A szervezet programjainak keretében a fiataloknak lehetőségük van munkabér szerzésére is, amelyből vissza tudják fizetni a bírságaikat is. A több mint 20 éves működésük során több mint ötszáz kültéri falfestményt készítettek iskolákban, parkokban, vállalkozások számára és ipari területeken. Több mint kétezer fiatal számára nyújtottak mentorálást, művészeti oktatást és munkahelyi képzést, továbbá több mint háromezerötszáz gyermek vett részt a különböző iskolák és ifjúsági csoportok számára tartott művészeti foglalkozásaikon.[261]

---

259 Szemét művészete

260 Waste Land http://www.wastelandmovie.com/index.html

261 Urban Artworks https://urbanartworks.org/

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Manapság a könyvtárhasználók jelentős részét teszik ki mélyszegénységben élők vagy hajléktalanok, így esetükben a könyvtárak hatása akár sorsdöntő is lehet. A hátrányos helyzetűek számának növekedésével párhuzamban a könyvtáraknak egyre hatékonyabb megoldásokat kell találni az így keletkezett igényekre. A könyvtárak által biztosított információs forrásokhoz, eszközökhöz való hozzáférés alapjoga minden embernek, különös tekintettel a gazdasági szempontból hátrányos helyzetűekre, akiket nap mint nap az elszigetelődés, a diszkrimináció veszélye fenyegethet, valamint oktatási, foglalkoztatási és lakhatási akadályokkal szembesülhetnek rossz anyagi helyzetükből fakadóan. Az írástudatlanság, a betegségek és az éhezés csak néhány akadály, amely potenciálisan nehezíti a szegény és hajléktalan embereket a könyvtári szolgáltatások teljeskörű igénybevételében. További felmerülő problémák lehetnek, hogy állandó lakcím szükséges az olvasójegyhez, továbbá az e területen képzetlen és tapasztalatlan könyvtárosok előítéletesek lehetnek. Anyagi természetű gond lehet az esetleges késedelmi díjak kérdése. A könyvtárak korlátozott mértékű promóciós lehetőségekkel élnek a mélyszegénységben élőket és hajléktalanokat érintő közösségi központokban és az ételosztást, menedéket és tanfolyamokat biztosító szervezeteknél. Az érintettek számára sokszor a könyvtárak megközelíthetősége is problémás az utazás nehézségei miatt. Itt főként az Egyesült Államokban jelen lévő – városokon belül is – nagy távolságokra érdemes gondolni. A legnagyobb kihívás a könyvtárak számára azonban talán az, hogy a jelenlegi könyvtári rendezvények többsége ezen használói réteg számára nem hasznosítható.[262]

Az alacsony jövedelmű családokban a fiatalok sokszor lemaradnak iskolai készségek, különösen az olvasás terén. A nyári szünetek során kevesebbet olvasnak, mint a több jövedelemmel rendelkező családok gyerekei. Kutatási eredmények kimutatják, hogy a tanulmányi átlagot figyelembe véve a szegényebb gyerekek jelentősen le vannak maradva módosabb társaiktól. Az ötödik tanév végére már jelentős következményekkel jár a saját nyári olvasmányok kimaradása. Az ezekhez való egyenlőtlen hozzáférés az általános iskolás évek alatt mintegy kétharmados arányban felelős a kilencedik osztályban megmutatkozó eredménykülönbségekért. A szegényebb gyerekek kisebb eséllyel érettségiznek le és tanulnak tovább, mint a középosztályból származó társaik. Erős különbség figyelhető meg

262 Outreach Resources for Services to Poor and Homeless People. ALA http://www.ala.org/advocacy/diversity/outreachtounderservedpopulations/servicespoor

a gyerekek táplálkozási adatait megfigyelve is a tanév és a nyári szünidő között, jelezve, hogy az iskola hiánya miatt nem megfelelő a gyerekek élelmezése sem. Ezt a problémát és a nyári olvasáshátrányt megvizsgálva több intézmény – köztük könyvtárak – úgy döntöttek, hogy alapvető bázisai lesznek a nyári ételosztó programnak azon rászoruló családokat megszólítva, akiknek sokszor az ebédjük sem biztosított a tanév végével.

A *California Public Library Summer Meal Program* [263] egyike ezeknek a kezdeményezéseknek. A könyvtárosok tradicionálisan elkötelezettek a közösség minden tagjának támogatásában, így gyakran működnek közre megbízható közvetítőként a különböző közösségek közti – a gazdasági különbözőségek kialakította – rések mentén. Egyre több közkönyvtár – köztük a kaliforniai is – vesz részt az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériumának nyári ételosztó programján. Ellentmondva a „könyvtárba étel be nem vihető" szabályozásnak és sztereotípiának, a könyvtárak ingyenebédet és édességet biztosítanak a kiskorúak és tinédzserek számára a nyári szünetben a *Lunch at the Library Project*[264] keretében, ezzel is támogatva a hátrányos helyzetű családokat. A program célja, hogy a fiatalok egészségesebbek és elfoglaltabbak legyenek nyaranta, megkönnyítve ősszel a tanulmányok folytatását. Ezzel párhuzamosan a program eredményeképp sikerült a könyvtáraknak több hátrányos helyzetű családot megszólítania és bevonzania a könyvtár falain belülre. A könyvtárak, mint közösségi helyek a környék középpontjává váltak, információkban és lehetőségekben gazdag környezetet biztosítva a térítésmentes tanuláshoz és álláskeresési lehetőségekhez. A *Summer Meal Program* megvalósításához a David and Lucile Packard Alapítvány nyújt támogatást, a Kaliforniai Állami Egyetem, a *California Summer Meal Coalition*[265] és a Kaliforniai Könyvtári Szövetség partnerségével annak érdekében, hogy támogassák, felmérjék, kiértékeljék és dokumentálják a nyári ételosztást Kalifornia közkönyvtáraiban. Ezáltal kidolgozható az a módszertani tudásanyag, amellyel segíthetnek más könyvtáraknak bevezetni és sikeresen működtetni hasonló programokat. A könyvtárosok kezdeti aggályai ellenére a kaliforniai könyvtárak igen népszerű családi nyári ételosztó helynek bizonyultak, amelyeket napi rendszerességgel látogattak. Az első évben – 2013-ban – huszonnégyezer adag ételt osztottak ki, a következő évben már nyolcvanötezer fölé emelkedett az adagok száma Kalifornia hatvankét közkönyvtárában. A könyvtárosok kellemes környezetet teremtettek, szívesen fogadták a családokat, kiállították a gyerekek rajzait, sportfoglalkozásokra invitálták a családokat, támogatva ezzel egészségvédelmi ismereteiket, továbbá

263 Kaliforniai Közkönyvtár nyári ételosztó programja

264 Ebéd a Könyvtárban Projekt

265 Kaliforniai Nyári Ételosztó Koalíció

előadásokat szerveztek az egészséges életmódról és táplálkozásról. A program a könyvtárakat is kedvezően érintette: új családok váltak olvasóvá, mikor a könyvtárak kiemelt figyelmet fordítottak a könyvtár szolgáltatásainak és rendezvényeinek megismertetésére. A kampány következtében a rászorulók többsége is felismerte a könyvtárakban rejlő információs lehetőségeket. A könyvtárak elsődleges partnereivé a szponzorok váltak – beleértve az iskolakörzeteket, megyei oktatási hivatalokat, ételosztó civil szervezeteket – akik a szétosztandó ételt biztosítják, továbbá reklámozzák a könyvtárakat is saját hálózatukon keresztül. A program során főszerepet kaptak az önkéntesek is.[266]

MÚZEUMI PÉLDÁK

„Határozottan hiszem, hogy kialakíthatunk egy szegénységtől mentes világot, ha közösen hiszünk benne. Egy szegénységtől mentes világban az egyetlen hely, ahol szegénységet lehet látni, az a szegénységek múzeumában van."[267] Muhammad Yunus, bangladesi közgazdász mondatai ezek, amelyet 2006-ban adott elő béke Nobel-díja átadásának oslói rendezvényén. A szegénységtől sajnos továbbra sem mentes világunk, azonban a múzeumok világszerte foglalkoznak a szegénység témájával. Bemutatják történetiségében és a jelenben, hogy felhívják a figyelmet a problémára, és aktívan is tesznek azért, hogy a mélyszegénységben élők, köztük sok gyermek, gondjait enyhítsék.

Egy a gyűjteményben szereplő kulturális emlék bemutatása felnyithatja a szemeket. Az Egyesült Királyságban a manchesteri *Science and Industry Museum* blogjában mutatja be részletesen gyűjteménye egyes darabjait. A textil gyűjteményből állandó kiállításukban szerepel egy apró fekete gyermekklumpa.[268] A lábbelihez kapcsolódó megrendítő történet az 1870-es évek Manchesterébe röpít vissza, ahol a pamutgyárak nyomorban élő munkásai és azok családjai megteremtették a város gazdasági virágzását. Mégis, rendszerint épp nekik nem tellett arra sem, hogy gyermekeiknek cipőt vegyenek. Így például a *Charter utcai rongyos iskola*[269] adott kölcsön nekik, ahogy a klumpán látható pecsét felirata is mutatja.[270]

---

266 Cole, Natalie – Chamberlain, Patrice 2015

267 Yunus, Muhammad 2006.12.10.

268 Belshaw, Katie 2018.07.19.

269 Charter Street Ragged School - CSRS

270 CSRS loaned, not to be pawned – CSRS kölcsöne, tilos zálogba adni.

A jelen Londonjában, a mélyszegénységben élő gyermekek nyomorúságos lakókörülményeire hívja fel a figyelmet a londoni *Foundling Museumban*[271] szoros együttműködéssel elkészült kiállítás.[272] Napjainkban az Egyesült Királyság fővárosában körülbelül hétszázezer gyermek él szegénységi küszöb alatt. A *Bedrooms of London* című projektben a Foundling kórház történetét bemutató, a művészetek által pártolt, gyermekjótékonysággal foglalkozó múzeum két, szintén gyermekekkel foglalkozó, őket támogató civil szervezettel és egy társadalmi változásért elkötelezett kreatív ügynökséggel dolgozott együtt. A *Childhood Trust* jótékonysági szervezet munkatársai két évig járták London szociális bérlakásokban élő családjait, történeteket gyűjtöttek, a lakókörülményekről Katie Wilson fotográfus fényképeket készített. Az ezekből összeállított kiállítás 2019-ben nyílt meg, és a gyermekek lakóhelyére koncentrált. A kiállítással arra akarták ösztönözni a közönséget, hogy pozitívan járuljanak hozzá a társadalomhoz, ünnepelve az egyének erejét és a művészeteket, amelyek életeket változtathatnak meg. A fotókból, összegyűjtött történetekből és a helyzetet ismertető jelentésből szerkesztett kiadványt minden érintett döntéshozó számára megküldik.

A szegénységben élő gyermekek kulturális részvételének erősítéséről egy harmincnégy fős létszámú, különböző szakterületekről érkezett szakértői csoport részvételével tartottak kutatási szemináriumot a walesi *National Museum Cardiffban*. A tanácskozás hat vitapontban járta körül a témát. A szegénység fogalmának egységes definícióját keresték, hogy megfogalmazzák, kinek a szegénységét célozzák a kulturális intézmények enyhíteni. Ehhez gyökeres változtatásokra van szükség: be kell vonni a gyermekeket a döntéshozatalba, nem csupán hangot adva nekik, de meg is hallgatva őket. Le kell küzdeni a gyermekek és a fiatalok kulturális intézményekkel szembeni prekoncepcióit és felül kell vizsgálni az értékeléseket, újra kell értékelni a projekteket. Mivel a gyermekek és fiatalok attitűdjeit a közvetlen felnőtt környezetük befolyásolja, nagyobb hangsúlyt kell fektetni a családi tanulásra és a többgenerációs programokra. Mindennek előfeltétele a szakterületeken átívelő tartós partnerség és az együttműködés a helyi közösségekkel. A helyi kulturális intézményeknek és szervezeteknek pedig sokkal kreatívabban kell támogatni a szegénységi menetrend megvalósítását. A vitatémákra kidolgozott akciótervben egy olyan etikai kódex felállítását javasolják, amely rögzíti a gyermekszegénységgel összefüggő kulturális részvétel alapelveit. Egy szakértői irányítócsoport felállítását is ajánlják, amely

271 Bedrooms of London. The Foundling Museum https://foundlingmuseum.org.uk/events/bedrooms-of-london/

272 2019 Bedrooms of London. Press Release.

egész Walesben elősegíti a téma előlendítését. Párbeszéd kezdeményezését is jónak tartják a különböző támogató szervezetekkel. A megvalósítást pedig szintén szakterületeken átívelő, kollaboratív kutatásoknak érdemes kísérni.[273]

Az Amerikai Egyesült Államokban, a mississippi-i Clarksdale városa az ország egyik legszegényebb régiójában található. Magas a szegénység és a bűnözési ráta, továbbá a kábítószer fogyasztók száma is jelentős. A terület azonban egy fontos kulturális örökséggel büszkélkedhet, ugyanis a blues zene bölcsője. Az 1970-es években lelkes helyi lakosok kezdeményezésére indult egy múzeum megalapítása információs kiállítással a városi könyvtárban. A blues zene és művelőinek relikviáit kezdték gyűjteni, és 1999-ben a város önálló intézménnyé szervezte át a *Delta Blues Museumot*,[274] hogy megőrizze és népszerűsítse e zenei műfaj történetét. Emellett a város és környéke történeti múzeumává is vált. A múzeum hamar a blues-rajongók zarándokhelye lett, és éves zenei fesztiváljának is jelentős a látogatottsága. Ezzel a város meghatározó gazdasági szereplőjévé, gazdaságfejlesztő intézményévé vált, hiszen a blues-turizmus hatására és annak kiszolgálására zenés klubok, szállodák és éttermek nyíltak.

Tudatos oktatási tevékenységével a múzeum a helyi társadalom fejlesztéséhez és jóllétéhez járul hozzá. Művészeti és oktatási programjának középpontjában a *Delta Blues Museum Band* áll, egy főleg gyermekekből és fiatalokból álló zenekar, amelynek névleges költséggel bárki tagja lehet. Ezzel a programmal a szegénységben élő, iskolaidő után gyakran az utcán csellengő gyermekeket és fiatalokat menthetik meg a bűnözéstől és a drogfogyasztástól, értelmes elfoglaltságot nyújtva számukra. A zeneoktatás a blues hagyományos módszerével történik, azaz informális, gyakorlati módon, egymástól tanulva. A gyermekek és a fiatalok az összes hangszeren megtanulhatnak játszani, és átélhetik a közös zenélés élményét. A DBM Band 2014-ben elnyerte az Amerikai Művészeti és Bölcsészettudományi Ifjúsági Program díját, eljutott a Fehér Házba, szerepelt már a chicagói blues fesztiválon, de fellép Clarksdale fesztiválján és zenés klubjaiban is.

Mindezek mellett a múzeum együttműködik a terület oktatási intézményeivel is, az általános iskoláktól az egyetemekig. Hagyományos múzeumi órái mellett oktatási projektekben vesz részt, továbbá minden évben képzést tart a helyi pedagógusoknak, hogy a gazdag helyi történelmet és a bluest megismertesse, és a témák minél jobban beépüljenek a tanórákba is.[275]

---

273 2013 Transforming Futures: Cultural Participation for Children and Young People Experiencing Poverty.

274 Delta Blues Museum https://www.deltabluesmuseum.org/

275 Norton, Michael H. – Dowdall, Emily 2017, 13-15.

2.11. December 3. – Fogyatékos emberek világnapja

FOGYATÉKKAL ÉLŐK

Az Egyesült Nemzetek Szövetsége által 1992 óta népszerűsített nap, amely rávilágít a fogyatékossággal kapcsolatos kérdések megértésének elősegítésére és a fogyatékossággal élő személyek méltóságának, jogainak és jólétének támogatására.[276]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A San Franciscó-i *Creativity Explored* nevű nonprofit vizuális művészeti központ fogyatékkal élő művészek számára nyújt segítséget az alkotásban, kiállítások szervezésében és a munkáik értékesítésében. Florence Ludis-Katz és Elias Katz 1983-ban alapították a szervezetet, azzal a hitvallással, hogy minden ember képes alkotni, és hogy a vizuális művészet eszköze lehet az identitás erősítésének és növelésének. A második stúdiójukat 1995-ben nyitották meg súlyos fogyatékkal élő felnőttek számára. 2001-ben saját galériát is nyitottak, amely lehetővé teszi, hogy a központban zajló szakmai munkát a nyilvánosság számára is megmutathassák.

A galériában évente hat kiállítást szerveznek és a Creativity Explored tereit több mint tizenötezer ember látogatja évente. Számos művészeti jó gyakorlatot fejlesztettek ki és további művészeti termékekkel is bővítették kínálatukat (könyvek, pólók árusítása). Teszik mindezt azért, mert elkötelezettek aziránt, hogy a fogyatékkal élő emberek munkaképes művészekké válhassanak és a munkájuk támogatásával ezek az emberek a kortárs művészetben is jelen lehessenek. Módszereiket tekintve a súlyos fogyatékkal élő művészek más hivatásos művészektől személyes mentorálás keretében instrukciókat kapnak a munkájukhoz, és a központ segítségével minőségi anyagokból készíthetik el a termékeiket. Szakmai segítséget és lehetőséget is kapnak a munkáik kiállításához. Ez a kreatív alkotási folyamat hozzájárul a fogyatékos emberek szemléletmódjának, hozzáállásának és gondolkodásának pozitív irányba való fejlődéséhez is.[277]

---

276 International Day of Persons with Disabilities. United Nations https://www.un.org/en/events/disabilitiesday/

277 Creativity Explored http://www.creativityexplored.org/

Az Amerikai Egyesült Államokban 2018-ban fogyatékos művészek egy csoportja bejelentette a *National Disability Theatre*[278] létrehozását, amelyben kizárólag fogyatékkal élő művészeket, tervezőket, igazgatót és személyeket foglalkoztatnak. Célkitűzéseik között szerepel a fogyatékossággal élő személyek gazdasági beilleszkedésében való segítése, a társadalmi befogadás elősegítése és nem utolsó sorban annak a megmutatása is, hogy működőképes lehet egy olyan színház, amelyben kizárólag valamilyen fogyatékossággal élő személyek dolgoznak. A színház létrehozásában nagy szerepet játszott, hogy – az ügyvezető igazgatók nyilatkozatai szerint – az amerikai népesség 20%-a valamilyen fogyatékosságban szenved.[279] Habár ez a legnagyobb számú kisebbség Amerikában, de mégis ennek a csoportnak a legalacsonyabb a reprezentációja. A művészethez és a kultúrához való hozzáférés pedig nem csak a fogyatékossággal élőket, hanem azok családtagjait is érinti, ezáltal az amerikai népesség jelentős hányada nem részesült még eddig a kulturális szolgáltatásokban. A színház létrehozásának fontosságát támasztja alá az is, hogy jelenleg a színpadon a fogyatékos karakterek 95%-át egészséges színészek alakítják, míg a fogyatékossággal élők között más hátrányos helyzetű csoportokhoz viszonyítva a nemzeti átlaghoz képest kétszer annyi a munkanélküli. Továbbá a diplomás autista fiatalok 50%-a sem jut munkához. A színház létrehozásának célja tehát kettős: egyrészt a közönség láthat olyan profi fogyatékos színészeket, akik más módon nem jutnának munkához, másrészt a többi színház is láthatja, hogy az egészséges társaikhoz hasonlóan a fogyatékos színészek is képesek eljátszani a különböző szerepeket. Ez a fajta érdekképviselet azért is fontos, mert a művészetbe és a médiába való beilleszkedés közvetlenül segíthet a társadalomba való beilleszkedésben is.[280]

---

278 Nemzeti Fogyatékos Színház

279 A magas százalékos arány abból is adódhat, hogy a fogyatékosság mértékét, típusát a magyarországitól tágabban értelmezik, ezért például a fogyatékosság kategóriájába sorolják azt az állapotot is, amikor az egyén nehezen tud egyedül felöltözni vagy tisztálkodni. Az Egyesült Államok Központi Statisztikai Hivatalának (US Census Bureau) 2017-ben kiadott lakosságfelmérésének (American Community Survey) becsült adatai eltérnek a színház ügyvezető igazgatói által kommunikált adatoktól. E szerint 2017-ben 40 714 800 fő amerikai szenvedhetett valamilyen mértékű fogyatékosságban (prevalencia 12,7%). Az egyes államok között nagy eltérés mutatkozott a fogyatékosság prevalenciájának becslésében is: a legmagasabb becsült érték Nyugat-Virginia államban (20,5%), míg a legalacsonyabb Utah államban (9,8%) volt. Cornell University: Disability Statistics, American Community Survey (ACS), 2017 http://www.disabilitystatistics.org/reports/acs.cfm?statistic=1

280 National Disability Theatre https://www.nationaldisabilitytheatre.org/

Az Egyesült Királyságban Farnham településen működik a *Stopgap Dance Company*,[281] akik fogyatékos és nem fogyatékos művészek alkalmazásával izgalmas táncprodukciókat hoznak létre. A tánccsoport elkötelezett amellett, hogy a fogyatékkal élő és a nem fogyatékos emberek közötti integrációt segítse a tánc eszközrendszerén keresztül. A Lucy Benett művészeti irányítása alatt dolgozó együttes jótékonysági szervezetként működve szakmai képzéseken, publikációkon és közösségi alkalmakon is megosztja a tudásukat, módszereiket. IRIS néven kidolgoztak egy inkluzív táncoktatási anyagot is, amely más tánctanároknak segít a jövő fogyatékos táncosainak a fejlesztéséhez, oktatásához. Az IRIS módszert 1995 óta fejlesztik; segítségével a fogyatékos gyermekek és fiatalok a nem fogyatékos társaikhoz hasonlóan magas színvonalon sajátíthatják el a tánctudás mellett azokat a készségeket is, amelyekre a professzionális tánctársulatokban szükség van.[282]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

A *New York Public Library*[283] túlnyomó része bejárható kerekesszékkel. A teljesen akadálymentesített helyekről útbaigazító táblákról és a könyvtár weboldaláról lehet tájékozódni, a részlegesen akadálymentesítettekről a weboldal ad felvilágosítást. Hallás- és látássérültek számára egyaránt asszisztív technológiával segít a könyvtár. Minden könyvtári részlegben megtalálhatóak olyan internetes munkaállomások, ahol *MAGic*® képernyő-nagyító szoftver és *JAWS* képernyő-felolvasó szoftver működik. Az előbbi szoftver lehetővé teszi a használók számára, hogy személyre szabják a monitor képét – például nagyítással, színváltással, színkiemeléssel – a könnyebb olvasás kedvéért. A New York-i könyvtári rendszerhez tartozó *Andrew Heiskell Braille-írásos és Hangoskönyv Könyvtár* további szoftvereket is kínál felhasználásra: többek között *NVDA – NonVisual Desktop Access* képernyőolvasó szoftvert, a gépírás gyakorlására elérhető a *Talking Typing Teacher*, Braille fordítására a *Duxbury* szoftverel, szkennelésre és szövegfelolvasásra pedig a Kurzweil 1000 szolgál.

A *New York-i Közkönyvtár* számos intézményében egyéb asszisztív technológiák is megtalálhatóak. Ezek megkönnyítik a dokumentumállományhoz való hozzáférhetőséget a rászoruló olvasók számára. Hallássérültek számára nyújt jelentős segítséget az indukciós akadálymentesítés, amely technológia lehetővé teszi a digitális

281 Stopgap Tánccsoport

282 Stopgap Dance Company https://www.stopgapdance.com/

283 New York-i Közkönyvtár

hallókészülékkel rendelkező olvasók számára tisztán hallhatóan a tájékoztatást a könyvtár szolgáltatásairól, rendezvényeiről, oktatási anyagairól és képzési programjairól. Néhány helyszínen szövegfelolvasó berendezés is igénybe vehető, amely a használó által beszkennelt szöveget alakítja át szintetikus hanggá. Zártláncú televíziós nagyítókészülékek is rendelkezésre állnak a fogyatékkal élők által leginkább látogatott helyszíneken. Az Andrew Heiskell könyvtárban további, a fogyatékkal élők számára optimalizált eszközök (például tabletek, szkennerek, elektronikus nagyítók) használhatóak, valamint igénybe vehetők az asszisztív technológiai osztály által biztosított személyi képzések és mentorprogramok.

Az Andrew Heiskell könyvtár könyvek postai úton történő térítésmentes kiszállítását is vállalja. A rászorulók számára több ezer Braille-írásos és hangoskönyvet küldenek ki postán. Otthonukhoz kötött tartós beteg használók számára is postai könyvküldő szolgáltatást működtet a New York-i Közkönyvtár Bronx, Manhattan és Staten Island térségében. A Braille-írásos és hangoskönyvek mellett széles választékban elérhetőek egyéb dokumentumok látás- és hallássérülteknek, valamint kognitív zavarban szenvedőknek. A kínálat többek között kifejezetten ennek a célcsoportnak készült audiovizuális dokumentumokat, nagybetűs kiadványokat foglal magába, valamint kiterjed a New York-i Közkönyvtár elektronikus könyvtárára. Amerikai jelnyelv-tolmácsolás vagy sztenográfus kérhető a könyvtár tanfolyamain és rendezvényein. Ez a szolgáltatás telefonon vagy e-mailben igényelhető, legalább két héttel előre, hogy valóban biztosítható legyen szakember az adott alkalomra. A fogyatékkal élők a beiratkozásnál jelezhetik hátrányos helyzetüket, így részesülhetnek kedvezményből a könyvtár díjazásából.[284]

Jó gyakorlati példa figyelhető meg Svédországban. A legtöbb svéd közkönyvtárban külön könyvespolc áll a fogyatékkal élő gyermekek rendelkezésére. Az „almás polc" – ahogy a helyiek nevezik a különgyűjteményt megjelölő nyomtatott almaszimbólum után – könyvei piktogramokkal és hangulatjelekkel vannak ellátva. Az interaktív videokönyvek jelnyelvvel adnak tájékoztatást, a vakok és gyengénlátók számára taktilis képeskönyvek is elérhetőek. Utóbbiakat a Svéd Hangos- és Braille-írásos Könyvtár állítja elő. Sok helyen az „almás polcokat" felhasználhatják kisgyermekek számára szánt pedagógiai készségfejlesztő játékok elhelyezésére is. A szolgáltatás rendszerszintű üzemeltetése érdekében a svéd kulturális nemzeti tanács irányelvet adott ki azon könyvtárak számára, akik saját „almás polcot" kívánnak kialakítani.[285]

---

284 Services for Persons with Disabilities. New York Public Library https://www.nypéldáulorg/node/87

285 Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers. IFLA https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf

MÚZEUMI PÉLDÁK

A fogyatékkal élőkkel kapcsolatos első fogalom, ami megjelenik a múzeumi világban, az a hozzáférhetőség. Ennek egyik kiemelkedő példája az Egyesült Királyságban a *Museum of Liverpool*, amelyet 2019-ben az ország első számú hozzáférhető attrakciójává rangsorolta a *Revitalise* szervezet.[286] Az 1963-ban alapított, fogyatékkal élők és gondozóik üdültetésével foglalkozó jótékonysági szervezet ötévente végez felmérést, hogy pontos képet kapjon és adjon arról, milyen hozzáférhetőségi fejlesztések valósultak meg az ország legnevesebb látnivalói körében. A 2019. évi e-mailes és telefonos lekérdezésekbe a 2018. év száz leglátogatottabb egyesült királyság-beli attrakcióját vonták be. A legfontosabb vizsgált adottságot a kerekes székkel való megközelíthetőség jelentette, azonban további tényezőket is figyelembe vettek, mint az ingyenes belépés a fogyatékkal élők és kísérőik számára,[287] akadálymentes WC-k száma, a felvonók megléte, mozgássérült parkolók száma, valamint a hozzáférhetőséggel kapcsolatos képzésen vagy tudásmegosztáson résztvevő munkatársak száma. További körülményként vizsgálták, hogy a meglévő adottságok vagy szolgáltatások mindegyike megtalálható-e az attrakció honlapján. Viszont figyelembe vették azt a nehezítő adottságot is, ha a látványosság műemléki épületben, kastélyban vagy hajón található.

Az eredmények szerint a turisztikai látványosságok öt év alatt komolyabb figyelmet fordítottak a hozzáférésre, mivel aktívan és tudatosan fejlesztették magukat. A több mint 90%-os hozzáférhetőséggel rendelkező intézmények aránya öt év alatt az egytizedről több mint egynegyedre emelkedett. A vizsgált intézmények közel kétötöde foglalkoztat fogyatékossággal kapcsolatos ismeretekkel rendelkező munkatársat a korábbi több mint egyhatodhoz képest. Felvonókkal vagy emelőkkel több mint egynegyedük rendelkezik. Nyolctizedük honlapján pedig már megtalálhatók az alapvető információk a hozzáférésről. A jelentés szerint azonban számos tényezőn javítani érdemes még. A fogyatékossággal kapcsolatos ismeretekkel rendelkező munkatársak száma nem elégséges, ahogy a felvonókkal felszerelt intézmények száma sem.[288]

Az Amerikai Egyesült Államokban is égető témaként kezelik a múzeumok hozzáférhetőségét, az *American Alliance of Museums* egyik blogbejegyzése a következő tanácsokat adja. Minden múzeum egyedi

286 Olorunshola, Yosola 2019.05.30.

287 Magyarországon a múzeumok jogszabályi kötelezettsége a fogyatékkal élők és egy fő kísérőjük ingyenességének biztosítása a kiállítások megtekintésére. Lásd 194/2000. (XI. 24.) Korm. rendelet.

288 Revitalise 2019.05.16. és 2019 Accessible Tourism Report.

adottságokkal rendelkezik, azaz a legtöbb múzeumépületet korábban nem a hozzáférhetőség szellemében tervezték meg, ráadásul nem mindenkinek van megfelelő forrása mindegyik közösség számára megfelelni, nem lehet tökéletesen egységes választ adni. Mégis, a múzeumoknak kritikusan kell szemlélniük magukat a hozzáférés témájában is. Ennek során figyelembe kell venni a fogyatékosság fogalmának komplexitását, hiszen számos különböző csoportot takar, nem csupán a mozgássérülteket. Ezekről a csoportokról a lehető legtöbb ismerettel kell rendelkezni, ha a hozzáférhetőség bővítését, fejlesztését tervezzük. Azonban mindent a célcsoporttal közösen, az őket képviselő szervezetekkel egyenrangú párbeszéddel, szoros együttműködésben érdemes megvalósítani, hiszen ők tudják, mi a legjobb számukra. Ráadásul ez a fejlesztés kommunikálását is segíti, mivel az együttműködéssel célcsoportunk már a tervezéstől kezdve tájékozódik az új szolgáltatásról. A hozzáférhetőséggel kapcsolatos fejlesztés kevésbé vált ki elutasítást, ha úgy tekintenünk rá, mint egy gyakran elfelejtett és ignorált közösség iránti elkötelezettség kifejezésére.[289]

Mindkét ismertetett példában karakteresen megjelenik a múzeumi szakemberek tudása, készsége, attitűdje. Az Amerikai Egyesült Államokban a New York-i *Museum of Modern Art* (MoMA) Oktatási osztályának közösségért, hozzáférhetőségért és iskolai programokért felelős igazgatója például a fogyatékossággal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos belső képzést szervezett a múzeum csaknem összes részlege számára.[290] Lengyelországban pedig a katowicei *Muzeum Śląskie*[291] lengyel jelnyelvet ismerő fogyatékosügyi koordinátora már másfél éve tart belső képzést a múzeum munkatársai számára, hogy – rendszerint néhány percben – naponta gyakorolják a lengyel jelnyelvet. Az eredményekről videó is készült, amelyet a múzeum YouTube csatornáján tettek közzé.[292] Az eredményeket mutatja, hogy a munkatársak nem egy alkalommal számoltak be lelkesen sikerükről, amikor egy hallássérült látogatóval jelnyelven tudtak kommunikálni.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a rengeteg speciális kínálatot sem, amelyet az elmúlt évtizedben, a világ múzeumaiban az egyes fogyatékossági célcsoportokra egyedileg dolgoztak ki. Ezek a programok a múzeumi gyűjtemény felhasználásával, ismeretátadást, képességfejlesztést, céloznak és fontosak a fogyatékkal élők jóllétének tekintetében is. Egy példa a párizsi *Louvre* 1995-ben megnyitott tapintható galériája, amelyben gyűjteményének szobormásolatait vakok és gyengénlátók, vagy épp kíváncsi

289 Saglio, Ryan 2019.03.08.

290 Rosenberg, Francesca 2017.11.16.

291 Sziléziai Múzeum

292 Seminarium „Bądź sztuką" // Zaproszenie 2019.06.25. Muzeum Śląskie https://www.YouTube.com/watch?v=HPVRHm8hBZs

gyermekek is felfedezhetik. A gipsz- vagy műgyanta öntvények a szobrok eredeti felületét adják vissza. A vakok és gyengén látók önálló felfedezését számos eszközzel segítik. A galéria bejáratához kihelyeztek egy tapintható térképet, amely információt ad a terület méretéről és a műalkotások elhelyezéséről. A teremben korlátok és a padlón elhelyezett vezetősávok segítik a közlekedést. Vakok és gyengén látók bevonásával a kiállításhoz audio guide-ot is készítettek, amely tartalmazza az összes bemutatott tárgy szöveges ismertetését. A szobormásolatokhoz nagy betűs feliratok és Braille-feliratok kapcsolódnak. A bemutató összefüggésében speciális sétákat és programokat is szerveznek.[293]

Jóval kevesebb azonban az a példa, amikor egy projekt vagy intézmény a fogyatékkal élőket nem látogatói oldalról – a hozzáférést biztosítandó – vizsgálja, hanem lenyúl a gyűjteményében fellelhető reprezentációjukig. Egy, az erre tematizált múzeum esetében, mint amilyen például a finn *Kuurojen Museo*,[294] azaz a siketek múzeuma, ez természetesen nem kérdés. Azonban mi a helyzet a hagyományosnak tekinthető múzeumokkal?

Az Egyesült Királyságban a *University of Leicesterben* működik a *Research Centre for Museums and Galleries – RCMG*, amely több kutatási hullámban is foglalkozott a témával. A *Buried in the Footnotes* projekt 2003 júniusa és 2004 júniusa között zajlott, és azt térképezte fel, hogy az Egyesült Királyság múzeumainak és galériáinak gyűjteményében a fogyatékosok életével kapcsolatos anyag jelen van-e, és ha igen, milyen mértékben? Ha ugyanis a múzeumok a társadalmi befogadás és az egyenlőség hírnökeivé kívánnak válni, annak a gyűjteményben és a kiállításokban is reprezentálva kell lenni. A kutatás megállapította, hogy a vizsgált intézmények gyűjteményeiben igen nagy számban található a témával kapcsolatos tárgy és dokumentum, azonban ezeknek csak töredéke kerül be a kiállításokba és azok is általában a hagyományos sztereotípiákat követő megközelítésben. A váratlanul nagyszámú gyűjteményi anyag azonban lehetőség a múzeumok számára, hogy bemutassák, a fogyatékkal élők szerepe a történelem folyamán változatos és gazdag volt. Ezzel az új megközelítéssel a múzeumok fontos helyszínévé válhatnak a fogyatékkal élők diszkriminációjával kapcsolatos recens vitáknak.[295]

2005 januárja és 2006 augusztusa között a *Colchester Museum* megbízásából végzett kutatást az RCMG *In the past we would just be invisible* projektcímmel. A cél az volt, hogy felmérjék a Colchesterben és

293 Galerie tactile. Un nouveau parcours „Sculpter le corps". Louvre https://www.louvre.fr/galerie-tactileun-nouveau-parcours-sculpter-le-corps

294 Kuurojen Museo http://www.kuurojenmuseo.fi/?lang=fi

295 Buried in the Footnotes. University of Leicester Research Centre for Museums and Galleries https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/buried-in-the-footnotes

környékén élő fogyatékosok örökségéhez és múltjához fűződő felfogást és attitűdöket. Az eredmény azt mutatja, hogy mivel a múzeumok korábban alig vagy egyáltalán nem foglalkoztak ezzel a témával és a kutatásban résztvevőknek nem volt korábbi tapasztalatuk sem ezzel kapcsolatban, igen eltérő véleményeket fogalmaztak meg. Általánosságban elmondható volt, hogy a fogyatékkal élők láthatatlanok a múzeumi gyűjteményben vagy az általános sztereotípiákkal rosszul interpretáltak.[296]

2006 májusa és 2008 decembere között zajlott az RCMG *Rethinking Disability Representation in Museums and Galleries* című projektje. A nagyszabású kísérlet új megközelítéseket dolgozott ki múzeumok számára a fogyatékosság megjelenítésére és a fogyatékkal élők életének és tapasztalatainak képviseletére. A projektbe kilenc múzeumot vontak be partnerként, hogy olyan kiállításokat és programokat valósítsanak meg a fogyatékkal élőkről, amelyek a társadalom gondolkodásmódját megváltoztatják.[297]

2013-2014-ben folyt az RCMG *Cabinet of curiosities: how display was kept in a box* díjnyertes provokatív projektje, amely a központ korábbi kutatásaira és módszertani fejlesztéseire épül. Három, orvostörténeti gyűjteménnyel rendelkező múzeumot kértek fel, hogy nyissák meg a gyűjteményt egy kritikus és komikus performansz erejéig, amelyet a testi fogyatékkal élő Matt Fraser színész és előadóművész tartott. A tárgyak segítségével történeteket mesélt el dráma, komédia, tánc és kabaré keverékének előadásában, amelynek az volt a célja, hogy közönség bevonásának eredményeként átértékeljék a fogyatékosság témájával kapcsolatos hozzáállásukat.[298]

A felmérések szerint Nagy-Britanniában a múzeumi munkavállalóknak csupán 4%-a él fogyatékkal, még kevesebb a kurátori munkakörben dolgozók aránya. Ezért 2019 tavaszán két rövid felmérést kezdeményezett az *Accentuate UK*, a fogyatékkal élők kulturális szektorban való képviseletének javítását célzó nonprofit szervezet. Az egyik felmérés a fogyatékkal élő múzeumi alkalmazottakat és szabadúszókat kérdezi meg, míg a másik a múzeumok körében végez vizsgálatot.[299]

---

296 In the past we would just be invisible. University of Leicester Research Centre for Museums and Galleries https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/we-would-be-invisible

297 Rethinking Disability Representation in Museums and Galleries. University of Leicester Research Centre for Museums and Galleries https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/rethinking-disability-representation

298 Cabinet of Curiosities: how Disability was kept in a Box. University of Leicester Research Centre for Museums and Galleries https://le.ac.uk/rcmg/research-archive/cabinet-of-curiosities és Sandell, Richard – Fraser, Matt 2014.02.20.

299 A felmérések eredményei a tanulmány elkészítésének idején még nem nyilvánosak. Kendall Adams, Geraldine 2019.03.06.

2.12. December 18. – Bevándorlók és menekültek világnapja

BEVÁNDORLÓK

A Római Katolikus Egyház 1914 óta ünnepli a bevándorlók és menekültek napját, hogy aggodalmát fejezze ki az úton lévő sokféle sebezhető emberért.[300]

KÖZMŰVELŐDÉSI PÉLDÁK

A dániai *Superkilen Park* megtervezése és elkészítése jól szemlélteti, hogy hogyan lehet ötvözni egymással az építészetet és a közösségi művelődést. A park Koppenhága Nørrebro városrészében található, amelyre jellemző volt a magas bűnözési ráta és az alacsony közbiztonság. A város vezetése pályázatot írt ki, amelyen újszerű megközelítésével a BIG tervezőiroda, a Topotek1 kert- és tájtervező cég, valamint a *Superflex* művészcsoport által benyújtott projekt nyert. A park 2012-ben nyitotta meg kapuit a sokszínűség jegyében, és hamar a dán főváros attrakciójává vált. A park három részből áll: a Vörös teret a modern, városi élet elengedhetetlen kellékei, a kávézók, a kulturális rendezvényterek és egy gördeszkás park alkotják, míg a Fekete tér egy klasszikus térnek felel meg, ahol a helyiek a padokra vagy a szökőkutak szélére ülve beszélgethetnek, mialatt a gyerekek a játszótéren játszanak. A Zöld téren pedig a szabadtéri edzőparkok mellett kosárlabda- és futballpályák, valamint piknikezésre és társas kikapcsolódásra alkalmas területek is megtalálhatóak. A közel egy kilométer hosszan elnyúló három teret pedig kerékpárutak hálózata fűzi egybe.

A park további különlegességét adja, hogy a tervezésébe a helyi lakosságot is bevonták, amelyet közel hatvan országból érkezett bevándorlók alkotnak. A tervezők a projekttel szerették volna megmutatni, hogy a sokszínűség nem hátrány, hanem hatalmas erőforrás lehet egy közösség életében. Az egymás szomszédságában élő, különböző nemzetiségű embereknek így alkalmuk volt megosztani egymással saját kultúrájuk egy-egy szeletét és javasolhattak is különböző tárgyakat a térre. Néhány lakos hazalátogathatott szülőházájába, hogy felkutasson néhány eredeti tárgyat. Így kerülhetett a Fekete térre egy marokkói csempével burkolt

300 Migrant-Refugees. Vatican https://migrants-refugees.va/resource-center/world-day-of-migrants-refugees-2019/

szökőkút vagy a Vörös térre egy indiai játszótér. De a parkban található brazil és svájci pad, holland biciklitároló és párizsi csatornafedlap is.[301]

A 2014-ben Laura M. Pana vezetésével blogként induló *Migrationlab* néhány hónap alatt olyan nonprofit szervezetté alakult, amely lehetőséget teremt arra, hogy a különböző kulturális hátterű csoportok találkozzanak egymással és megismerjék egymást. Erre nagyon jó kulturális példa az *Welcome to the Living Room!*[302] elnevezésű szociális design és kulturális projektjük, amely során Hollandiában és Ausztriában összesen négy városban (Hága, Amszterdam, Rotterdam, Bécs) a migránsok, menekültek és menedékkérők a helyi közösséggel együtt terveznek meg és alakítanak ki egy közösségi nappalit. Ez a közösségi tér biztonságos helyszínt teremt arra, hogy különböző művészeti módszerek felhasználásával a résztvevők megosszák egymással az élettapasztalataikat, élettörténeteiket és beszélgethessenek arról, hogy kik ők, és miként élnek egymással szomszédságban vagy ugyanazon a környéken, városban. A közösségi nappalit igen változatos terekben alakítják ki: 2015-ben például átalakítottak többek között művészeti terek- és galériák mellett egy korábbi kenyérgyárat, egy múzeum tetőterét és egy menekülthajót is.[303]

KÖNYVTÁRI PÉLDÁK

Az Amerikai Könyvtárak Egyesülete arra törekszik, hogy a bevándorló használók is élethosszig tartóan tevékeny olvasók, közösségük produktív tagjai legyenek, s növekedjen kulturális írástudásuk. A könyvtárosokat diverzitás tréninggel, nyelvoktatással lehet felkészíteni a bevándorló használók keltette kihívásokra, a könyvtárak közösségi partnerkapcsolatok elmélyítésével, önkéntességi programmal készülhetnek. Az Egyesült Államokban a floridai Charlotte-i és az észak-karolinai Mecklenburg-i megyék közkönyvtáraiban indult az *Amigos de la Biblioteca* mentorprogram az angolt második nyelvként használó gyermekek számára. Középiskolásokat képeznek általános iskolás gyerekek mentorálására, majd a könyvtárban heti egy-két alkalommal tartandó foglalkozásokon fogadják a kisebbeket. Segítenek a házi feladat megírásában és az írás/olvasás elsajátításában. A foglalkozások során a szülőknek is lehetősége nyílik a könyvtári szolgáltatások megismerésére. Az *East Chicago Public*

301 Future Copenhagen- Superkilen Park by Bjarke Ingles. 2018.06.17. Cities of the Future https://www.YouTube.com/watch?v=02zBbs4V6Cw és Ongrádi Melinda 2012.10.25.

302 Üdvözlünk a nappaliban!

303 Lyons, Elliot é.n.

Library[304] a spanyolajkú bevándorló családokat segítő programja részeként Pam Muñoz Ryan gyermek- és ifjúsági írónő *Esperanza Rising* című művének kétnyelvű (angol-spanyol) kiadását ajándékozták az érintett családoknak.[305]

Kanadában sok a kelet-európai bevándorló, többségük a munkavállalás reményében érkezik. A migráció a régió népességnövelő stratégiájának részét képezi, ezért a könyvtáraknak reklámozniuk kell magukat a bevándorló közösségeknek és a kapcsolódó kulturális szervezeteknek egyaránt. A bevándorlók esetében általában a következő akadályok jellemzőek: a nyelvtudás hiánya, tartózkodás a könyvtáraktól, leginkább azért mert – kulturális okokból, illetve otthoni visszaélések miatt – sokan félnek személyes információkat kiadni beiratkozásnál. A könyvtáron belül általában a személyzet nem érzi magát felkészültnek az olyan szakmai kihívásokra, mint például, hogy egy nagyon ritka nyelven kért dokumentum beszerezhető-e a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés keretein belül. A szakmai hiányosság továbbképzéssel viszonylag egyszerűen megoldható, de a nyelvi különbségek sokszor akadályt jelentenek, főleg, hogy az újonnan érkezett bevándorlók saját nyelven kérnek azonnali információkat. Éppen ezért az előrelátó stratégiai tervezés létfontosságú, amely során számításba veszik a bevándorlók igényeit és aszerint alakítják a szolgáltatási és gyűjteményszervezési stratégiát. Fontos az egyes csoportokat egyedi módon megszólító marketing, folyamatos igényfelmérés támogatásával. A könyvtár részéről önfejlesztésre, önálló információszerzésre van szükség, ezért érdemes felkeresni a bevándorlással érintett szervezeteket, részt kell venni multikulturális rendezvényeken, ahol könyvtári rendezvényeket is ajánlatos kitelepíteni.[306]

Toronto egyike a világ legkevertebb etnikumú városainak. A *Toronto Public Library – TPL*[307] gyűjteményében mintegy száz nyelven találhatók dokumentumok, ebből negyven tervezett gyűjteményfejlesztés eredménye. A TPL az egyik legnagyobb és legkihasználtabb könyvtár Észak-Amerikában. Náluk is jellemzőek az angol, mint második nyelv rendszerű állampolgársági kurzusok. Nyelvoktatás terén angol nyelvű társalgási köröket kínál, a tagkönyvtárakban mesefelolvasás vehető igénybe több nyelven is. A bevándorló gyermekek számára nyelvórák érhetőek el, valamint népszerű a tíznyelvű telefonos meseszolgáltatás. Az információs írástudás fejlesztését ingyenes számítógéphasználattal támogatják, többnyelvű virtuális billentyűzet alkalmazásával. A nemzetközi hírlapokat adatbázis-

304 Kelet-Chicago-i Közkönyvtár

305 é.n. How to serve the world @ your library – Serving Non-English Speakers in U.S. Libraries.

306 Kumaran, Maha – Salt, Lorraine 2010

307 Torontói Közkönyvtár

szolgáltatás útján lehet elérni.[308] A könyvtár multikulturális online információforrást épít, együttműködésben a városvezetéssel. YouTube csatornájukon többnyelvű ismertetőket is készítenek.[309]

A dán főváros közkönyvtári rendszerében található meg az ország szervezetten épített idegennyelvű dokumentumgyűjteménye. A legjellemzőbb nyelveken – arab, kurd, szerb, horvát, török és urdu – saját kiadású hangoskönyvek állnak rendelkezésre, amelyeket eladásra kínálnak külföldre is. E szolgáltatások mellett a hangsúly Dániában is áthelyeződött inkább a dánt második nyelvként beszélőkre. A dán könyvtárak ezt kétnyelvű képeskönyvek kiadásával segítik. Koppenhágában minden gyermek meghívót kap a könyvtárba kétéves korában, amelyet ha felkeres, mesekönyvet kap ajándékba. Számos fővárosi tagkönyvtárban a multikulturális családok számára egyedi foglalkozásokat biztosítanak.

Az Egyesült Királyságban *Welcome to Your Library – Connecting public libraries and refugee communities*[310] címmel 2004-től kezdve átfogó országos könyvtári programot indítottak a szigetországba érkező menekültek támogatására. A koncepció lényege, hogy a közkönyvtárak információs eszközrendszere, társadalmi kapcsolatai révén segítse lebontani a társadalom és a menekültek közötti kezdeti akadályokat. A Paul Hamlyn Alapítvány által finanszírozott, mintaprojektként indult programot 2007-ben terjesztették ki országos szintű kezdeményezéssé. A program célja a minőségi könyvtári szolgáltatások eljuttatása minden érintett számára. A program során a könyvtárosok célirányú továbbképzésben részesülnek, feltérképezik a menekült közösségeket és a segélyszervezeteket, azonosítják a felmerülő akadályokat. Partnerkapcsolatot építenek ki a menekült közösségekkel és érzékenyítő látogatásokat kezdeményeznek. Támogatják az angol mint második nyelv jellegű tanfolyamokat, a gyűjteményt a menekültek igényei szerint fejlesztik, meseolvasással, műhelygyakorlatokkal és egyéb rendezvényekkel készülnek. A menekültek számára könyvtári önkéntes munkát, alkalom szerint akár munkahelyet is biztosítanak, valamint folyamatosan megosztják kollégáikkal a megtapasztalt jó gyakorlatokat.[311] A program folyományaként a brit könyvtárak kulcsszerepet játszottak a 2015-ös menekültválság során az országba érkező menekültek fogadásában. Legfőbb információforrásként szolgáltak az újonnan érkezettek számára. Cserébe a könyvtárak is pontos

---

308 Multicultural Communities, Guidelines of library services. IFLA https://www.ifla.org/publications/multicultural-communities-guidelines-for-library-services-3rd-edition?og=8708

309 Kumaran, Maha – Salt, Lorraine 2010

310 Üdvözlünk a könyvtáradban – közkönyvtárak és menekült közösségek kapcsolatépítése

311 Multicultural Communities, Guidelines of library services.

információkat kaptak a menekültektől, ez segített a pletykák, hamis hírek szétoszlatásában, a pontosabb helyzetfelmérésben.[312]

MÚZEUMI PÉLDÁK

Az elsősorban az európai migrációt és menekültkérdést érintő múzeumi tapasztalatokat, ötleteket, gyakorlatokat bemutató *Museum and Migrants blog*[313] huszonkét ország összesen negyvenkét múzeumának listáját adja, amelyek a történelmi és recens migráció témájára kiemelten fókuszálnak. Emellett azonban a hagyományos múzeumok is világszerte foglalkoznak a bevándorlás témájával.

Az Amerikai Egyesült Államokban a New York-i *Queens Museum* alapvetően képzőművészet-történettel foglalkozik. Múzeumi alaptevékenységén túl azonban helyi beágyazódását közösségfejlesztési módszerekkel és a múzeumoktól kevésbé megszokottan közéleti problémák (például utak javítása) megoldásának segítésével biztosítja. Az intézmény mellett található Corona terület lakói körében igen nagymértékű a mélyszegénység és magas a bevándorlók aránya is, 40%-uk bejelentve sincs. Bevándorló nők csoportja alakította meg a *Mujeres en movimento*[314] nevű közösséget azzal a céllal, hogy aktívan szervezkedjenek a bevándorlók jogainak témájában, mindezt a művészetek felhasználásával. A közösség hosszú ideje együttműködik a múzeummal. Partnerségükből egy, a bevándorlók jogainak témáját érintő művészeti kiállítás született a Queens Museumban, amelyet tárlatvezetések és performanszok sorozata kísért.[315]

2015 decemberében berlini múzeumok[316] együttműködésével indult el a *Multaka: Treffpunkt der Museum – Geflüchtete als Guides in Berliner Museen*[317] című projekt a *Demokratie leben!* állampolgári program finanszírozásában. A múzeumi projekt keretében szíriai és iraki menekülteket múzeumi tárlatvezetőkké képezték ki, hogy anyanyelvi tárlatvezetéseket adjanak a többi arabnyelvű menekült számára. A projekt során a múzeumok által kidolgozott módszertani didaktikai képzés a

312 Vincent, John 2015.09.30.

313 Museums and Migration https://museumsandmigration.wordpress.com/

314 Women in movement, Nők mozgalomban

315 Norton, Michael H. – Dowdall, Emily 2017, 47-49.

316 Staatlichen Museen zu Berlin, Museum für Islamische Kunst, Vorderasiatisches Museum, Deutsches Historisches Museum, Bode-Museum, Museum für Byzantinische Kunst

317 Multaka: Múzeumi találkozóhely – Menekültek vezetőként a berlini múzeumokban. Multaka arab szó, jelentése: találkozóhely.

leendő fizetett tárlatvezetőknek, elsősorban fiataloknak és felnőtteknek szól, de vegyes csoportokban időseket is megszólít.

A *Museum für Islamische Kunst*ban és a *Vorderasisatisches Museum*ban kiállított iraki kulturális javak nem csupán az emberiség történetének kiváló emlékei, de a vezetésen résztvevő menekültek számára az otthont idézik meg. Az önértékelés pozitív rögzülését várták eredményként, továbbá a menekültek konstruktív bevezetését a német társadalomba. A *Museum für Byzantinische Kunst* szoborgyűjteményében tartott vezetések a vallásokon átívelő gyökerekre és a három világvallás közös eredetére utalnak. A *Deutsches Historisches Museum* egy másik reflexiós szintet kínált, ami a német kultúrához és (krízisekkel és megújulásokkal teli) történelemhez való közeledést teszi lehetővé. Mindenekelőtt a II. világháború utáni időszak és az újjáépítés áll a középpontban – párhuzamként, hogy a történet Irakban és Szíriában se végződik okvetlenül a megsemmisítéssel. A huszonöt fő kiképzendő iraki és szíriai tárlatvezető legtöbbje ezt a múzeumot választotta magának.

A vezetések egyrészt kérdésfelvetéseket adnak át a történelmi tárgyakon keresztül az aktuális vitákról, hogy összekössék a múltat a jelennel. A tárgy megtekintésének folyamatába és annak interpretációjába a tárlatvezetők bevonják a menekülteket. Így változatos párbeszéden keresztül és a saját történetük figyelembe vételével aktív résztvevőkké válnak. A vezetések másrészt a Németország, Szíria és Irak közötti történeti és kulturális összefüggésekre is összpontosítanak. Az arab nyelvű tárlatvezetések mellett 2016 márciusától workshopokat is tartanak, melyek mind az arab menekültek, mind pedig a német anyanyelvű közönség számára nyitottak. A közös munka egymás jobb megismerését eredményezi. A múzeumi tárgyak itt csak kiindulópontok, amelyre a résztvevők saját kulturális hátterükkel reflektálnak. A workshopok lehetőséget biztosítanak arra is, hogy a kulturális elfogadás képességét és az érzékenységet erősítse, azáltal, hogy a menekültek a német kultúráról és történelemről tájékozódnak. A német anyanyelvű közönség a régi kelet kultúrájáról és történetéről szerezhet ismereteket. Ilyen módon a workshopok kétirányú tudásátadást eredményeznek, azonos szinten találkoznak a menekültek és a német anyanyelvű közönség. A projekt számos német és nemzetközi díjban részesült.[318]

A *Multaka* projekt első két évében tökéletesen működött, majd később kissé csökkent az érdeklődés, részben a német határok lezárása miatt. Ezt követően a kísérők német és angol nyelvű tárlatvezetéseket tartottak helyieknek és a nagyszámú fárszi anyanyelvű menekült számára, hogy gyakorolhassák a német nyelvet.

---

318 Multaka projekt https://multaka.de/

A különleges kezdeményezés felkeltette a múzeumi világ érdeklődését, a párizsi *Louvre* és a New York-i *Museum of Modern Art* is felkereste a projekt vezetőit. 2018-ban pedig az egyesült királyság-beli két oxfordi múzeum indította el tükörprojektjét *Multaka Oxford* címmel. A *Museum of the History of Science* az arab világból elterjedt eszközökkel teli asztronómiai gyűjteményük hozzáférhetőségét kívánta növelni azzal, hogy a huszonhat menekült jelentkezőből nyolcat arab és angol tárlatvezetésre készítsen fel. A *Pitt Rivers Museum* pedig a közel-keleti textíliák kiállításának társkurátoraként vonta be a menekülteket, melynek során megtanulták megfigyelni, kezelni és feliratozni a tárgyakat. Mivel a német törvényekkel ellentétben az angol jogszabályok csak munkavállalói engedéllyel engedik a fizetett munkát, a résztvevők az önkéntesekhez hasonlóan utazási költségtérítést kapnak. Egyes résztvevőknek a szocializálódás és az angol nyelv gyakorlása volt a célja, míg mások mély érdeklődést tanúsítottak a tárgyak iránt és később is hasonló munkával szeretnének foglalkozni.[319]

319 Multaka Oxford https://www.prm.ox.ac.uk/multaka-oxford-0

3. Összegzés

A példákra csaknem egységesen jellemző, hogy – mint minden módszertani vagy intézményi fejlesztés, fejlődés esetében – hasonló tényezők megléte vagy kialakítása adja a sikerüket.

Az egyik a tudatosság és elkötelezettség. A stratégiai látásmódot értjük alatta, amely kulcsfontosságú, ha egy kulturális intézmény elköteleződik egy ügy iránt. A szemük előtt lebeg, hogy miért, kinek, mit és hogyan valósítanának meg. Tudatossággal lehet igazán irányítani a szervezeten belüli változásokat és az azon kívülieket is.

A másik tényező az együttműködés. Ez a közös ügyre épülve, a közös célok elérését jelenti, mivel együtt könnyebb, mint egyedül. Az együttműködés fontossága a saját szakterületi intézményeken kívül a helyi szereplőkre, az ügyben érintett szakértőkre és szervezetekre vonatkozik és – ahogy a példákon is láthattuk – magukra az érintettekre is, hiszen ők tudják pontosan megmondani, mire is van igazán szükségük. Az együttműködés feltételezi a nyitottságot egymás megismerésére és meghallgatására – és egyenrangú félként való kezelésére. Ezzel lehet megalapozni a bizalmat. Szükséges megismerni egymás gyengeségeit, vagyis azt, hogy miben igényel segítséget a közös cél elérésére. Ugyanígy fel kell mérni, meg és el kell ismerni egymás erősségeit, hogy kiderüljön, ki, milyen adottsággal tudja segíteni a közös ügyet. Mindez akkor működik, ha a partnerek félreteszik személyes érdekeiket, mert az inkluzivitás azt is jelenti, hogy nem az intézmény van a középpontban, hanem a társadalom, avagy az ügy érintettjei.

Alapvető fontosságú a kommunikáció. Kivel? A munkatársakkal, az együttműködő partnerekkel, az érintettekkel, a fenntartóval, és a szakterület intézményeivel. Mindenkivel. Mikor? Folyamatosan. Hogyan? Személyesen, telefonon, e-mailben, intézményünk kommunikációs felületein keresztül. A siker érdekében mindenkinek tudnia kell és akarnia kell tudni lehetőleg minden releváns információról.

Amikor arról beszélünk, hogy egy-egy intézmény, szervezet, közösség vagy csoport megvalósított egy programot, elért egy célt, amögött valójában emberek vannak. Azaz a kulturális szakemberek, más területek elméleti vagy gyakorlati szakértői és a közösségek, csoportok tagjai. Nem tekinthetünk el tehát az emberi tényezőtől sem. Számos példa mutatta, hogy azok, akik megálmodták és létrehozták ezeket a jó gyakorlatokat lelkes, elkötelezett, kitartó, türelmes szakemberek. Belső képzések, az ügy érintettjeivel – azaz a célcsoporttal – tartott beszélgetések, tréningek és informális alkalmak szervezése számos példa esetében segítette a szakembergárda fejlődését.

Az időfaktort szintén érdemes figyelembe venni. Mindegyik ismertetett tényezőre rengeteg időt kell szánni. Néha kétszer vagy háromszor annyit, mint amennyit eleve terveznénk. Ez egy projektalapú program esetében nehezítést jelenthet, hiszen kötött terv szerint, meghatározott ütemben kell előre meghatározott eredményeket elérni. Másrészről azonban nem is engedi „szétfolyni" a terveket, és ha az eredmények hosszú távon az elképzelt stratégiát segítik, még inkább megtérül a befektetés.

Gyűjteményünk jó gyakorlatainak véghez vivőire az is jellemző, hogy kiemelten azokat a csoportokat helyezték tevékenységeik fókuszába, akik környezetükben megtalálhatók. Ehhez pedig megfelelő ismeretekkel rendelkeztek és/vagy szereztek a környék adottságairól, az együttműködésbe bevonható szervezetekről is. A csoportokat egyenrangú félnek tekintették, együttműködő partnernek, annak minden lehetőségével, jogával és felelősségével. A társadalom értékes és egyenlő tagjaiként kezelve érintettjeiket, megszüntették, de legalábbis minimalizálták a kisebbség, hátrányos helyzetűség, másság érzetét.

Összegyűjtött példáink alátámasztják, hogy a kulturális intézmények nemtől, kortól, származástól stb. függetlenül mindenkinek kínálhatnak valamit, amivel segíthetnek az érintetteknek fejlődni, tanulni, alkotni, gyógyulni, rekreálódni, megtalálni és megmutatni önmagukat.

4. Irodalom

Ainge Roy, Eleanor 2019.05.10. *Inside the nature zone: New Zealand's major museum investment is an urgent call to action*. The Guardian https://www.theguardian.com/culture/2019/may/11/inside-the-nature-zone-new-zealands-major-museum-investment-is-an-urgent-call-to-action?fbclid=IwAR2OPdw3FGN57kmpwGniZxrymYXl2qRg1IPMMm40Ijj6AgTtsNhjtu6JCkk
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Angeleti, Gabriella 2018.10.31. *US museums are too white, and this paid internship programme hopes to change that*. The Art Newspaper https://www.theartnewspaper.com/news/museums-white-more-pilot-internship-programme-to-pay-students-aims-to-curb-demographic-imbalance-in-us-museum-staff?fbclid=IwAR3Tf2bbLUzhR11M03cvvjkFLUwdBfM8Y1--hTJK6NFR-c117jKpTpiiX8
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Arapovics Mária – Beke Márton – Dóri Éva – Tóth Máté (szerk.) 2019 *A kulturális intézmények társadalmiasított* működési módja. Módszertani útmutató a közösségi részvételen alapuló működtetéshez. Budapest, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – NMI Művelődési Intézet – Országos Széchényi Könyvtár https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/A-kultur%C3%A1lis-int%C3%A9zm%C3%A9nyek-t%C3%A1rsadalmias%C3%ADtott-m%C5%B1k%C3%B6d%C3%A9si-m%C3%B3dja-m%C3%B3dszertani-%C3%BAtmutat%C3%B3-2019.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Arapovics Mária – Vercseg Ilona (szerk.) 2017 *Közösségfejlesztés módszertani útmutató*. Budapest, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nkft., Országos Széchényi Könyvtár https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/CSK_utmutato_kozossegfejlesztes_online_2017_0331.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Arthur, Jane é.n. *Diversify toolkit. Practical guidance and advice for employers in the museum sector on introducing positive-action schemes and creating a diverse workforce*. London, Museums Association https://www.museumsassociation.org/download?id=98529
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Belshaw, Katie 2018.07.19. *Tiny clogs and child poverty in the industrial revolution*. Science and Industry Museum https://blog.scienceandindustrymuseum.org.uk/clogs-child-poverty/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Berry, John N. 2018 *The human touch*. Library Journal, 143 (11), 22. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/2050586408?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Birkett, Dea 2016.03.29. *Why museums should be family-friendly spaces*. The National https://www.thenational.ae/opinion/why-museums-should-be-family-friendly-spaces-1.149420
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Brehm, Thomas – Dauschek, Anja – Holz, Henriette – Osses, Dietmar (red.) 2015 *Museen, Migration und kulturelle Vielfalt. Handreichungen für die Museumsarbeit*. Berlin, Deutscher Museumsbund e.V. http://www.museumsbund.de/wp-content/uploads/2017/03/leitfaden-kulturellevielfalt.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Buda, Béla é.n. *Művészetterápia* 1. rész. http://www.budabela.hu/tanulmanyok.html
(Utolsó letöltés: 2019.05.22)

Burgess, Beth 2016.11.04. *What is the 'Recovery Movement' and why should addicts care?* Black Bear Lodge blog https://blackbearrehab.com/blog/recovery-movement-addicts-care/
(Utolsó letöltés: 2019.05.23.)

Butler, Barbara H. – Sussmann, Marvin B. (ed.) *1989 Museum Visits and Activities for Familiy Life Enrichment*. Psychology Press

Callihan, Elisabeth – Feldman, Kaywin *2018 Presence and Power: Beyond Feminism in Museums*. Journal of Museum Education Volume 43, 2018 - Issue 3: Woman/Trans/Femme in the Museum Pages 179-192.

Cairns, Puawai 2018.10.19. *'Museums are dangerous places' – challenging history*. Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa https://blog.tepapa.govt.nz/2018/10/19/museums-are-dangerous-places-challenging-history/?fbclid=IwAR27csDsC_eDCF6RvrenuiwH2uVb93HNGSOv1QhEgCHvhEC7xAPVNFwvxE4
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Chatterjee, Helen J. 2013.10.17. *New findings show museums can make you healthy and happy*. https://blogs.ucl.ac.uk/museums/2013/10/17/museums-can-make-you-healthy-and-happy/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Cleeve, Chris – Curran, Sean 2018 *Queering Heritage Sites: a Manifesto*. In: Sandell, Richard – Lennon, Rachael – Smith, Matt (Ed.) Prejustice and pride LGBTQ heritage and its contemporary implications Research Centre for Museums and Galleries (RCMG), School of Museum Studies, University of Leicester, 2018, 64-70.

Coates, Charlotte 2019.02.08. *How museums are helping homeless people*. MuseumNext https://www.museumnext.com/article/how-museums-are-helping-homeless-people/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Coates, Charlotte 2019.04.04. *What is Active Ageing and how can Museums help?* MuseumNext https://www.museumnext.com/article/what-is-active-ageing-and-how-can-museums-help/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Coates, Charlotte 2019.04.11. *How can Museums tackle the subject of addiction and help former addicts?* MuseumNext https://www.museumnext.com/article/museums-and-addiction/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Cole, Natalie – Chamberlain, Patrice 2015 *Nourishing bodies & minds when school is out: California's public library summer meal programs*. Public Libraries, 54, 22-28. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/1675636046?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Crebbin, Dean 2019.01.10. *New Library Exhibit Focuses on Alcoholism*. The Transylvania Times. https://www.transylvaniatimes.com/story/2019/01/10/features/new-library-exhibit-focuses-on-alcoholism/39181.html
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Czigler Éva – Margitta Nóra 2019 *Csehországi múzeumi jó gyakorlatok*. In: Arapovics Mária – Bereczki Ibolya – Nagy Magdolna (szerk.) Közösségfejlesztési gyakorlatok európai múzeumokban Múzeumi Iránytű 18. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 144.

Czuppon Lilla – Soltész Edina 2019 *Ausztriai múzeumi jó gyakorlatok*. In: Arapovics Mária – Bereczki Ibolya – Nagy Magdolna (szerk.) Közösségfejlesztési gyakorlatok európai múzeumokban Múzeumi Iránytű 18. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 32-34.

Csongor Anna (szerk.) 2019 *Esélyegyenlőségi módszertani útmutató*. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nkft., Országos Széchényi Könyvtár

Csordás Izabella (szerk.) 2017 *Gyakorlati útmutató intézményi önkéntes programok létrehozásához és működtetéséhez*. Budapest, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/CSK_utmutato_onkentesseg_online.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Dardano, Bob – Metcalf, Meg 2016.06 *LGBTQ+ Sports and Recreation Research Guide*. Library of Congress https://www.loc.gov/rr/main/lgbtq/lgbtqsportsguide/index.html
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Dóri Éva (szerk.) 2019 *Közösségfejlesztési folyamatok mérés-értékelése*. Budapest, Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár

Downie, Andrew 2014.02.21. *Brazil puts the art in the pockets of the poor with new cultural coupon scheme*. The Guardian https://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/brazil-culture-coupon-poverty-access-art
(Utolsó letöltés: 2019.05.20.)

Gajarszki Margit 2014.04.20. *„A színészek döbbenetesek, mert naturalisztikusak" (beszélgetés a Hajléktalan Színház vezetőivel).* Irodalmi Szemle- online https://isz.bici.sk/lapszamok/2014/2014-aprilis/2037-garajszki-margit-a-szineszeink-doebbenetesek-mert-naturalisztikusak-beszelgetes-a-hajlektalan-szinhaz-vezetivel
(Utolsó letöltés: 2019.05.20.)

Gordin, Sarah 2019.07.02. *Katie's Art Project is Connecting Artists and Children.* Onstage Blog https://www.onstageblog.com/onstage-blog-news/2019/2/7/katies-art-project-is-connecting-artists-and-children
(Utolsó letöltés: 2019.05.23.)

Gordon, Eden 2017.05.30. *The Mural Arts Project uses street art to start conversation about mental illness in NYC.* Untapped cities, https://untappedcities.com/2017/05/30/the-mural-arts-project-uses-street-art-to-start-conversations-about-mental-illness-in-nyc/ (Utolsó letöltés: 2019.05.23.)

Gutsche, Anne-Sophie – Höschler, Mira– Kendall, Geraldine– Pagel, Julia (ed.) 2015 *Generationen im Museum. 4 values of museums.* Berlin, Network of European Museum Organisations https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMo_documents/NEMO_four_values_2015.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Hall, Shannon 2018.05.24. *First Woman Air and Space Museum Director Talks about Inspiring the Next Generation.* Scientific American https://www.scientificamerican.com/article/first-woman-air-and-space-museum-director-talks-about-inspiring-the-next-generation/?fbclid=IwAR3vvA_0Ct5_Uuin_RaBv5WxLaQsc0Nx5cEwS8-4UDCjeZlM5e67V7IXl5M
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Hansen, Anna – Kling, Sofia – Sraml Gonzalez, Jakoba 2013 *Creativity, lifelong learning and the ageing population.* Fornvårdaren nr 34. County Museum of Jämtland, Jamtli Förlag, Östersund, Sweden http://nckultur.org/wp-content/uploads/2013/10/Creativity-lifelong-learning-and-the-ageing-population.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Hoinski, Michael 2018.07.16. *The first-of-its-kind Museum of Street Culture challenges art-world norms by employing homeless docents and displaying art on the street.* The Texas Observer https://www.texasobserver.org/homeward-bound/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Höschler, Mira – Kruse, Klemens – Leidner, Rüdiger– Pellengahr, Astrid– Schaluschke, Anja– Scheeder, Bettina– Schmidt, Corinna– Tellmann, Birgit– Wallbrecher, Ursula 2013 *Das inklusive Museum – Ein Leitfaden zu Barrierefreiheit und Inklusion.* Berlin, Deutscher Museumsbund e.V. http://www.museumsbund.de/wp-content/uploads/2017/03/dmb-barrierefreiheit-digital-160728.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Howrey, Mary M. M.A.L.S. (Ed.) 2018 *Health Sciences Library Outreach to Family Caregivers: A Call to Service.* Journal of the Medical Library Association, vol. 106, no. 2, 2018, pp. 251-258. ProQuest, https://search.proquest.com/docview/2040741168?accountid=27464, doi: http://dx.doi.org/10.5195/jmla.2018.390
(Utolsó letöltés: 2019.03.24.)

Hui-Jong, Hsieh 2010 *Museum lifelong learning of the aging people.* Procedia Social and Behavioral Sciences 2 (2010) 4831–4835 https://core.ac.uk/download/pdf/82263867.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Jones, Johanna 2019.01.23. *What problem in our community is our museum most uniquely equipped to solve?* Medium https://medium.com/new-faces-new-spaces/what-problem-in-our-community-is-our-museum-most-uniquely-equipped-to-solve-fe4dce9848b7
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Kelsey, David J. 2018 *Reaching for memories: Expanding services and programming to patrons living with Alzheimer's disease.* Public Libraries, 57, 2018. Jul. 26-29. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/2099889795?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Kendall Adams, Geraldine 2018.12.05. *Museums are „promising example" of role of culture in health and social care.* Museums Association https://www.museumsassociation.org/museums-journal/news/05122018-report-evidence-culture-health-wellbeing-criminal-justice?fbclid=IwAR20kRlocD_Sf5N9y2TArdHgV3hwXv–y_35jXqYG8mquxhDFG1laIJWcPU
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Kendall Adams, Geraldine 2019.03.06. *Surveys assess employment of deaf and disabled people in museums*. Museums Association https://www.museumsassociation.org/museums-journal/news/06032019-surveys-employment-deaf-disabled-people-in-museums
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Klieman, Allan M. – Mayo, Kathy – Perkins, Fatima 2010 *Keys to Engaging Older Adults @ Your Library. Chicago*. ALA American Library Association http://www.ala.org/aboutala/sites/ala.org.aboutala/files/content/olos/toolkits/olderadults/oat.sequential.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Knoll, Debra 2014 *Babies in the library: Creating a truly baby-friendly early literacy play space*. Public Libraries, 53, 44-47. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/1505316004?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Kumaran, Maha – Salt, Lorraine 2010 *Diverse Populations in Saskatchewan: The Challenges of Reaching them.* Partnership the Canadian Journal of Library and Information Practice and Research 5.1: 1-25. ProQuest. Web. 4 Jan. 2019. https://www.researchgate.net/publication/45419928_Diverse_Populations_in_Saskatchewan_The_Challenges_of_Reaching_Them
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Lashaw, Christine 2019.05.29. *Taking Native Lands and Lives.* Center for the Future of Museums Blog. https://www.aam-us.org/2019/05/29/taking-native-lands-and-lives/?fbclid=IwAR2GCdgjxwDyXMqdJQJ3Cd3GyBO9STIJm9H_yptLR4KsRGFTI6Xjo1hfrwU
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Lock, Helen 2018.11.28. *Manchester tackles homelessness crisis – by embracing the arts*. The Guradian https://www.theguardian.com/cities/2018/nov/28/is-art-a-way-to-fight-homelessness-manchester-is-betting-yes?fbclid=IwAR2rB3Nj3pHjED2cotgFSVeqR9H14iNJ45vEsLFgz5B2Q4geO6QuCQWfUKk
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Lyons, Elliot (ed.) é.n. *Migrationlab. Social Impact Report 2016*. The Hague, Stichting Migrationlab https://static1.squarespace.com/static/54898c33e4b022ce8f985246/t/5891e1512e69cfa51772fdb9/1485955419090/Migrationlab+Social+Impact+Report+2016.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Mackie, Michael 2018.10.22. *Homeless Artists Take Center Stage at New InVisible Exhibit at Museum at Prairiefire*. IN Kansas City https://www.inkansascity.com/arts-entertainment/arts/homeless-artists-take-center-stage-at-new-invisible-exhibit-at-museum-at-prairiefire/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Merritt, Elizabeth 2015.06.09. *Older Adults and Programming for People with Dementia*. American Alliance of Museums https://www.aam-us.org/2015/06/09/older-adults-and-programming-for-people-with-dementia/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Metcalf, Meg 2016.06 *LGBTQ+ Studies Research Guide*. Library of Congress https://www.loc.gov/rr/main/lgbtq/lgbtqgeneralguide/index.html
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Metzler, Sarah– Vuillaume, David (red.) 2019 *Hauptsache Publikum! Besucherforschung für die Museumspraxis*. Berlin, Deutscher Museumsbund e.V. https://www.museumsbund.de/wp-content/uploads/2019/03/handreichung-web-190325.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Nanette 2014.01.19. *Sarasota Keys Piano Project*. Nanette's New Life blog http://nanettesnewlife.blogspot.com/2014/01/sarasota-keys-piano-project.html
(Utolsó letöltés: 2019.05.20.)

Nicholls, Ann – Pereira, Manuela – Sani, Margherita 2013 *Heritage and the Ageing Population*. The Learning Museum Network Project http://online.ibc.regione.emilia-romagna.it/I/libri/pdf/LEM2nd-report-heritage-and-the-ageing-population.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Noack, Trischa – Koscielski, Roberta 2018. *How the opiate epidemic came to the library*. The Illinois Library Association Reporter, 36 (4), 4-7. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/2091633099?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Noh, Younghee 2013 *The development and performance measurements of educational programs to improve consumer health information (CHI) literacy*. Reference & User Services Quarterly, 53(2), 140-154. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/1470879018?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Norton, Michael H. – Dowdall, Emily 2017 *Strengthening Networks, Sparking Change: Museums and Libraries as Community Catalysts*. Institute of Museums and Library Serviceshttps://www.imls.gov/sites/default/files/publications/documents/community-catalyst-report-january-2017.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Olorunshola, Yosola 2019.05.30. *Museum of Liverpool ranked az UK's most accessible visitor attraction*. Museums Association https://www.museumsassociation.org/museums-journal/news/30052019-Museum-Liverpool-most-accessible-visitor-attraction-UK
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Ongrádi Melinda 2012.10.25. *Tűzvörös park épült Koppenhágában.* HG.HU http://hg.hu/cikkek/varos/14939-tuzvoros-park-epult-koppenhagaban
(Utolsó letöltés: 2019.05.15.)

Paquet Kinsley, Rose 2011 *Adult homelessness.* In: Morrissey, Kris, Wood, Elizabeth (Ed.) Social Relevance Circa 2012 Museums & Social Issues 6:2 Thematic Issue, New York, Routledge

Paquet Kinsley, Rose 2012 *Beyond Depiction: Engaging with Homeless Adults.* A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts Washington University of Washington https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/20609/Kinsley_washington_0250O_10522.pdf?sequence=1
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Patmali, Lina 2017.08.28. *Art therapy in museums.* Museeum https://www.museeum.com/art-therapy-in-museums
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Peters, Adele 2019.03.21. *The Dignity Museum builds empathy between visitors and the homeless. Fast Company* https://www.fastcompany.com/90322335/the-dignity-museum-builds-empathy-between-visitors-and-the-homeless?fbclid=IwAR1rJQwUKOICN_CLigXNtGRmybZ8RPOdA8M59wgVP7Xo8zbND-sYN_scPeQ
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Piskeroctober, Lidija 2017.10.24. *An Abandoned Roman Salami Factory Becomes an Illegal, Inhabited Museum.* Atlas Obscura https://www.atlasobscura.com/articles/maam-art-museum-rome-salami-factory (
Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Ponyi László – Arapovics Mária – Bódog András (szerk.) 2019 *Magyarországi múzeumok, könyvtárak és művelődési intézmények reprezentatív felmérése.* Budapest, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft., Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet

Pryke, Louise 2019.06.03. *Hidden Women of History: Ennigaldi-Nanna, Curator of the World's First Museum*. Ancient Origins. https://www.ancient-origins.net/news-history-archaeology/first-museum-0012029?fbclid=IwAR1SnoqTpKZcNkZwnOrxWUFZLDbGRbSFHyJHphwZjWbJlF7EBUw2uCf1NZo
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Radick, Lea 2015 *Improving health literacy*. One Public Library at a Time. American Libraries, vol. 46, no. 11, 2015, pp. 48-53. ProQuest, https://search.proquest.com/docview/2122397998?accountid=27464.
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Revitalise 2019.05.16. *Museum of Liverpool overtakes* Tate Modern as most accessible UK visitor attraction https://revitalise.org.uk/news/museum-liverpool-overtakes-tate-modern-accessible-uk-visitor-attraction/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Robinson, Hilary 2016 *Feminism Meets the Big Exhibition: Museum Survey Shows since 2005. Curating in Feminist Thought*. ONCURATING.org Issue 29 / May 2016, Zürich. 29-41. http://www.on-curating.org/files/oc/dateiverwaltung/issue-29/PDF_to_Download/OnCurating_Issue29_DINA4.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Rosales, Romeo Jr. 2016.04.15. *¿Cómo puedo ayudarle?: Providing the best service to your hispanic community*. Public Libraries, 55, 31-33. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/1773243396?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Rosenberg, Francesca 2017.11.16. *What Does It Mean to Be an Accessible Museum?* Museum of Modern Arts https://stories.moma.org/what-does-it-mean-to-be-an-accessible-museum-9e9708254dc9?fbclid=IwAR2W_LjoTuE-zTKqyV25VyMKCeLulKj612x97-mf43noCZ_G5fgkWsZhoNA
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Ruhlmann, Ellyn 2014 *A HOME to the HOMELESS*. American Libraries, 45 (11), 40-44. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/1617105674?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Saglio, Ryan 2019.03.08. *Four Things I Learned When I Started Thinking about Museum Accessibility*. American Alliance of Museums https://www.aam-us.org/2019/03/08/four-things-i-learned-when-i-started-thinking-about-museum-accessibility/?fbclid=IwAR3f4N5OyCNK-QPTASsoGXwanvPHPAhMM6lDezgUBQRhuOhzDU68Hq-Ufbc
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Sandell, Richard – Fraser, Matt 2014.02.20. *Outside the box: rethinking how museums present disability*. The Guardian https://www.theguardian.com/culture-professionals-network/culture-professionals-blog/2014/feb/20/outside-box-rethinking-museums-disability
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Sárosi Péter 2012.01.23. *Mit is jelent a felépülés?* Drog riporter https://drogriporter.hu/mit-is-jelent-a-felepules/
(Utolsó letöltés: 2019.05.23.)

Shoenberger, Elisa 2019.02.07. *What does it mean to decolonize a museum?* MuseumNext https://www.museumnext.com/article/what-does-it-mean-to-decolonize-a-museum/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Silverman, Lois H. 1989 *„Johnny Showed Us the Butterflies": The Museum as a Family Therapy Tool*. Marriage & Family Review. Vol. 13, Issue 3-4.
Silverman, Lois H. 2010 *The Social Work of Museums*. New York, NY, Routledge

Sváb Ágnes 2009 *A dán népfőiskolai rendszer és anyanyelvoktatás*. Anyanyelv-pedagógia II. évfolyam, 3. szám http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=192
(Utolsó letöltés: 2019. 05.21.)

Thomas-Johnson, Amandla 2018.12.05. *Museum of Black Civilisations aims to ‚decolonise knowledge'*. Al Jazeera https://www.aljazeera.com/indepth/features/museum-black-civilisations-aims-decolonise-knowledge-181204221519936.html?fbclid=IwAR0isQJBvCGB4APYkU8ACLyslFole5C79f03pq18PFSub4eVzVM2o5-l0-E
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Thomson, Sylvia 2018.02.20. *Dance away the years – classes for older people bring physical and psycho-social health benefits*. The Irish Times https://www.irishtimes.com/life-and-style/health-family/fitness/dance-away-the-years-classes-for-older-people-bring-physical-and-psycho-social-health-benefits-1.3390693
(Utolsó letöltés: 2019. 05.21.)

Turtle, Jessica 2017 *Valuing Diversity: The Case for Inclusive Museums*. Museums Association https://www.museumsassociation.org/download?id=1194934
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Turtle, Jessica – Turtle, Matt 2017.09. *Activism, Homelessness and a New Kind of Museum*. Museum-ID https://museum-id.com/activism-homelessness-new-kind-museum/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Vincent, John 2015.09.30. *Welcoming refugees to the UK (and to libraries) CLIP*. The Library and Information Association https://archive.cilip.org.uk/blog/welcoming-refugees-uk-libraries
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Watson, Sheila 2007 *Museums and their Communities*. Museum and Heritage Studies. London, Routledge

Weiss, Heather B. 2017.09.27. *Fostering a Love of Literacy: Through Libraries, Schools, and Families*. Global Family Research Project https://globalfrp.org/Articles/Fostering-a-Love-of-Literacy-Through-Libraries-Schools-and-Families
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Williams, Jane 2017.08.21. *Engaging older people actively in museums.* Electronic Platform for Adult Learning in Europe https://ec.europa.eu/epale/en/blog/engaging-older-people-actively-museums
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

Woodward, Steve 2011.12.13. *How the arts and creative sectors can help tackle youth unemployment.* The Guardian https://www.theguardian.com/culture-professionals-network/culture-professionals-blog/2011/dec/13/arts-youth-unemployment
(Utolsó letöltés: 2019.05.20.)

Wyatt, Neal 2018 *Advocates.* Library Journal, 143 (5), 110. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/2013693951?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Yoo-Lee et al. 2016 *Hispanics and Public Libraries.* Reference Services Review 44. 2. 85-99.

Yunus, Muhammad 2006.12.10. *We Can Put Poverty in the Museums. Nobel Lecture.* Oslo, https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2006/yunus/26090-muhammad-yunus-nobel-lecture-2006-2/
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

194/2000. (XI. 24.) Korm. rendelet a muzeális intézmények látogatóit megillető kedvezményekről http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=50128.344127
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

2012 *A Report on Policies and good practices in the public arts and in cultural institutions to promote better access to and wider participation in culture.* Open method of coordination (OMC) working group of eu member states' experts on better access to and wider participation in culture. http://www.kulturpont.hu/letolt/KrEu/OMC/POLICIES_AND_GOOD_PRACTICES_IN_THE_PUBLIC_ARTS_AND_IN_THE_CULTURAL_INSTITUTIONS_TO_PROMOTE_BETTER_ACCESS_TO_AND_WIDER_PARTICIPATION_IN_CULTURE_FULL.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

2019 *Accessible Tourism Report*. An easy guide to accessibility of the UK1s top visitor attractions. https://revitalise.org.uk/wp-content/uploads/2019/05/Accessible-Tourism-Report-2019-Resize-for-WEB.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

2019 *Bedrooms of London*. Press Release. https://foundlingmuseum.org.uk/wp-content/uploads/2015/09/Bedrooms-of-London-press-release.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

2017.09.07. *Bristol Drug Project*: Recovery Featival 2017 https://www.bdp.org.uk/news/recovery-festival-2017
(Utolsó letöltés: 2019.05.23.)

2015 *Cultural awareness and expression handbook*. (teljes anyag angolul): http://www.kulturpont.hu/letolt/KrEu/OMC/Cultural_Awareness_and_Expression_FULL.pdf jó gyakorlatok melléklet angolul: http://www.kulturpont.hu/letolt/KrEu/OMC/Cultural_Awareness_and_Expression_Annex.pdf Kulturális tudatosság és kifejezőkészség (magyar összefoglaló): http://www.kulturpont.hu/letolt/KrEu/OMC/Cultural_awareness_and_expression_A_kulturalis_tudatossag_es_kifejezokeszseg.pdf és válogatott jó gyakorlatok magyarul: http://www.kulturpont.hu/letolt/KrEu/OMC/Cultural_Awareness_and_Expression_Kiemelt_jo_gyakorlatok.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

é.n. *Dementia Toolkit*. Turnbridge Wells Museum & Art Gallery https://www.museumsassociation.org/download?id=1150803
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

2012 *Extending Our Reach: Reducing Homelessness Through Library Engagement*. Chicago, ALA American Library Association, Office for Literacy and Outreach Services http://www.ala.org/aboutala/sites/ala.org.aboutala/files/content/olos/toolkits/poorhomeless_FINAL.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

2013 *Libraries & Workforce Development.* Texas Library Journal, 89 (3), 104-106. Retrieved from https://search.proquest.com/docview/1443536714?accountid=27464
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

2018.10.26. *Montreal museum partners with doctors to ‚prescribe' art.* BBC News https://www.bbc.com/news/world-us-canada-45972348
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

2013 *Transforming Futures: Cultural Participation for Children and Young People Experiencing Poverty.* Research seminar report National Museum Cardiff 4 October 2013 https://museum.wales/media/31210/transforming-futures-research-seminar-report.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

é.n. *Programa de Cultura do Trabalhador – Vale Cultura* [Workers' Culture Program – Culture Voucher] UNESCO- Diversity of Cultural Expressions https://en.unesco.org/creativity/policy-monitoring-platform/programa-de-cultura-do
(Utolsó letöltés: 2019.07.14.)

é.n. *How to serve the world @ your library – Serving Non-English Speakers in U.S. Libraries.* ALA http://www.ala.org/aboutala/sites/ala.org.aboutala/files/content/olos/toolkits/servetheworld/LI_toolkit.pdf
(Utolsó letöltés: 2019.03.26.)

Hivatkozott honlapok:

American Library Association c2019 http://www.ala.org

Amsterdam Museum c2019 https://www.amsterdammuseum.nl

Arts an Cultural Alliance of Sarasota County c2019
https://sarasotaarts.org

Belvedere Museum c2019 https://www.belvedere.at

Bklyn Public Library c2019 https://www.bklynlibrary.org

Brighton Health & Wellbeing Centre c2019
https://www.brightonhealthandwellbeingcentre.co.uk

British Museum c2019 https://www.britishmuseum.org/

Cities of the Future YouTube csatorna c2019
https://www.YouTube.com/channel/UCCneZQhuEldEQArH_LxQVRA

Cornell University: Disability Statistics, American Community Survey (ACS), 2017
http://www.disabilitystatistics.org/reports/acs.cfm?statistic=1

CREATE Jobs c2019 https://www.createjobslondon.org/

Creativity Explored c2019 http://www.creativityexplored.org/

Currier Museum of Art c2019 https://currier.org

Dance Theatre of Ireland c2019 http://www.dancetheatreireland.com

Danish folk high schools c2019 https://www.danishfolkhighschools.com/

Delta Blues Museum c2019 https://www.deltabluesmuseum.org/

Deutscher Museumsbund c2019 http://www.museumsbund.de

Deutsches Hygiene-Museum c2019 https://www.dhmd.de/

Dignity Museum Atlanta c2019
http://www.lovebeyondwalls.org/dignity-museum/

Divadlo bez domova c2019
http://www.divadlobezdomova.sk/divadlobezdomova/WELCOME.html

Eikon c2019 https://eikon.org.uk

Encore Park Dallas c2019 http://encoreparkdallas.org/

European Large Families Confederation c2019 https://www.elfac.org

European Parliament c2019 http://www.europarl.europa.eu

Expressions of Addiction c2019
http://www.expressionsofaddiction.com/mission.htm

Gallery of Modern Art https://galleryofmodernart.wordpress.com

Generationen im Museum c2019
https://www.generationen-im-museum.ch/

Glomdalsmuseet c2019 https://glomdalsmuseet.no

Göteborgs Stadsmuseum c2019 http://goteborgsstadsmuseum.se

Harvard Graduate School of Education Project Zero
http://www.pz.harvard.edu

Homeless Link c2019 https://www.homeless.org.uk

Homeplus homelessness service c2019 http://homeplusni.com

Houston Public Library c2019 http://houstonlibrary.org

Højskolen Marielyst c2019 https://hojskolenmarielyst.dk/

Højskolerne c2019 https://www.hojskolerne.dk

Hunger, Homelessness & Poverty Task Force. Social Responsibilities Round Table of the American Library Association c2019
http://hhptf.org/

International Council of Museums c2019 http://icom.museum

International Federation of Library Associations and Institutions c2019 https://www.ifla.org

Katie's Art Project c2019 https://www.katiesartproject.org/

Kuurojen Museo c2019 http://www.kuurojenmuseo.fi/?lang=fi

LA County Library c2019 https://lacountylibrary.org/

Librarians: Serving Patrons With Dementia c2019 https://librariansdementia.wordpress.com/

Library of Congress c2019 https://www.loc.gov

Living Archives c2019 http://livingarchives.mah.se

Louvre https://www.louvre.fr

Mestna Knjižnica Ljubljana c2019 https://eng.mklj.si

MOMS Club c2019 https://momsclub.org/

MONAliesA c2019 https://monaliesa.wordpress.com/

Montreal Museum of Fine Arts c2019 https://www.mbam.qc.ca

Multaka projekt c2019 https://multaka.de/

Multaka Oxford c2019 https://www.prm.ox.ac.uk/multaka-oxford-0

Museum of Homelessness c2019 https://museumofhomelessness.org/

Museum of London c2019 https://www.museumoflondon.org.uk

Museums and Migration c2019 https://museumsandmigration.wordpress.com/

Museums Association c2019 https://www.ne-mo.org

Muzeum Romské Kultury c2019 https://www.rommuz.cz/language/en/home-2/

Muzeum Śląskie YouTube csatorna c2019
https://www.YouTube.com/channel/UCQ6TFww-01ylwXHWsLe38Cw

Nachbarschafts- und Selbsthilfezentrum in der UFA-Fabrik e.V. c2019 https://nusz.de/

National Disability Theatre c2019
https://www.nationaldisabilitytheatre.org/

Network of European Museum Organisations c2019
https://www.ne-mo.org/

New Mexico Museum of Natural History & Science c2019
http://www.nmnaturalhistory.org

New York Public Library c2019 https://www.nypl.org

NYC Mural Arts Project c2019
https://www.muralartsproject.cityofnewyork.us/

Moscovery c2019 https://www.moscovery.com

Odyssey House c2019 https://odysseyhousenyc.org

OnStage Seniors c2019 http://www.onstageseniors.org/

Open Theatre Project c2019 https://www.theopentheatre.com/

Openluchmuseum Arnhem c2019 https://openluchtmuseum.nl

QUEER | ART c2019 https://www.queer-art.org/

Rainbow Theatre Project c2019 http://www.rainbowtheatreproject.org

Research Centre for Museums and Galleries. University of Leicester c2019 https://le.ac.uk/rcmg

Romathan c2019 https://www.romathan.sk/

San Diego Natural History Museum c2019 https://www.sdnhm.org

Sarasota Bay Real Estate c2019 https://sarasotabayrealestate.com

Schwules Museum c2019 https://www.schwulesmuseum.de/

Science Gallery London c2019 https://london.sciencegallery.com

Senior Theatre Resource Center c2019 https://seniortheatre.com

Städel Museum c2019 https://www.staedelmuseum.de

Stopgap Dance Company c2019 https://www.stopgapdance.com/

SUPERTRAMPS c2019 https://supertramps.at/

Surrey County Council c2019 https://www.surreycc.gov.uk

The Family Dinner Project c2019 https://thefamilydinnerproject.org/

The Feminist Library c2019 http://feministlibrary.co.uk/

The Foundling Museum c2019
https://foundlingmuseum.org.uk/events/bedrooms-of-london/

The Messy Family Project c2019 https://www.messyfamilyproject.org/

The Museum of Street Culture c2019
http://www.museumofstreetculture.org/

The Recovery Festival c2019 http://www.therecoveryfestival.co.uk/

Tyne and Wear Archives & Museums c2019
https://www.twmuseums.org.uk

United Nations c2019 https://www.un.org

UNESCO c2019 http://portal.unesco.org/

Urban Artworks c2019 https://urbanartworks.org/

Urban Voices Project c2019 https://urbanvoicesproject.org/

Vatican c2019 http://www.vatican.va

Waste Land c2019 http://www.wastelandmovie.com/index.html

Weltkulturen Museum c2019 https://www.weltkulturenmuseum.de

With One Voice c2019 http://www.with-one-voice.com

World Homeless Day c2019 http://www.worldhomelessday.org/

Working Women Community Center c2019
https://www.workingwomencc.org